



מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך קדם יסודי

בואו נצבי על כה עשייה חנוכית בשפה העברית בגן הילדים



מנהלת האגף: סימה חדד מה יפית
מרכזת צוות הכתיבה: ד"ר אסתר ברוקס
יועצת אקדמית: ד"ר חנה צימרמן

השתתפו בצוות הכתיבה:

איריס וילינגר, מפקחת במחוז דרום, מ"מ
גרסיאלה בודניק, מדריכה ארצית באגף לחינוך קדם יסודי
נירה פאטל, מדריכה במחוז דרום
פאטמה קאסם, מפקחת ארצית של החינוך הקדם יסודי, החברה הערבית
צביה גוידל, מדריכה במחוז מרכז
ציונה בן-חמו, מפקחת מתאמת במחוז ירושלים, ממ"ד
שירית טליס, מדריכה ארצית באגף לחינוך קדם יסודי
שרית ספוקויני, מדריכה ארצית באגף לחינוך קדם יסודי

מדריכות האגף:

יהודית פינקיאל, מדריכה ארצית באגף לחינוך קדם יסודי
איריס עץ הדר, מדריכה ארצית באגף לחינוך קדם יסודי
שרי לוי, מדריכה ארצית באגף לחינוך קדם יסודי

גננות:

אורה סייג, גן כלנית, אור יהודה
צביה בר שלום, גן אדיר, מודיעין
שלומית רייטר, גן שקמה, כוכב יאיר

קראו והעירו:

אסתר חטב, מפקחת ארצית על החינוך הקדם יסודי, ממ"ד
ד"ר ענת סלע, מפקחת ארצית למדע ולטכנולוגיה בגיל הרך

עריכה לשונית:

יעל לביא בלייזיס

תודות:

ד"ר אבשלום קור
גיורא אלמוג (גנן קיבוץ כפר עזה)
נועה בן-חמו
סלבי ליצ'ק חריט
ענת קדם
ערוץ הופ!
הטלוויזיה החינוכית
לאה קורן איסוביץ, פסג"ה תל אביב
ילדי גן שקמה והוריהם (כוכב יאיר)
ילדי גן אדיר והוריהם (מודיעין)
ילדי גן כלנית והוריהם (אור יהודה)

עיצוב סטודיו 'שחר שושנה'
הוצאה לאור גף פרסומים, משרד החינוך

תוכן עניינים

5	פתח דבר
7	מבוא
9	השראה...השראה..."השפה כאן, שם ו...בכל מקום!"
10	בשביל השפה - הבנת הנקרא, אהבת הנקרא, אהבת האדם
11	שפה 'ללא הפסקה' - שישה אנשים וילדה ש...יש להם מה להגיד על השפה העברית
14	מה נכון - שפה או לשון?
14	בחזרה למקורות
15	להתהדר בשפה - תולדות השפה העברית
16	'קורות חייה' של השפה העברית
18	מאה ועשרים שנה ליסוד הוועד ללשון העברית
18	"כמו הנביאים..." - ריאיון ב'כאילו' עם אליעזר בן-יהודה
21	טיפול השפה בגן-הילדים
24	תמיד רציתי לדעת! מה ההבדל בין...
26	עוד סיפור אחד - ודי! על ספרות ילדים ועוד
27	סיבות לקריאת ספרות ושירה לילדים
29	'טיפים' לבחירת ספר איכותי לילדים
31	מצעד הספרים
32	על טעם ועל ריח
33	איך כדאי לספר סיפור?
35	המלצות על חמישה ספרים ל...
38	ספר הספרים
40	'הדבר הבא' - ספרים אלקטרוניים
41	שרים בגן
43	יום יום אל הגן...
44	הצעות לפעילויות
57	דרך השפה
59	מה הסיפור שלך?
64	פסק זמן... להערכה
66	ביבליוגרפיה
75	"תן לאצבעות ללכת..." המלצה על אתרים

רשימת הנספחים:

77	1. קישורים לתכנית הלימודים 'תשתית לקראת קריאה וכתובה'
78	2. רשימה אפשרית (ולא ממצה) של ספרים מומלצים
84	3. מצעד הספרים - רשימת ספרים ויוצרים ישראלים מתשס"ו עד תש"ע
85	4. רשימת שירים: 'זמר לך לגיל הרך'
86	5. רשימת תכניות של ערוץ הטלוויזיה החינוכית הישראלית ושל ערוץ הופ!
87	6. הלכה למעשה... רשימת פתגמים על-פי לוח השנה בגן-הילדים
90	7. פרקי אבות בציר שנת הלימודים בגן

בחוברת זאת

בכל מקום שבו ננקטה לשון זכר בקשר לילדים הכוונה לבנות ולבנים.
בכל מקום שבו מוזכרת המילה 'גננת' הכוונה למחנך או למחנכת של ילדים בגיל הרך.
בדוגמאות השונות מצוטטים בחופשיות ובאקראי קטעי משפטים מספרי ילדים ללא הפניות לספרים עצמם.

* כוכבית

בכל מקום שבו תופיע כוכבית (*) הכוונה היא למחנכות בגני-ילדים ממלכתיים-דתיים

פתיח דבר

השפה היא תופעה ייחודית לאדם, והשימוש בה חשוב בכל תחומי החיים. באמצעות השפה והשיח נוצרים קשר ותקשורת, מפגש והדדיות. השפה משמשת גם לרכישת ידע וללמידה.

רכישת השפה על-ידי ילדים היא תהליך טבעי המושפע מהסביבה שבה הם גדלים ומתפתחים. מקום חשוב ומרכזי להתפתחות השפה נודע לבית ולמשפחתו של הילד ואף למסגרת החינוכית, גן-הילדים, שאלה משתייך הילד בשנים הראשונות לחייו.

כישורי השיח של ילדים מתפתחים גם במפגשים עם חברים בני גילם. התקשורת באמצעות שיחות בין ילדים נחקרה רבות, והממצאים מצביעים על מורכבות, עושר ותחכום של השפה והשיח מחד-גיסא, אך גם על קבוצות ילדים ששפתם דלה ומצומצמת מאידך-גיסא.

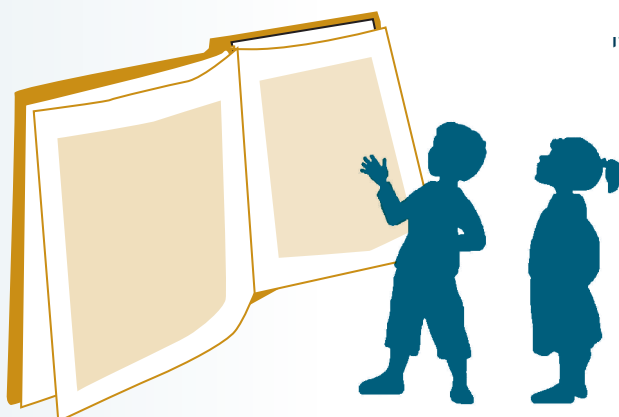
לצוות החינוכי בגן-הילדים תפקיד חשוב ומשמעותי בקידום כישורי השפה והשיח של הילדים. המבוגרים בגן הם דוגמה לשימוש בשפה תקינה, להבעה אישית עשירה, ליצירת תקשורת בין-אישית קשובה ולתרבות שיח בחיי היום-יום במצבים מתוכננים או מזדמנים.

ילדים מנהלים בינם לבין עצמם שיחות רבות במהלך משחקם, הם מספרים סיפורים מהעולם הסובב אותם, מסבירים ומפרשים מצבי חיים, לעיתים מתווכחים כדי לשכנע בדעותיהם, מנהלים קונפליקטים, וכד'. לעיתים נדרש תיווך מילולי ורגשי של מבוגר במהלך השיחות בין הילדים. הקשבה ורגישות של הגננת עשויים לכוון אותה למצוא דרכים שיתרמו למפגש ולשיח שביניהם באמצעות הצגת שאלות, הבהרה, סיפור, תיאור התרחשות ועידוד להמשך השיח.

שנת הלימודים תשע"א הוכרזה על-ידי שר החינוך, מר גדעון סער, כ'שנת השפה העברית' במערכת החינוך. האגף לחינוך קדם-יסודי רואה חשיבות רבה בטיפוח השפה, התקשורת וכישורי השיח של ילדים בגן, וזהו אחד מן היעדים המרכזיים בתכנית הלימודים של הגן. מטרתנו בחינוך הקדם-יסודי היא להוביל את ילדי הגן לחוות הנאה בשימוש המגוון בשפה: בדיבור, בשיח, בסיפור, בשיר ובמשחק, ולהרחיב את עולמם בידע תוך שימוש בשפה רהוטה ועשירה. החוברת 'בואו נדבר על זה' נשענת על עבודות וחיבורים קודמים, ומאירה היבטים שונים בשפתם של ילדים צעירים. החוברת מגישה הצעות ויוזמות חינוכיות לפעילויות חווייתיות עם ילדים בגן, ואני בטוחה שתהיה לך, הגנן/נת, לעזר.

סימה חדד מה יפית

מנהלת האגף לחינוך קדם-יסודי





מבוא

טיפול יכולת שפתית אצל ילדי גן-הילדים היא מהמטרות המרכזיות בתכנית הלימודים מאז הקמת גן-הילדים העברי הראשון, בסוף המאה ה-19 בראשון לציון. בתקופת כינון המדינה בלטה חיוניות משימה זו בסיוע לקליטת גלי העלייה השונים. פעמים רבות הקדימו הילדים לרכוש את השפה העברית לפני הוריהם, ואף ניתן לומר, שבמדינת ישראל היו אלה לעיתים הילדים שלימדו את הוריהם את 'שפת האם'. רכישת השפה העברית והתרבות היהודית חשובה ליצירת תחושת שייכות לחברה בקרב הילדים ובקרב משפחותיהם, ליצירת בסיס איתן לבנין ערכים תרבותיים וחברתיים בגן, ולהעברת ערכי מורשת.

שפת הילדים מתפתחת במרוצת השנים ומושפעת בצורה משמעותית מהסביבה שבה הם חיים, מהמבוגרים ומילדים אחרים המשמשים מודל לחיקוי של השימוש בשפה. הילדים רוכשים כלים ומפתחים את כישורי השפה כשהם חשופים לסוגות השונות שלה בכל תחום בחייהם: בעת משחק, אכילה, שירה, טיול, הקשבה לסיפור, בשיחה במפגש קבוצתי או כשהם מספרים על שאירע בחיק המשפחה. הצוות החינוכי בגן-הילדים הוא דוגמה לחיקוי בהתנהגותו ובאופן ההתבטאות שלו. על כן חשוב, שהמחנכת בגיל הרך תהיה מודעת להיותה דוגמה אישית לשימוש בשפה איכותית ותקנית לאורך כל היום, ולשימוש בכלים תרבותיים שבאמצעותם ניתן להעשיר את שפתם של הילדים ואת עולמם התרבותי.



במשך השנים הפיק משרד החינוך מגוון תכניות לימודים וחומרי הוראה ולמידה לטיפול השפה בגן-הילדים, והן משמשות להדרכה ולהשראה למחנכות הגיל הרך. בתכניות הליבה נקבעו מטרות, וכל התכנים בהן מחייבים שימוש מדויק בשפה. הוצעו בהן דרכים שונות להשגת המטרות ככשירות לשונית ומכוונות לספר, שפה כחלק מהתרבות ומהווי חיים, ורכישת מיומנויות האלף-בית וראשית קריאה וכתובה.

חוברת זו מציבה **מטרות אחדות**:

1. להדגיש את המקום המרכזי, החשוב והייחודי של השפה העברית בהתפתחות הילד ובתרבות גן-הילדים.
2. לשמש חומר עזר לגננת בתכנון תכניות להעשרה שפתית ותרבותית בגן-הילדים, ולהציע מגוון אפשרויות לבחירה בהקשר של השפה והחווייה הספרותית-תרבותית של הילדים.

3. לחזק את מודעות הגננת לאחריותה ולמחויבותה בכל הנוגע להעשרת השפה העברית בגן-הילדים. היא יכולה לעשות זאת בדרכים חווייתיות, תוך מתן דגש על טיפוח המטען התרבותי המשותף והמורשת של העם, באמצעות מפגשים עם יצירות ספרותיות שהפכו לאורך השנים לנכסי צאן ברזל, ומפגשים עם ספרות ילדים בעברית איכותית עכשווית.

החוברת - לשם מה?

- הצעות ורעיונות לבחירה וליצירה מחודשת, בשימת דגש על נושאים המציגים את התפיסה החינוכית העדכנית של האגף לחינוך קדם-יסודי, בהתאמה לציבור המחנכות לגיל הרך ובמענה לצרכיהן.
- אפשרויות מגוונות לשילוב בין תכניות לימודים קיימות לחומרי הוראה-למידה שפורסמו על-ידי משרד החינוך.

דברים שחשוב לדעת...

- חשוב לאפשר לילדים להתבטא מילולית בהזדמנויות שונות.
- חשוב לחשוף את הילדים למגוון ספרים השייכים לספרות הילדים העברית הקלאסית והעכשווית.
- חשוב לדבר על תכנים שמעניינים את הילדים בפעילויות שבהן השיח הוא חלק מהעשייה.
- חשוב לחשוף את הילדים למגוון סוגים של טקסטים מילוליים ובלתי מילוליים.
- חשוב להיות רגישים לשפה ולתרבות של משפחות הילדים ושל צוות הגן.



- 'אמץ חורשה' מסלול הליכה בגן ציבורי שבו ניתן ליצור מסלולי ספרות לילדים: דמויות מספרות, קטעי סיפור, שירי ילדים, כותרים של ספרות ילדים, פסוקים בדרכים ועוד. תכנון 'כינוס פתוח לשפה העברית' בהשתתפות הורים, סבים וילדים.
- הופעה: 'השיר בגני'. העלאת הופעה ובה שירים האהובים במיוחד על ילדי הגן מתוך רפרטואר שנלמד בגן. אפשר להזמין גנים שכנים, הורים.
- הופעה: 'פסטיבל שירי ילדים: מיטב הלהיטים של כל עשור'.
- 'חיה את סיפורך': מפגש של 'פעם בחיים'. כל ילד יכול להיות דמות בסיפור. ילד יוצא למסע מרתק לגילוי סודות הדמות שבסיפור.
- מפגש עם 'סיפורי סבתא - סבא'.
- 'תרמילאים בארץ השפה העברית: יומן מסע'. סקרנות ויצר הרפתקנות הניעו נוסעים בכל התקופות לצאת מביתם אל עבר ישראל. זו הזדמנות לגלות מה מצאו כאן, באילו שפות דיברו בארץ בתקופות השונות, באילו שפות נכתבו היומנים, ומה היו אפיוניה של השפה העברית שבה דיברו בארץ בתקופה שבה טיילו.
- 'שפה ישראלית 2011 בגן': חיבור 'ספר הגן' שיכיל אגדות, הברקות, אמירות של ילדי הגן, ותיאור התרחשויות ואירועים שחוו הילדים במשך השנה.



"כדי להגשים אוריינות עלינו להפנים את הרעיון שרכישת מיומנויות השפה: הדיבור, ההקשבה, הקריאה והכתיבה, אינה מטרה בפני עצמה, אלא רק אמצעי להשיג תכלית נשגבת ממנה. הבנת הנקרא חשובה, אך גבוהה ממנה, אהבת הנקרא, וגם זו אינה תכלית לעצמה, אלא רק דרך רבת הוד להשיג את אהבת האדם. אהבת האדם תושג, רק אם נשכיל להבין את הקשר בין למידה לאהבה. איך? עם חומרי שפה חיים, הנותנים ביטוי אמת לשאלות אמת שמעסיקות את הילדים: סיפורים, שירים, הצגות ושיחות שישקפו לילדים אותם, את רגשותיהם, מחשבותיהם, וכל מה שבאמת מעניין אותם".

(מיריק שניר¹)

¹ מתוך האתר של הסופרת מיריק שניר. <http://www.mirik-snir.com/pages/hebrew>, ספטמבר 2010

שפה 'ללא הפסקה' שישה אנשים וילדה ש...יש להם מה להגיד על השפה העברית

פרופ' אהרון דותן | פרופסור באוניברסיטת תל אביב, חתן פרס ישראל לחקר הלשון העברית
"העברית עצמה, יש בה משהו מיוחד. היא שפה עתיקה מאוד, אין הרבה שפות מדוברות כל כך עתיקות. המיוחד בעברית, שאנחנו לא מדברים את הרובד האחרון שלה, אלא היא מצרפת את כל הרבדים הקודמים יחד. העברית, משלבת בתוכה את כל התקופות הקודמות; היא מכילה בתוכה את השפה העברית מכל הדורות. יש בעברית שלנו גם תנ"ך, גם משנה, מלשון חכמים, גם מימי הביניים וגם מתקופת ההשכלה בעת החדשה. אין עוד שפה בעולם, שדובר השפה יכול לקרוא ספרים מלפני אלפי שנים, ולהביןם".²

ד"ר אבשלום קור | הטלוויזיה הישראלית, 'העברי', 'עבד ללשון העברית' (על-פי הגדרתו)

"העברית - טעם החיים של עם ישראל.
העברית היא נשמת אפו של עם ישראל.
טעם החיים שלנו כאומה.
כשאני מביט בתולדות העם שלנו אני רואה:
יותר מששמרנו אנו על העברית - היא שמרה עלינו.
עובדה! היינו עצמאים בארץ ישראל עד לפני 1,900 שנה.
אבל עוד לפני כן, הפסקנו לדבר עברית.
אפילו בירושלים, אפילו בבית המקדש התחלנו לדבר
ולכתוב יוונית, ארמית...
עזבו את העברית, אחר כך איבדנו את העצמאות!
לפני 120 שנה התחלנו לחזור לעברית!
חזרנו לעברית - אחר כך חזרנו לעצמאות!
בחנוכה הדלקתם נרות? בוודאי הדלקתם!
למה הדלקתם? כי מתתיהו ובניו, יהודה המכבי ואחיו, גירשו את היוונים. ניצחו את המתיוונים.
החזירו את העברית לירושלים!
רגע, אז אם כל כך טוב - מדוע כל כך רע?
איך זה ששושלת המלכים,
שהמשפחה האדירה הזאת הקימה, לא החזיקה מעמד?
כי הם עזבו את העברית.
בחמשת בניו של מתתיהו היו יהודה המכבי, והאח הבכור יוחנן.
אבל כעבור 3 דורות, במקום יוחנן ויהודה,
יש יהודה הקורא לעצמו יהודה אריסטובלוס
ויוחנן שקורא לעצמו יוחנן הורקנוס.
ניני המכבים חדלו להיות מכבים. עזבו את העברית. בתפילה אומרים: "מפני חטאינו גלינו מארצנו"
ואני אומר לכם: "מפני חטאיהם - גלינו מארצנו".
נבדוק את עצמנו, טוב?
האם אנו לומדים מהטעויות שלהם?"³

² מתוך: תמרה טראובמן, 'מבחינתו, העברית מעולם לא מתה', אתר הארץ <http://www.haaretz.co.il/hasite/pages/ShArtPE.jhtml?itemNo=542842&contrassID=2&subContrassID=2&sbSubContrassID=0>, אוקטובר 2010

³ דבריו של ד"ר אבשלום קור נכתבו במיוחד לכבוד חוברת זו.

רוביק רוזנטל | עיתונאי וסופר, עוסק רבות בלשון העברית

"השפה העברית כוללת בתוכה כמה מרכיבים אשר עושים אותה שחקן מפתח של הישראליות. ראשית, מפני שהיא שפה אחת, שכל אדם הרוצה להצטרף לישראליות, בממד כלשהו שלה, חייב להכיר אותה, להשתמש בה ולדבר בה. שנית, היא מפתח להיסטוריה של התרבות היהודית והישראלית כאחד. העברית הישראלית משקפת את הישראליות מפני שכמוה, היא תהליך דינמי שלא הושלם, כאוטי במידת-מה, צבעוני, עמוק במידה ורדוד במידה. כמו הישראליות בכלל גם העברית הישראלית מתפתחת בדיאלוג רוחבי בין הקבוצות והשחקנים התרבותיים המגוונים בחברה הישראלית. כפי שהישראליות פועלת בעולם גלובלי שגבולותיו נפרצים, כך העברית הישראלית פורצת בהדרגה את גבולותיה וזורמים אליה מרכיבים של השפה הגלובלית. כפי שהישראליות מתכתבת לאורך ההיסטוריה היהודית, כך העברית הישראלית היא שלב בהתפתחות העברית בת אלפי השנים".⁴

פרופ' גלעד צוקרמן | פרופסור לבלשנות באוניברסיטת קווינסלנד, אוסטרליה

"השם המתאים לשפה שאנו מדברים היום אינו 'עברית' אלא 'ישראלית'. טהרני השפה מנסים לכפות דקדוק עברי על שפה חדשה ומרתקת בעלת היגיון פנימי משל עצמה. 'החייאת השפה העברית' רוויה מיתוסים שהם תולדה של אידיאולוגיית שלילת הגולה, התכחשות להיברידיזם היהודית, ולאומיות המחפשת אחר עתיקות יומין. השפה שאנו מדברים היום אינה העברית השמית הישנה אלא שפת כלאיים חדשה ומרתקת. הישראלית אינה שלב אבולוציוני בהתפתחות העברית, אלא שפת כלאיים חדשה היונקת בו-זמנית הן מהעברית, הן מהידיש והן משפות אחרות שדיברו מחיי השפה".⁵

יורם קניוק | סופר, צייר ועיתונאי ישראלי

"העברית דברה מעט אבל נקראה הרבה. חלו בה שינויים. מומחים לשפות טוענים שהעברית העכשווית איננה העברית העתיקה, ושילדים לא יבינו את שירת דבורה. אבל במאמץ קטן ועם מורים טובים, גם הדור העכשווי יבין את שירת משה ודבורה. אולי הם לא ידעו את כל המילים, אולי הדקדוק השתנה, אבל העברית היא המולדת ואבן היסוד של העם הזה. יותר מהר-הבית, היא היא סלע הקיום העברי. שפה שכבר חיים אותה 3,000 שנה. אליעזר בן-יהודה תרם הרבה לעברית החדשה, אבל הוא לא גילה אותה כמו שנוטים לומר. הוא ואחרים המציאו מילים ועברתו מילים. יש בעברית מילים יווניות, ארמיות, ערביות ובנות שפות אחרות, אבל מה שיובא חבר לשפה, נכנס לתוכה. מה שלא התאים נדחק החוצה".⁶

ד"ר צביה ולדן | בלשנית ואשת חינוך, ראש מיש"ם (מכון יוזמות, שפה ומחשבים במכללת בית ברל)

"בעיניי השפה העברית זו שפה מדהימה שמתחדשת בקצב יותר מהיר מאשר כל שפה אחרת. העברית חוותה בתוך 120 שנה שני מהפכים עצומים: היא הפכה להיות שפת-אם, לאחר שהייתה שפה שרק כתבו והתפלספו בה, וכן הפכה בפעם הראשונה בתולדותיה לשפה רשמית של מדינה. אני מאוד מרוצה מהשפה ומתה עליה. תסתכל כמה אנשים מדברים בעברית וכותבים בה; כמה אנשים שרים בה וכמה אנשים משתעשעים בה. מה הייתי רוצה? שהחיבור למקורות יהיה יותר עמוק ויותר יסודי".⁷

⁴ מתוך: רוביק רוזנטל, 'התינוק הישראלי באמבטיה העברית', פנים, 20, 2002.

⁵ מתוך: גלעד צוקרמן, 'ישראלית שפה יפה', עם עובד, 2008.

⁶ מתוך: יורם קניוק, 'לא הכוח משמר את השפה', הארץ, 2 באפריל 2010.

⁷ מתוך: יעקב בר-און, 'חולמת בעברית', ניוס, 1.

ומה חושבת נועה (בת 5 ו-10 חודשים)?

סבתא: מהי 'שפה'?

נועה: שפה היא סוג של מילים יפות.

סבתא: איזה שפות את מכירה?

נועה: אני מכירה עברית ואנגלית.

אבל יש עוד שפות, רוסית, ערבית...

השפה היא לפי השם של המקום.

למשל באנגליה מדברים אנגלית.

ברוסיה מדברים רוסית.

השפה היא בשביל לשוחח.

סבתא: מה זה לשוחח?

נועה: זה סוג של ל'דבר', אבל בשקט, בנימוס.

סבתא: בשביל מה אנחנו צריכים שפה?

נועה: כדי לדבר, כדי לשאול כל מיני שאלות,

כדי לפתור חידות, כדי שיבינו אותך.

סבתא: מה היה קורה אילולי הייתה שפה?

נועה: למשל, אם אתה רוצה לשחק במשהו

ולא הייתה שפה, היית אומר א...א...ולא

היו מבינים מה שאתה רוצה, ולכן חשוב

שיש שפה.

סבתא: איך קוראים לשפה שלנו? גם היא לפי

שם המקום?

נועה: שפה עברית. אז לארץ שלנו היו צריכים

לקרוא עבריייה, או שהיינו צריכים

לקרוא לשפה ישראלית.

אז למה קוראים לה עברית?



מה נכון | שפה או לשון?

פעמים רבות איננו יודעים מהו ההבדל בין שפה ללשון ומה הוא המושג הראוי לשימוש במצבים השונים. חיפוש במילונים מלמד כי:

שפה

לשון (שמדברים), מערכת המילים ודרכי הביטוי של עם; מערכת של סימני תקשורת. אוצר המילים שאדם משתמש בהן להבעת צרכיו. שפה מורכבת מתנועות גוף ומהבעות פנים. בשפה ארבעה תחומים: דיבור, קשב, כתיבה וקריאה. שפה מדוברת היא חלק מהמורשה הגנטית של כל בני האדם. לכל אדם יש 'אינסטינקט' לשפה, המאפשר ללמוד ולהבין באופן בלתי אמצעי את השפה שבה משתמשים אנשים סביבו.

לשון

איבר הטעם שבפה המסייע גם לדיבור; שפה (שמדברים), מערכת המילים ודרכי הביטוי של עם; קטגוריה דקדוקית; ביטוי, נוסח, דרך הבעה.⁸ ובכל זאת... "שפה ולשון הן השמות של שני אברי הפה האחראים להפקת הדיבור - השפתיים והלשון. כל אחת מהמילים נתנה את שמה גם לדברים בעלי צורה דומה. במשך השנים התבדל השימוש ביניהן לכיוון של שפה באופן כללי ולשון כשמדברים על הוראה". (ד"ר צביה ולדן)

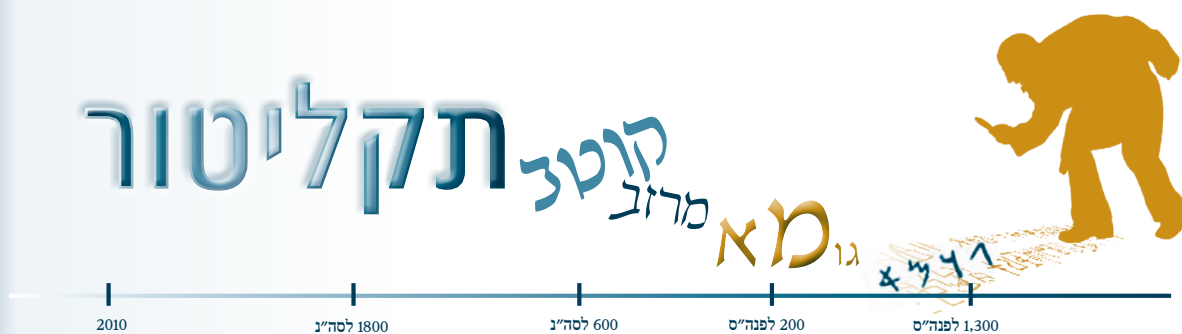


בחזרה למקורות!

השפה העברית עשירה בפתגמים ובאמרות שבהם מופיעות המילים העוסקות בשפה ובלשון. לדוגמה:

- וַיְהִי כָל-הָאָרֶץ, שְׂפָה אֶחָת (בראשית יא: 1).
- הֵן עַם אֶחָד וְשִׂפָּה אֶחָת לְכָלָם (בראשית א: 6).
- מִוֹת וְחַיִּים, בֵּיד-לְשׁוֹן (משלי יח: 21).
- לְשׁוֹן חֲכָמִים, תִּיטִּיב דָּעַת (משלי טו: 2).
- אֲשֶׁמְרָה דְרָכִי, מִחֲטֹא בִלְשׁוֹנִי (תהילים לט: 2).
- נִצֵּר לְשׁוֹנְךָ מֶרֶע; וּשְׁפָתֶיךָ, מִדְּבַר מְרֵמָה (תהילים לד: 14).
- שֹׁמֵר פִּיו, וּלְשׁוֹנוֹ, שֹׁמֵר מִצְרוֹת נַפְשׁוֹ (משלי כא: 23).
- וְאֵל-עַם וְעַם בִּלְשׁוֹנוֹ (אסתר א: 22).
- אִזְּוֹ יִמְלֹא שְׂחוֹק, פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה (תהילים קבו: 2).

⁸ א' אבן-שושן, וד' ירדן, מילון עממי מנוקד ומצויר, ירושלים: קריית-ספר, 1972.
א' אבניאון, מילון ספיר, תל אביב: הד ארצי ואיתאב, 1997.



'קורות חייה' של השפה העברית⁹

העברית היא אחת השפות העתיקות ביותר שבשימוש היום. אנו משתמשים בשפה העברית במילים בנות אלפי שנים לצד מילים בנות מאות שנים ומילים חדשות וחדשות.

השם עברית, ככינוי ללשונם של בני ישראל היושבים בכנען, מקורו איננו במקרא, שם הוא נקרא יהודית. השם עברית נזכר בראשונה בהקדמה לתרגום היווני של ספר בן-סירא, שזמנו סוף המאה השנייה לפנה"ס. הכינוי ללשון ניתן על שם דובריה - העברים, כך כינו את עצמם בני ישראל שישבו בכנען, וכך גם נקראו על-ידי העמים האחרים.

אוצר המילים הבסיסי של העברית מתבסס על לשון המקרא: יש בה כ-8,000 מילים שונות זו מזו, וכרבע מהן (כ-2,000) הן מילים יחידאיות, המופיעות כל אחת רק פעם אחת בתנ"ך. הכתיב בלשון המקרא הוא בעיקרו כתיב חסר (ללא אותיות אהו"י), והדקדוק שלה שונה מעט מן הדקדוק של לשון ימינו. הכתב שהיה נהוג במשך כ-500 שנה - מסוף תקופת השופטים ובתקופת בית ראשון - היה הכתב העברי הקדום.

במאה השלישית לפני הספירה חדרה השפה הארמית לארץ ישראל, והשפיעה על התחביר ועל אוצר המילים של העברית. בתקופה שלאחר חתימת התנ"ך החליפה הארמית בהדרגה את העברית כשפת דיבור. השפה העברית, שפת התנ"ך, המשיכה לשמש כשפת תפילה וכשפה הכתובה.

במאה הראשונה לפני הספירה פותח הכתב העברי המרובע, המשמש אותנו עד היום.

לשון חכמים, שבה כתבו את המשנה, כללה הגיים חכיים בעברית שנעשו פשוטים יותר, וניכרת בה חדירה משמעותית של מילים מיוונית, מלטינית ומפרסית. בלשון חז"ל נכתבו יצירותיהם של התנאים, חכמי המשנה: המשנה, התוספתא ומדרשי ההלכה. מקצת מדרשי האגדה נכתבו בעברית, וישנם קטעים בעברית גם בתלמודים (הבבלי והירושלמי). חורבן בית המקדש השני (70 לספירה) מציין את המעבר מכתובה בלשון המקרא המאוחרת לכתובה בלשון חז"ל. מצויות עדויות שבתקופת חז"ל נבדלה העברית הכתובה, הספרותית, מן המדוברת: לשון החכמים הכתובה של המשנה מהלשון המדוברת העממית, לשון האיגרות והתעודות המשפטיות, שהושפעה מאוד מן השפה הארמית.

לשון ימי הביניים - החל מתקופת התלמוד (המאה ה-3 לספירה) חדלה העברית להיות שפה מדוברת. היא הפכה לשפת היצירה היהודית הענפה בתחום שירת הקודש - הפיוט, ההגות וההלכה - ושמרה על מקומה כלשון התפילה, קריאת התורה והלימוד המסורתי. ביצירות של תקופה זו ישנן סטיות מכללי הדקדוק והתחביר הן של לשון המקרא והן של לשון חז"ל, אך בהשפעתה של הערבית על הלשון העברית בספרד של ימי הביניים נוצרו מילים רבות חדשות, מושגים בתחומים שונים וסוגות ספרותיות חדשות.

⁹ מקורות:

ר' ירקוני, 'החייאת העברית', בתוך: פרקים בתולדות הלשון העברית, יח' 1, החטיבה הראשונה: החטיבה הקלאסית, יח' 8 (2004). תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.

ח' מגיד, תולדות לשוננו, 1984, תל אביב: דביר וקרני.

א' שביט, 'קיצור תולדות העברית', הארץ, 16.4.2002.

מאה ועשרים שנה ליסוד הוועד ללשון העברית¹⁰



במלאת מאה ועשרים שנה להקמת הוועד ללשון העברית ראוי לציין כמה עובדות:

- ועד הלשון העברית הוקם בשנת תר"ן (1890) על-ידי אליעזר בן-יהודה, ששימש כנשיא הוועד יחד עם דוד ילין.
- אליעזר בן-יהודה פעל כדי להרחיב את השימוש בעברית כשפת דיבור והציע מילים חדשות לשפה.
- הוועד פעל במשך שנה אחת בלבד.
- בשנת 1904 חידשו המורים העבריים את פעילותו. הוועד החדש שם לעצמו מטרות אחדות:
 - להכשיר דוברי עברית בכל תחומי החיים, בבית, בבתי-הספר, בחיים הציבוריים ועוד.
 - לשמור על ההגייה המזרחית ועל נורמות אחידות בהגייה, בדקדוק ובבניין המילים, ולהוסיף לעברית גמישות כדי שתוכל לבטא את המחשבה האנושית במלואה.
- דוד בן גוריון הציע להפוך את הוועד ללשון העברית לאקדמיה ללשון העברית, הפועלת ומוכרת עד ימים אלה.
- בשנת 1953 חוקקה הכנסת את 'חוק המוסד העליון ללשון העברית'.

"כמו הנביאים..." | ריאיון 'בכאילו' עם אליעזר בן-יהודה

1. למה החלטת לעלות ארצה?

בן-יהודה: נולדתי בליטא בשנת 1858, וגדלתי בבית דתי חסידי. למדתי בישיבה, וכשהייתי בן 17 נחשפתי לרעיון הציוני, התחייה של עם ישראל בארץ ישראל, והחלטתי לעלות ארצה. שינית את שמי מפרלמן לבן-יהודה.

2. איך הצלחת לשכנע את המשפחה לדבר רק עברית?

בן-יהודה: זה בכלל לא היה פשוט. הם לא רצו בכלל! ניסיתי לשכנע את אשתי ולדבר אל ליבה: "דבורה, זה כל כך חשוב לעם היהודי היושב בציון". הדברים ארכו כמה חודשים עד שלבסוף דבורה הסכימה, כי היא הבינה שחשוב להעניק דוגמה אישית. בהמשך, כשנולד הבן הבכור שלנו, איתמר, דבורה כבר דיברה עברית, ובננו ינק את הלשון העברית עם חלב אימו.

3. קראתם לבן הראשון 'בן ציון איתמר' – מהו הסיפור שליווה את בחירת שמו?

בן-יהודה: הבן הראשון נולד בירושלים בעיר העתיקה בקיץ, וקראנו לו בן ציון איתמר. לימים קיבל את השם איתמר בן אב"י, ראשי התיבות של שמי, אליעזר בן-יהודה. כשהוא גדל, הוא שינה את שמו. דבורה סיפרה, שבתחילה הם רצו לקרוא לו איתמר, על שם עץ התמר, שם

¹⁰ מקורות:

אתר הסתדרות המורים

<http://www.education.gov.il/tochniyot_limudim/lashon/ali30007.htm> ספטמבר, 2010

אתר סנונית

'לנג, 'שפה ברורה',

<http://www.snunit.k12.il/heb_journals/katedra/68067.html> ספטמבר, 2010

בעקבות הריאיון | רעיון...

רעיונות אפשריים לפעילויות בגן-הילדים:

- דו-שיח בין ילדים: אחד בתפקיד המראיין והשני בתפקיד בן-יהודה.
- דו-שיח בין שני הורים או בין ילד לבין סבו בתפקיד בן-יהודה.
- ילדי הגן מראיינים סופרים, משוררים, מלחינים, דמויות היסטוריות וגיבורי תרבות וטלוויזיה על השפה העברית.
- הקמת תערוכה בגן: מילים שהמציא אליעזר בן-יהודה שילדים אוהבים במיוחד, ומילים שהילדים עצמם ממציאים.
- ריאיון עם בנו של איתמר בן אב"י.

זגן שג ליורג...

לחזה הכלזה שג ירזן הגיסה אז
הגן עס הגרשרג שגה.
גליורג קשר אורה וקרג אהורים
אזבא לקחג אורה מהגן.
צזיז יוצגג מן הגן: "גליורג הכלז
לג קשור, הגו נשחר".

זגן שג ליורג...

ני ולגורג משחקים
'מה עוז צמשצגג?
גליורג מרים כרטיס שג אגיקסה:
ני, מה לגג הצורה הזג?
ני: אקליפטוסה.

טיפול השפה בגן-הילדים



"לדבר, לדבר, לדבר..." | סוגי שיח בגן-הילדים

המגוון הלשוני של שיח הילדים ניתן לחלוקה לשתי קבוצות מרכזיות: 'שיח שיחה' ו'שיח אורייני'.

- **שיח שיחה** הוא שיח ספונטני הנוצר באמצעות שיתוף פעולה בין שני משוחחים. הוא מתפתח בהתאם ליחסי הגומלין בין בני השיח. הטקסט בשיח זה נוצר בזמן אמת, והוא אינו מתוכנן לפרטיו מראש. הוא אינו מיועד למיצוי של נושא או להעברת מסר מפורש. השיח השיחתי הוא טבעי ומשמש את המשוחחים בחיי היום-יום.¹¹ שיח השיחה הוא השיח הנפוץ ובעל השימוש הרחב ביותר. בגן-הילדים ניתן לשמוע אותו במשך רוב שעות היום, ובעיקר בזמן שבגן מתקיימת פעילות חופשית: במהלך משחק, בשעת יצירה, בזמן אכילה, תוך כדי בנייה וכו'. הילדים משוחחים על נושאים העולים על רוחם, ללא תכנון מראש של מטרות וכיוון השיחה.
 - **שיח אורייני** הוא שיח המאופיין ביסודות של תכנון, והוא נוטה להופיע ביחידות הגדולות מהמשפט הבודד. הוא מכיל סדרה של מבעים העוסקים באותו נושא. הוא רציף, מודע לרמת הידע של קהל היעד, מקושר, הולם את הנסיבות ואת הסוגה.¹² השיח האורייני יכול להופיע בשפה כתובה כמו בשפה דבורה. הטקסט בשיח האורייני הכתוב נוצר על-פי עקרונות קבועים שלתוכם יוצק הכותב את התוכן הייחודי שלו. הוא עושה זאת תוך שהוא מציית לחוקי התחביר המקובלים. הוא כותב את דבריו כך שיהיו ברורים ומפורשים לקהל הקוראים.¹³ בגן-הילדים ניתן לשמוע אותו בזמן מפגשים, שיחות מתוכננות של הגננת, שיחות בין ילדים שבהן הם מבקשים לספר, להסביר, לטעון ולתאר.
- השפה הכתובה שבה פוגשים הילדים בספרות הילדים היא בעלת אפיונים הדומים לשיח האורייני. עובדה זאת מסבירה מדוע יש מקום לעיסוק נרחב בספרות ילדים בגן-הילדים.

כדי להרחיב את השימוש בשיח אורייני בגן, יכולות הגננות להדגיש ולהבליט התנהגויות שונות:

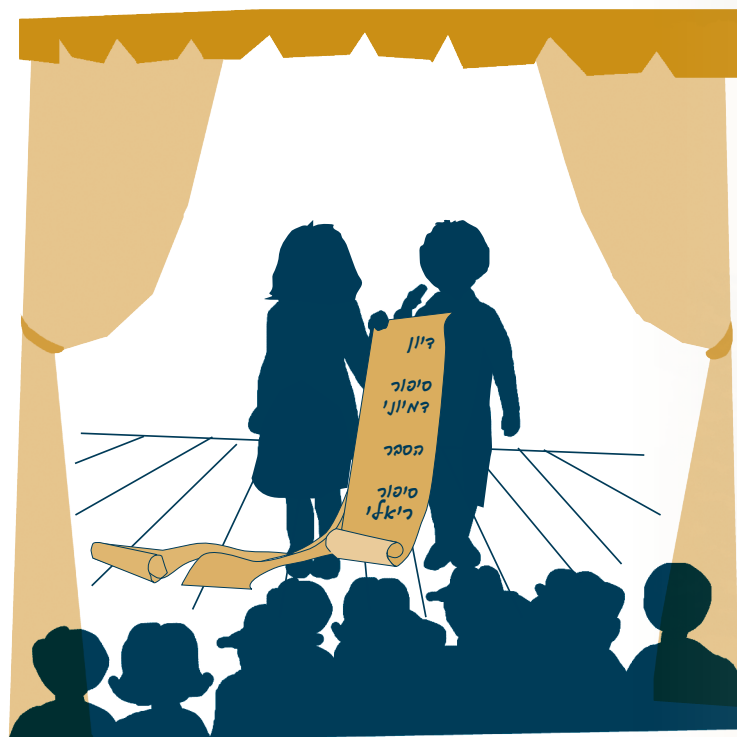
- להקשיב לילדים מתוך עניין אמיתי, סקרנות ופליאה.
- להרחיב את דבריהם של הילדים על-ידי בקשה אמיתית להבהרה, להסבר, להנמקה.

¹¹ נ' פלד (תשנ"ח), סוגות בדיבור ובכתיבה, תל אביב: מכון מופ"ת.

¹² ש' בלום-קולקה וד' הוק טגליכט (2002), 'תרומת שיח עמיתים בגן להתפתחות השיח האורייני: סוגות וכיוולים', סקריפט, 3 - 4, עמ' 75 - 111.

¹³ ראה הערה 11.

- לקשר בין דברי הילדים לאירועים אחרים דומים, לטקסטים ספרותיים, לטקסטים תנ"כיים, לאירועים היסטוריים.
- ליצור מצבים של שיחה חופשית בקבוצה קטנה של ילדים.
- לשוחח עם הילדים בשפה תקנית ועשירה בעלת אוצר מילים רחב ומגוון, ותחביר עשיר.¹⁴



"זה לא קשקוש..." | סוגות בשיחות ילדי הגן

סוגה היא קטגוריית-על של טקסטים שיש להם מטרה חברתית משותפת, אשר מותנית בבחירות מסוימות במישור השיח והלשון. למשל: סיפורי מתח, ידיעה בעיתון יומי או עלון פרסומת. בטקסטים ששייכים לסוגה מסוימת יש כמה מרכיבים שעל-פיהם ניתן לשייכם לסוגה זו.¹⁵

הכרת הסוגות שבהן משתמשים הילדים ובחינת אופן השימוש בהן עשויות לקרב אותנו להכרת עולמם של הילדים ולבחינה של הדרך שבה מקדם השימוש בסוגות רכישה של כישור שיח אורייניים.

ילדים משתמשים בשפע של סוגות. הסוגות הבולטות בשימוש של ילדים בזמן שיח שיחה הן: דיון, סיפור דמיוני כחלק ממשחק, הסבר וסיפור ריאלי.

הדיון הוא סוגה שבה מחליפים הילדים רעיונות, מחשבות ושאפיות, במטרה להגיע להבנה משותפת. נושאי הדיון הנפוצים בין ילדי הגן עוסקים בשיתוף או באי-שיתוף של חברים במשחק, בדרכי ניהול משחק ובתפקידים במשחק של הילדים בקבוצה.

¹⁴ מתוך: ח' צימרמן וש' בלום- קולקה (2002), 'שפה וסוגה בגן הילדים', הד הגן, ב', הסתדרות המורים, עמ' 20 - 31.

¹⁵ נ' פלד (1996), 'דרכים לאוריינות, מילון מונחים', מדיבור לכתיבה דרכים לאוריינות, כרמל, עמ' 310.

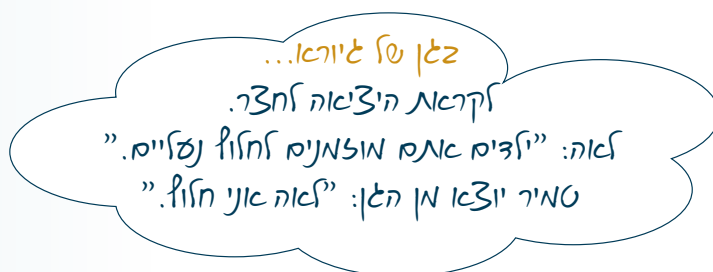
סיפור דמיוני כחלק ממשחק - המשחק הדמיוני תופס חלק ניכר מעיסוקם של ילדי הגן. לצורך מימושו וקידומו נבנים סיפורים דמיוניים, היוצרים שלד למשחק.

הסבר הוא מרכיב בסיסי בשיחה בין בני אדם, והוא מייצג דרך לתקשורת המאפשרת בנייה של כלים אינטלקטואליים וחברתיים, שמטרתם להבין טוב יותר את העולם. ההסבר מאפשר להגיב, לפרש ולהתייחס להתנסויות של היחיד. ההסבר מופיע בדבריהם של ילדים כבר בשלב החד-מילי, והוא נאמר בהזדמנויות שונות. הופעתו של ההסבר בשלב כה מוקדם היא ביטוי להבנת הילדים את התפקיד התקשורתי והחברתי שיש לדיבור האנושי.

סיפור - חוקרים רבים טוענים, כי הסיפור הוא הדרך שבה כולנו מבינים ואף בונים את המשמעות לחיננו.¹⁶ הסיפור הוא סוג הטקסט המוכר והמקובל ביותר על בני האדם לצורך ארגון עולמם ותיאור חוויותיהם.¹⁷ ניתן להתייחס לסיפורים המופיעים במהלך שיחה מנקודת ראות חברתית, כלומר, אל האינטראקציה החברתית הנוצרת. במקרה כזה ההתמקדות תהיה בהקשר השיחה. ניתן אף להתייחס לסיפורים כאל שיח ולהתמקד בתוצר הסופי - הטקסט.¹⁸

היכולת לספר מתפתחת בשלבים, כך שניתוח הטקסט מאפשר לעמוד על השלב ההתפתחותי של הסיפור. ילדים עושים שימוש במוסכמות לשוניות בספרם סיפור. בין מוסכמות אלה ניתן למנות את השימוש בהתחלה ככותרת או כמשפט פתיחה פורמלי כמו: "היה היה פעם", או תבניות סיום כמו: "וזה הסוף", "מאז הם חיים יחד באושר ובעושר", שימוש קבוע בזמן עבר, שינוי בגובה הקול או באינטונציה בעת השמעת הסיפור, קבלה ושימוש בדמויות ובמאורעות דמיוניים, ושילוב הדמויות או המצבים באירועים שבעולמו של המספר.¹⁹

אפלי מציג מבנה שטיפוסי לדבריו להתפתחות סיפורים שמספרים ילדים בגילאי שנתיים עד חמש. רצף המבנים נע **מסיפורי ערימות**, המאפיינים ילדים בני שנתיים-שלוש, ל**סיפורי הנרטיב** של בני החמש-שש. סיפורי ערימות מאופיינים בקשרים מעטים בין המשפטים שבהם משתמש הילד, חלק ממשמעות המשפטים ברור למספר בלבד, והדמויות קשורות זו לזו בקשר אסוציאטיבי חופשי. סיפורי הנרטיב מאפיינים ילדים בני חמש ומעלה. הסיפורים האלה בעלי פתיחה והצגת הדמויות והמקום, ישנה הרחבה של מרכז הסיפור, והוא מתפתח בתנועה מתמדת קדימה ולעיתים קרובות מסתיים במוסר השכל ובלקח שיש להפיק.²⁰



¹⁶ ג' ברנר (1986), 'לגעת בספרות, שתי צורות של מחשבה', בתוך: נ' פלד, (2000), מדיבור לסיפור, 18, כרמל, ירושלים עמ' 19 - 58.

¹⁷ נ' פלד-אלחנן (2000), (עריכה), מדיבור לסיפור, ירושלים: כרמל.

¹⁸ ש' בלום-קולקה (2000), 'סיפור, סיפר ומספר באירועים ספרותיים במשפחה', שם, עמ' 101 - 143.

¹⁹ א' אפלי, (1978), 'מושג הסיפור אצל הילד', בתוך: נ' פלד-אלחנן, (2000), (עריכה), מדיבור לסיפור, ירושלים: כרמל עמ' 143 - 165.

²⁰ ח' צימרמן וש' בלום-קולקה (2000), 'שפה וסוגה בגן הילדים', הד הגן, ב', הסתדרות המורים, עמ' 20 - 31.

תמיד רציתי לדעת! | מה ההבדל בין...

ניב (ביטוי): ניב או מטבע לשון הוא צירוף מילים שמקבל משמעות חדשה, השונה מזו שנושאת כל אחת מהמילים המרכיבות אותו. לדוגמה, הביטוי בעברית 'לא דובים ולא יער', שמשמעותו 'לא היה ולא נברא' - אדם שמכיר רק את המילים 'דובים' ו'יער' לא יוכל להבין את משמעות הביטוי. **פתגם:** משפט קצר וממצה המביע תוכן רב-משמעות, חוכמת חיים, מוסר השכל, תוך שימוש בכמות קטנה של מילים ולעיתים באופן ציורי. דוגמה: "אין חדש תחת השמש" (קהלת א: ט), שפירושו - מה שהיה הוא שיהיה.

אמרת כנף: ביטוי שנון, משפט מפתח או מימרה שנאמרו בהקשר כלשהו, נותרו בזיכרון ונוהגים לצטטם. בדרך כלל יש בהם מוסר השכל או עוקץ מסוים. האמרות מקיפות תחומים רבים, ובעצם כמעט שאין נושא בעולם שאין אמרה מפורסמת המתייחסת אליו. דוגמה: "בשנת תרפ"ו, הכוונה לפני שנים רבות.

פסוק: משפט המופיע בתנ"ך, במשנה או בתלמוד והוא בעל משמעות דומה בחיינו היום. לדוגמה הפסוק "עמך עמי ואלוהיך אלוהי" (רות ב: יא) משמש כיום לעדות נאמנה עמוקה ללא סייג. **דקלום:** קריאה בקול ובהטעמה לפני קהל (בדרך כלל של דברי ספרות). לדוגמה: "בואו נא לראות מהר, טרקטור בא אל החצר, הוא נוסע וחורש ותמיד רועש רועש" (מאת: פניה ברגשטיין, נסע אל השדה, תשכ"ה, הקיבוץ המאוחד)



כיצד ללמד ילדים, פתגמים, אמרות ופסוקים בגן-הילדים?

מומלץ, שהגננת עצמה תשלב בדבריה ביטויים, אמרות ופתגמים, בבחינת: "נאה דורש נאה מקיים". חשוב ללמד את הביטוי בהקשר הנכון והרלוונטי, תוך פירוש והסבר של מילים קשות (ניתן להיעזר במילה נרדפת או במילון).

רצוי להציג את המקור לביטוי (פרקי אבות, חז"ל, החברה להגנת הטבע ועוד). ניתן לחזור כמה פעמים על הביטוי, כך יכירו אותו הילדים בעל-פה, וישתמשו בו במקום ובזמן המתאימים.

אפשר להציע לילדים להעתיק (העתקה משמעותית), לכתוב, לצייר, או לעטר את הביטוי שבו עוסקים בגן.

מאוסף הציורים אפשר להכין:

- אלבום ביטויים של הגן, או אוגדן (קלסר) אישי - 'ספר הפתגמים שלי'.
- 'סרט טלוויזיה' - חיבור הציורים זה לזה ברצף כרונולוגי ליצירת 'סרט'.
- יצירה משותפת של ילדים אחדים על פתגם אחד או על נושא מסוים (שילוב של ציור, צביעה והדבקה).

חידונים - אפשר לערוך חידון ביוזמת הגננת ובביצועה, ביוזמת הילדים ובסיוע צוות הגן או בשיתוף ההורים. החידונים יכולים להתבסס על: שאלות של מידע (שאלות אינפורמטיביות), שאלות לפיתוח החשיבה, השלמות של חלקי הביטוי, בחירת תמונה מתוך אוסף תמונות המתארות את תוכן הביטוי, המחזות בפנטומימה (הילדים יתבקשו לזהות את הסיטואציה).

ספרים - ניתן לחפש סיפורים הנותנים חיזוק לביטוי/ פתגם...

המחזה - ניתן להמחיש ביטויים מסוימים בהתאם ליכולתם של הילדים (חשוב להבטיח שהפתגם ישולב בתוכן המחזה).

כדאי לדעת

הספר המאויר הראשון, 'העולם המצויר' (העולם הנראה), שכוון במפורש לילדים, יצא לאור ב-1658, ונכתב על-ידי סופר צ'כי, יון עמוס קומניוס.

זמן של גיורא...

אשני יש ששון על החולצה.

שני: "טל, מה השעה?"

טל: "5:55",

ואוסיפה, "שני, גם את יש ששון

על החולצה".

שני: "אזל הוא לא חולצה..."

עוד סיפור אחד – ודי! | על ספרות ילדים ועוד...

"ספרות הילדים, בהיותה סמל של החיים התרבותיים, היא ספרות המשביעה את הצרכים של הילדים ואת תחומי ההתעניינות החיוניים שלהם. עליה לספק חוויות אשר מחדדות את הראייה הפנימית והתובנה של הילד, בשעה שהוא קורא ומחפש את עצמו בסיפורים לצורך הזדהות; לספק חוליות של קישור ולגישור בין הדורות; להדגיש נושאים שיש בהם 'אינטרסים' טבעיים לילדות; לחקור תכונות שונות, ערכים, דרכי חיים בתרבויות שונות בעבר ובהווה, לתת משמעות לחיים הכלליים בעולם הגדול".²¹

"תנאי ראשון לכתיבה טובה בשביל ילדים הוא יחס כן ורציני לנושא [...] התנאי השני הוא שהסופר יראה ביצירתו לילדים תפקיד אמנותי גדול – ממש כבכתיבתו למבוגרים".

"ספרות ילדים, שלא נכתבה במיוחד לקורא הצעיר, עולה בדרך כלל בטיבה על הספרות שנכתבה בכוונה תחילה בשביל הילד. מעלתה היא, שהסופר הכותב אותה מרוכז בשעת תהליך היצירה בשאלה 'מה ברצוני לומר', ולא בשאלה 'הקורא שלי מיהו, וכיצד אמצא חן בעיניו או אסתגל לטעמו'. דבר זה חשוב כשלעצמו, וחשוב שבעתידים כשכותבים לקהל לא מבוגר".²²

"ההיסטוריה של ספרות הילדים היהודית-עברית, שראשיתה בשנת 1779, היא היסטוריה של ניסיון אידיאולוגי לבנות מערכת ספרותית חדשה, ובו בזמן להמציא לה ציבור של צרכנים וציבור של יצרנים".²³

"במאתיים השנים שחלפו מאז שראה אור בגרמניה הספר המודרני הראשון לילדים יהודים התחוללו בספרות הילדים העברית שינויים מופלגים".²⁴

"[...] ספרות הילדים העברית דומה היום לספרות הילדים המערבית לא רק מבחינת מבנה הרפרטואר המגוון שלה, אלא גם מבחינת הסטנדרטים שלה שאינם נופלים מאלה של מיטב ספרות הילדים המערבית".²⁵

"כבר בשנות קום המדינה התמקדה ספרות הילדים לגיל הרך באוריינטציות אישיות ובעולמו הפרטי של הילד, זאת בניגוד מוחלט לאקלים הערכים בחברה הישראלית, שהדגישה 'פטריוטיזם' ושללה ערכים כמו 'עידון' ו'אושר'. כמו כן נמצא, כי הספרות הישראלית המאוירת לגיל הרך לא הייתה 'מגויסת' כפי שנהוג לחשוב. להיפך, היא מיתנה גישות אידיאולוגיות של קולקטיביזם והסתפקות במעט, סיננה ערכי לאום, התמקדה ברווחתו האישית של הילד והציבה את צרכיו במרכז, בהבליטה את זכות הילד בגיל הרך להנאה חסרת מעורבות".²⁶

²¹ א' אופק (1988), 'ספרות הילדים העברית 1948-1950', בתוך: ר' חכם, עולם קטן או – מהי ספרות ילדים? (1994), והשמים זרועים כוכבים (עורכת: א' יפתח), מט"ח, עמ' 42-43. מתוך: האתר של מט"ח <http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=2052> אוקטובר 2010.

²² י' דר, 'לאה גולדברג כיוצרת וקובעת טעם לילדים' ספרי ילדים, הארץ, 14 בינואר 2010. שני קטעים מתוך הערך 'ספרות ילדים' שפרסמה לאה גולדברג באנציקלופדיה חינוכית, בכרך שראה אור ב-1959 עמ' 952.

²³ ז' שביט (2000), 'ספרות ילדים עברית', עולם קטן, כתב עת לספרות ילדים ונוער, 1, מרכז ימימה, מכללת בית ברל, עם עובד, עמ' 11-21.

²⁴ שם, עמ' 19.

²⁵ שם, עמ' 19.

²⁶ ר"ת גוון (2000), 'בין שורות ובין צורות', עולם קטן, כתב עת לספרות ילדים ונוער, 1, מרכז ימימה, מכללת בית ברל, עם עובד, עמ' 65-66.

כדאי לדעת

ליון קיפניס הוא המשורר העברי הפורה המצוטט ביותר בארץ ובעולם היהודי כולו. הוא היה פעיל כסופר במשך זמן שיא של 80 שנה רצופות (1910 - 1990). הוא כתב כ-800 סיפורים, 600 שירים, וכ-100 ספרים.



סיבות לקריאת ספרות ושירה לילדים

מאת: פרופ' מירי ברוך²⁷

1. ספרים (ובמיוחד שירים) מעשירים את אוצר המילים שלנו. הם מלמדים אותנו להתבטא ולהבין את האחרים טוב יותר, גם בשפה הדבורה וגם בשפה הכתובה.
2. ספרים מעשירים את עולם המחשבה שלנו. הם מעלים בפנינו רעיונות חדשים ומעמיקים את המודעות שלנו כלפי עצמנו.
3. ספרים מעוררים את הדמיון שלנו. מאחר שהמילים הן מושגים מופשטים - צריך כל קורא לדמיון את מה שעומד בבסיס המילה.
4. ספרים מקנים לנו מידע על הנעשה במקומות אחרים, ומפגישים אותנו עם צורות חיים אחרות. באמצעות ספרים אנחנו יכולים לפגוש דמויות מן העבר (מן ההיסטוריה) וכן לדמיון לנו דמויות שיהיו בעתיד (מדע בדיוני).
5. ספרים מעוררים את הרגשות שלנו ואת יכולת האמפתיה שלנו כלפי הזולת. אנחנו מצליחים, לעיתים, 'להיכנס לעורו' של האחר ולהבין טוב יותר את מקומו בעולם.
6. ספרים יכולים לתת לנו כוח ולהלהיב אותנו. הם יכולים לגרום לנו לבכות ולצחוק או לענג

²⁷ מ' ברוך, 'צידה לדרך - ספרות הילדים ומקומה בעולמו של הילד בגיל הרך', בתוך: פ"ש קליין וד' גבעון (2003), חלונות לעולם, תל אביב: רמות, אוניברסיטת תל אביב, עמ' 158 - 159.

אותנו בחוויות שונות.

7. ספרים יכולים לפתוח בפנינו נושאים חדשים שלעולם לא היינו יכולים להגיע אליהם.
8. ספרים יכולים ללמד אותנו אתיקה ודרכי מוסר, אם באופן גלוי ואם באופן סמוי.
9. ספרים יכולים ללמד אותנו איך להתמודד נכון יותר עם סיטואציות בסביבתנו, ולהראות לנו כיצד התמודדו אחרים עם בעיות כמו שלנו, ואיך הם פתרו אותן.
10. ספרים יכולים להראות לנו שישנן כמה וכמה תשובות לאותן בעיות, ולהציג בפנינו התבוננות מזוויות ראות שונות על אותם מצבים.
11. ספרים עוזרים לנו להבין טוב יותר גם את עצמנו וגם את האחרים. הם יכולים להראות לנו שלא רק אנחנו חווים את אותן בעיות, ועל-ידי כך להקל עלינו במצוקות הקיומיות.
12. ספרים יכולים להיות בני לוויה נפלאים כשאנחנו לבדנו. למעשה, כשאנחנו שוקעים בקריאת ספר - לעולם איננו לבדנו.
13. ספרים יוצרים מכנה משותף תרבותי עם חברים ועם בני תקופתנו, ומאפשרים לנו להעשיר את הקריאה שלנו ככל שהם מרבים לרמוז על טקסטים אחרים ומוכרים.
14. ספרות ילדים ונוער היא הצעד הראשון וההכנה הרצינית שלנו לקריאת קריאה בוגרת. לא ניתן להגיע לקריאה מלאה ועשירה בגיל בגרות ללא התנסות קודמת בספרות בסיסית יותר.
15. קריאת ספרות של מבוגר בפני ילדו הפעוט היא רגע אינטימי כמעט בלעדי, שאין דומה לו בכל המצבים שבהם מעורב המבוגר בחיי ילדו. לכן זוכרים הפעוטות את הרגעים האלה לאורך כל חייהם. מעורבים בהם קול, חיבוק, תוכן, ואינטונאציה, וכמובן - בלעדיות של טן-דו.
16. קריאת ספרות ילדים בפני הילד מאפשרת למבוגר ולילד לתמלל את המצבים, כאשר הילד משיב לקורא או מספר על חוויותיו במשך ההקשבה לסיפור.
17. ספרות ילדים מאפשרת למבוגר להציג, לפרש ולתמלל בפני הפעוט את האיורים שבספר (המאור). זוהי החשיפה הראשונה של הילד לאמנות האזור.
18. קריאת ספרות על-ידי ילד בפני קהל (בעל-פה או מתוך ספר) נוסכת בילד תחושה של גאווה ומחזקת את מעמדו הן בפני עצמו והן אצל נמעניו.

'טיפים' לבחירת ספר איכותי לילדים



ספר ילדים טוב הוא "ספר מעניין, יפה, מחנך, כתוב בשפה נאותה, גיבוריו אמינים, וצריך להיות יצירת אמת".²⁸

- נבדוק אם הספר מעניין, מספק את יצר הסקרנות של הילד ומדרבן אותו להאזין לסיפור עד סופו.
- נתייחס אל סגנון הספר: האם הוא בהיר ומובן לקורא, האם הוא מכיל אוצר מילים עשיר, האם יש בו שימוש באמצעים ספרותיים שיש בהם פוטנציאל להעשרת עולם הילד.
- אם הספר מחורז נבדוק שהחריזה קולחת וטבעית ולא מאולצת.
- נברר מהו המסר של הספר, האם המסרים מתאימים לגיל הרך ותואמים את תפיסות העולם והערכים שאנו דוגלים בהם כחברה וכתרבות.
- נתרשם מהדמויות המוצגות בספר, האם הן מציגות מערכות יחסים משתנות ומתפתחות על מנת שהילדים יוכלו להזהדות עמן.
- נתבונן באיורים, האם האיור בא לפרש את הטקסט, לטפח את הטעם האסתטי של הילד, להעשיר את חוויית הקריאה ולהפוך אותה למשמעותית.
- נבדוק אם רצף העלילה מהימן, האם ניתן לראות בה יצירת אמת, האם היא חושפת את האמת הפנימית של הסופר ומאפשרת לילד להזהדות עם אמת זאת.

²⁸ א' אופק (1978), תנו להם ספרים, פרקי ספרות ילדים, תל אביב: ספריית הפועלים, עמ' 49.

'עובדים על זה' | על ספרים ועל חוויה...

אורה סייג, גננת בגן כלנית באור יהודה, מ"מ

ספר צריך לזמן חוויות מסוגים שונים: חוויה רגשית, חוויה קוגניטיבית וחוויה חושית. על האיור להיות פשוט ומותאם לטקסט. חשוב שהשפה של הספר תאפיין בעושר לשוני, שיכלול משפטים מובנים, שבתוכם שזורות מילים בלתי מוכרות לילדים. ספר טוב מאפשר הזדהות עם הדמויות, המעוררת תגובה רגשית של הסכמה או אי-הסכמה. פעמים רבות ישנה השלכה של רגשות ושל מחשבות של הדמויות בספר על הקורא, ולעיתים מתרחש תהליך של קתריזיס, שחרור של רגשות ושל תחושות המעיקים על הקורא. ספר טוב עשוי להוביל לתובנה חדשה בעקבות הקשבה הולכת וחוזרת.

צביה בר שלום, גננת בגן אדיר במודיעין, ממ"ד

אחד הקריטריונים הראשונים בעיניי לבחירת ספר לגן הוא נושא הספר. חשובים גם אופן כתיבת הסיפור, השפה, מסרים הנלמדים באמצעות הספר, העניין שהוא מעורר, מידת ההפתעה שבו והאותנטיות שלו. כמו כן, ניתן משקל למבנה הספר ולארגונו, שבאים לידי ביטוי בדפי טקסט שאינם עמוסים מדי, באיורים תואמים ובגודל הספר. פעמים רבות אני ניגשת לבדוק ספר בעקבות המלצות. אנו, הגננות, עוקבות אחר מבצעים בחנויות הספרים, ומשתדלות לקנות מגוון של ספרים איכותיים בתקציב המוגבל.

נדאי לדעת

עד המאה ה-20 נכתבו ספרי ילדים בידי סופרים שנהגו מדי פעם לכתוב גם לילדים. רק במאה ה-20 נתייחד המקצוע סופר ילדים, המקדיש את כתיבתו אך ורק להם. התפתחות זו התרחשה בשיתוף פעולה עם ענף המו"לות, שמעסיק לשם כך עורכים מיוחדים. משנת 1950 ואילך תופסים ספרי הילדים כ-40% מכלל הספרים בספריות הציבוריות, וקיימות גם ספריות לילדים בלבד.²⁹

²⁹ ר' חכם (1994), 'עולם קטן או מהי ספרות ילדים', א' יפתח (עורכת) והשמים זרועים כוכבים, מט"ח.

על טעם ועל ריח³¹ | ילדי גן בוחרים ספרים...

שירה (בת 6)

'זהבה ושלושת הדובים'
אני קוראת בהתחלה של הספר
ואם זה לא טוב אז אני משאירה,
ואם אני אוהבת אז אני לוקחת
אותו.

תמר (בת 4)

בבית-נו, נו, נו (זה שם של
כלב), בגן-שלושת הפרפרים.
אני מסתכלת על הספרים
שבמדפים, מה שאני חושבת
שמעניין - אני שואלת את
אבא ואימא אם אפשר.

שקד (בת 5)

אני אוהבת את זאת עם הצמות,
'שפת הסימנים של נועה'. אני
יודעת להקריא את הסיפור הזה.
אני אוהבת אותו, כי כשפתאום
התפרקה לה הצמה היא ידעה
את הימים. כדי לבחור ספר אני
לפעמים מדפדפת ולפעמים
לפי הכריכה.

יאיר (בן 5)

אני אוהב את 'הכיסים של
גילי', כי גילי ממציא סיפורים.
הוא רואה דברים ברחוב
וממציא עליהם סיפורים.
אני בוחר ספר לפי הכריכה, או
שזה ספר שהקריאו בגן ומצא
חן בעיניי ואני רוצה לשמוע
אותו שוב.

הורים מספרים על... | בחירת ספרי ילדים ועוד...

1. כיצד אתם בוחרים ספר לילדכם?
2. מהי לדעתכם התרומה של קריאת ספרים לילדים?
3. מתי אתם מספרים לילדכם סיפורים?
4. איזה ספר אתם זוכרים מילדותכם?
5. מה אתם מרגישים ביחס לקשר ביניכם לבין ילדכם בעקבות הקראת הסיפור?

איילת

1. אני לא זוכרת ספר מסוים מהילדות אבל קראתי המון, לא זוכרת תקופה שהקריאו לי, אלא את התקופה שהייתי הולכת לספרייה ובוחרת לעצמי ספרים, בבית-ספר יסודי כמובן.
2. לפעמים נדרש לי זמן לבחור ספר לילדים. הדבר החשוב לי ביותר הוא התוכן של הספר, מוסר ההשכל. כמעט שאינני בוחרת אגדות עמיות, אלא ספרים על ילדים שחוו חוויות במציאות. חשובה לי האופטימיות בספרים שמספרים על מחלות או על מוות של אחד ההורים. הציורים שממחישים את מה שאימא קוראת גם הם חשובים מאוד לילדים, כי קל להם יותר 'להתחבר' לספר באמצעותם.
3. הקראת הסיפור נערכת בדרך כלל בלילה, כשהילדים עייפים וממעיטים להשתולל, אחרת קשה להם לשבת ולהקשיב. יושבים במיטה ומספרים יחד, הילד אוהב לדפדף.
4. לדעתי, קריאת ספרים היא חובה, אסור לוותר. היא מקנה לילד הרגלי קריאה שחשובים מאוד גם להתפתחות השפה העברית. ילדים שקראו הרבה שוגים פחות בכתיב. הקריאה גם מפתחת את הדמיון ומעניקה לילד פתרונות בצורה סמויה כיצד לפתור בעיות מסוימות, על-אף שהדברים אינם נאמרים ישירות. לפעמים היא גם נותנת לגיטימציה לכך שהרגשותיו ותגובותיו הן תקינות - זה בסדר להרגיש גם כועס או עצוב. לכן לדעתי, חייבים להקריא כדי שהילד יקרא אחר כך גם בעצמו. ובכלל, היום, בעידן המחשב, הוסטה הקריאה קצת הצידה, ודווקא עקב כך חייבים לתת לילדים ספרים.
5. כשאנחנו מקריאים לילדים ספר אנו חשים שהם קרובים אלינו יותר, הם רוצים להקשיב וגם זקוקים לזמן הזה.

אורית

1. מכולם זכורים לי בעיקר השירים והסיפורים של מרים ילן-שטקליס.
2. בחירת ספר לילדים היא משימה קשה מאוד עבורי. אני מודה, שעניין המבצעים בחנויות משפיע, וכאימא אני עומדת לעיתים חסרת אונים מול השפע. אני בדרך כלל בוחרת 'קלאסיקות', ספרים שהיו לי בילדותי ובנעוריי ואהבתי מאוד. לצערי, נוכחתי לראות, שלא כל מה שאני הכרתי ואהבתי כילדה מדבר אל ילדי, בעיקר בגלל שפה ארכאית ומיושנת... לפני שאנחנו בוחרים ספרים אני קוראת על הספר ועל המחבר (בכריכה האחורית), ומשתדלת גם לדפדף בעמודים הפנימיים, ומסבירה לאיתן על מה מדובר (אם הוא אתי). אני מגיעה לספרים לעיתים קרובות גם דרך המלצות במדורי ספרות.
- גם איתן ורונה בוחרים ומשפיעים מאוד. למשל - הייתה תקופה שאיתן התעניין מאוד בדינוזאורים, ולכן רוב הספרים ששאלנו מהספרייה היו קשורים לנושא זה. הילדים בוחרים ספרים גם לפי מה 'שהולך' אצל החברים שלהם (בעיקר רוני - הגדולה יותר). איתן בוחר בעיקר לפי הציורים שעל הכריכה ובגוף הספר, ולפי הכותרת (אם היא ברורה לו פחות, הוא יטה להניח את הספר ולא לבחור בו).
3. אנחנו מספרים סיפורים לפני השינה (לא תמיד) ובעיקר בערב שבת ובשבת.
4. אני מרגישה שקריאת ספרים עם הילדים תורמת הרבה בכמה מישורים: ראשית - זמן של 'יחד', בדרך כלל רק הורה אחד וילד אחד - שנותן הרבה גם לילדים וגם לי. בנוסף לה - אוצר המילים, יכולת הביטוי והעושר המילולי נתרמים בצורה משמעותית מאוד מהקריאה, כמו גם מושגים, רעיונות, עובדות וכו' אשר הקריאה מספקת את ההזדמנות להעמיק בהם ולפתח אותם.
5. הקראת הסיפור משאירה אצלי ואצל איתן חוויה מאוד מאוד טובה, כיפית וחמימה, בעיקר הדות ל'יחד' בתהליך הזה.

טליה

1. אני לא זוכרת את שם הספר, אבל אני כן זוכרת ספר עם לקט של סיפורים שקשורים לחגי ישראל.
2. לפי רמת הכתיבה, התכנים, אשתדל לקנות ספרים רבי-מכר שהם בדרך כלל איכותיים יותר, מומלצים, אבל לא בהכרח. אני מוצאת את עצמי גם מסתובבת בבני ברק וקונה ספרוני קריאה ששמים דגש על עזרה לזולת "ואהבת לרעך כמוך" וכו', שבעיניי חשובים ומרתקים יותר מגוליה דונלדסון.
3. אין זמן קבוע. ההקראה יכולה להיות במהלך נסיעה ארוכה, לפני שינה או בשבת בצהריים. זמן איכות של הורה וילד, הרחבת אוצר המילים, עוד דרך להעביר מסר לילד באמצעות ספר מסוים, עידוד הקריאה, כתיבה נכונה בעתיד, אני חושבת, שבעידן של היום חשוב שנקריא לילדינו ספרים מגיל מוקדם, ונלמד אותם להקשיב לסיפורים כדי שהם כבוגרים יאהבו לקרוא.

מרב

1. לא זוכרת לצערי ספר מסוים שהקריאו לי בילדותי.
2. אנחנו בוחרים ספר בהתאם למסר שהוא מעביר, אם יש בו משהו חינכי, מצחיק או עם חרזים.
3. מספרים בערב לפני השינה, בישיבה בפנית משפחה, בישיבה נמוכה וקרובה.
4. התרומה היא העשרה של הילד, פיתוח החשיבה, היכרות עם נושאים שהילד לא נחשף אליהם יום-יום, כמו מדע, טבע, וכמובן קרבה בין ההורה לילד.
5. אני מרגישה משהו משותף בינינו, בעיקר כשהוא מבקש לחזור לספר שקראנו יום קודם ולא סימנו, או להמשיך בספר, שעוסק במדע, בחלל וכו', שהתחלנו לקרוא והוא רוצה ללמוד ממנו עוד.

³¹ כדאי לקרוא: ר' קדוש, 'תשמעו סיפור: איזה ספרים סופרים מקריאים לילדיהם?', מעריב, 13 ביולי 2010.

<http://www.nrg.co.il/online/55/ART2/131/753.html?hp=55&loc=38&tmp=7128#> <אוקטובר, 2010>.

איך כדאי לספר סיפור?³² | מגוון דרכים לספר סיפור וליצור קריאה חווייתית

קריאה קולית של יצירות ספרות היא דרך להעניק חוויה אסתטית ורגשית ולבטא פרשנות לטקסט. קריאה זו מאפשרת להבחין באמצעים המעניקים מוזיקליות ליצירה, לבטא את מרכזיותם של הקצב והמצלול, וללמוד על תרומתם של כל אלה למשמעות הטקסט.

מטרת הקריאה היא להעניק חוויה והנאה לילדים, לכן על הגננת לקרוא קריאה רצופה את הסיפור, כדי למנוע קיטוע שיקשה על הילדים לשוב ולהתמקד בסיפור.

- על הגננת לקרוא את הספר כמה פעמים לפני הקריאה לילדים, להבין את המסרים שלו, ולסמן מה תדגיש בעזרת הקול, שפת הגוף והבעות הפנים.
- יש להציג את שם הספר ושם הסופר לפני הילדים ולהתחיל בקריאה. היחס אל הספרים מתפתח כבר בשלב שבו מוצג הספר לילדים ובמהלך הקריאה בו.
- אופן הקריאה - במהלך קריאת הסיפור כדאי לשים לב לרווחים שמסומנים באמצעות פסיקים. במקום שמצוין פסיק אין משתמשים בטון שהולם סיום של משפט. בסיפורים מחורזים יש לשים לב שלא יאבד המסר, העלילה של הסיפור.
- כדי לשמור על רצף הסיפור: לפני שמסתיימת הקראה של עמוד שאחריו יש להפוך דף כדאי להכין את העמוד הבא, כדי לא לקטוע את הקראת הסיפור.
- כדאי ליצור קשר עין רציף ומתמשך תוך כדי קריאת הסיפור, כדי להעביר תחושות, מסרים ערכיים, דילמות, קונפליקטים ועוד. נתבונן בתגובות הילדים - אם הם מזדהים עם העלילה, מתרגשים, מופתעים....
- כששורות הסיפור קצרות רצוי 'לצלם' אותן, להרים את העיניים, ולהביט לעבר הילדים, ורק אז לעבור לשורות הבאות. הדיבור יעשה איטי יותר, אבל קשר העין עם קהל המאזינים יישמר והוא חשוב מאוד.
- ההנגנה (אינטונציה) במהלך הקריאה היא המפתח להבנת ההתרחשויות והאירועים בסיפור, היא מסייעת להבנת העלילה ולחוויה שהיא גורמת.



³² מתוך: משרד החינוך האגף לחינוך קדם יסודי, המחלקה לספריות בתי-ספר, 'מצעד הספרים' בגני-ילדים על שם מרים רות, 'הקריאה כחוויה מעשירה, חוברת הדרכה לגננות המשתתפות ב'מצעד הספרים', תש"ע.

ממציאים את זה

סיפור בראש

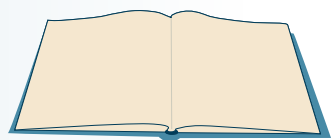
אלעד, הורה בגן שקמה, כוכב יאיר ממ"ד

הספר שאהבתי כילד הוא 'מעשה בחמישה בלונים'. קראתי אותו לילדים עד שמלאו להם כשנתיים, בהמחזה ובהדגשה של הקולות, כמו שאני זוכר שסיפרו לי כילד...

איננו מקריאים היום לילדים סיפורים, אני מספר להם סיפור 'מהראש', או סיפור שקשור לתקופה, למשל של יום העצמאות או של יום הזיכרון, סיפורים של גבורת חייליני, או סיפורים המבוססים על ספרי אגדה או על סרטים. הילדים, ובעיקר שחר, ממש מתחננים כל יום לסיפור. לפעמים הם בוחרים ומשתתפים בסיפורים על סמך זיכרונם. ברוב המקרים אני בוחר את הסיפור ומאלתר במקומות שאיני זוכר את כל הפרטים...

אני מספר בלילה לפני השינה כשכולם כבר במיטות. כל השלושה ישנים באותו חדר ומקשיבים. נאיה נרדמת בדרך כלל לפני הסוף, אבל שחר תמיד ער ומצפה לסיפור בכליון עיניים. לפעמים נמשך הסיפור יותר מערב אחד ומסופר בהמשכים, תמיד על סמך זיכרון או אלתור. אגב, אם הם ישנים אצל הסבים, הם מעדיפים קריאת סיפור. בכל מקרה, שחר לא מוכן לוותר על הסיפור, חשוב לו מאוד לשמוע סיפור לפני השינה.

אני חושב שיש לכך תרומה גדולה מאוד, בעיקר בצורה שבה אנו נוהגים לספר, שמאפשרת לילדים להפעיל את הדמיון, להשתתף בסיפור, להוסיף קטעים משל עצמם, ולפתח את כושר ההמצאה. וכמובן, זהו זמן האיכות שלי עם הילדים... המחזק את הקשר בינינו. הילדים דורשים את הסיפור ולא מוכנים לוותר עליו.



המלצות על חמישה ספרים ל...

למי שחושבים שהם חיות...

אני וכל מיני חיות/ מיריק שניר, יונה טפר
הכינה נחמה/ מאיר שלו
מיץ פטל/ חיה שנהב
גן החיות הקסום/ פאול קור
האריה שאהב תות/ תרצה אתר

למי שיש לו כל מיני חיות... (לפחות בספרים...)

בינה נוסעת מבנימינה/ יונה טפר
החתול דלעת משנה את הדעת/ יונתן גפן
מעשה בשני ילדים צב וכלב/ רבקה מגן
מיצי/ רן כהן; מירי רוזובסקי
החתולים של סבתא נעמי/ מרים רות

למי שחושבים שגם הילדים שלהם יאהבו את הספר הזה

דירה להשכיר/ לאה גולדברג
שירים שענת אוהבת במיוחד/ יונתן גפן
יעל מטיילת/ תרצה אתר
פרפר נחמד/ דתיה בן-דור
סבתה בינה מבנימינה/ דתיה בן-דור

למי שאוהבים לשחק בשפה העברית

ספר השטויות/ דתיה בן-דור
לשונות קטנים/ מרים רות; מרים שניר
שירים מכל הצבעים/ עודד בורלא
חידון בחרוזים/ רימונה דינור
אפשר להשאיר הודעה/ נירה הראל

למי שאוהבים (במיוחד...) את אימא ואבא

כשאימא הייתה קטנה/ חגית בנימין
אימא תחזור עוד מעט/ תמר אדר
ליאור בכה כשאימא הלכה/ שולה מודן
אבא הכי חזק/ אלומה נרי
כשאבא היה עצוב/ יונתן יבין

למי שאוהבים להיות 'ירוקים'

חנן הגנן/ רינה הופר
ניסע אל השדה/ פניה ברגשטיין
מר זוטא ועץ התפוחים/ אורית רז
האגדה על השיח הקטן/ אוסנת ישפה
פרפר הזהב והאפופיית/ דרוד גרין; גיצה פרידמן

למי שרוצים עוד פעם... ועוד פעם... ועוד...

איתמר פוגש ארנב/ דוד גרוסמן
אצו רצו גמדים/ מרים ילן-שטקליס
שלולי/ מירה מאיר
מעשה בחמישה בלונים/ מרים רות
גלגלים/ מיריק שניר

למי שאוהבים את המשחקים שלהם

מה קרה לבובה של רותי/ דינה ד'אטלובסקי
אני והמשחקים שלי/ מיריק שניר; יונה טפר
מגדל של קוביות בנתי/ דבורה עומר
הכבש השישה-עשר/ יונתן גפן
יש לי שיר/ מיריק שניר

למי שאוהבים להיות עם החברה (או לא...)

אליעזר והגזר/ לוי קיפניס
בשכונה שלנו/ יונתן יבין
ברחוב ירמיהו/ ליבי דאון
סבא בישל מרק/ נירה הראל
פתחו את השער/ קדיה מולדובסקי

למי שאוהב סיפורים על ילדים

הבית של יעל/ מרים רות
גדי קטן רוצה חבר/ חיה שנהב
גומות החן של זוהר/ מאיר שלו
והילד הזה הוא אני/ יהודה אטלס
ניקה שתיקה/ דורית אורגד

לילדים (קטנים וגדולים) שאוהבים שוקולד ועוד דברים טעימים...

תירס חם/ מרים רות
עוגת גזר/ מיריק שניר
דייסה עם סוכר/ חיה שנהב
דניאלה, פתיתים וצמה/ ליאת אחירון
סבתה של חנה בננה בישלה דייסה/ אורה אייל

לילדים שעדיין... אתם יודעים... קשה להם...

נעמה והמוצץ/ שלמה אבס
בר המאושר/ תמר אדר
כשמתרגלים קשה להפסיק/ נירה הראל
פטפוטיק בפיג'מה/ שלומית כהן-אסיף
פעם היה ילד שלא רצה לישון לבדו/ מירה מאיר

למי שנולד להם אחים קטנים ומעצבנים

אח חדש לגמרי/ דוד גרוסמן
לאורן נולד אח והוא לא שמח/ רינה בן שחר
אוף איזה אח מרגיז!/ חוה ברהב, תמר אדר
אחותי הקטנה רק בוכה וישנה/ סמדר שיר
אחלה אח/ יונתן יבין

לילדים שמאמינים בפיות (או במכשפות...)

כובע קסמים/ לאה גולדברג
חמש מכשפות הלכו לטייל/ רונית חכם
מה שאלה המכשפה המפחידה/ רותי יצחקי
מפלצת סגולה/ רונית הופר
המכשפה אימליה/ עפרה הופנברג

לילדים שלא מפחדים (רק קצת...)

פעם היה ילד שלא רצה לישון לבדו/ מירה מאיר
חיית החושך/ אורי אורלב
לילה חשוך אחד/ אורה אייל
ויהי ערב/ פניה ברגשטיין
הנמר שמתחת למיטה/ נורית זרחי

עובדים על זה

ארון הספרים בגן-הילדים

צביה בר שלום, גננת בגן אדיר במודיעין, ממ"ד

ארון הספרים בגן שלנו הנו רב-גוני. השימוש בספר עובר כחוט השני במהלך יום הלימודים בגן, הן בשימושה של הגננת וצוות הגן והן בשימושם של ילדי הגן. מקום של כבוד תופסת ספריית הגן, הכוללת מבחר ספרים שבהם ניתן לעיין על-פי כללים מוסכמים במתחם הספרייה או להשאילם לקריאה בבית.

במרחב הגן ניתן למצוא ספרים בנושאים ספציפיים וספרי מידע, המתאימים לרוח המרכז שבו הם ממוקמים. לדוגמה: במרכז מדע וטבע ישנם מגדירי צמחים וחרקים וספרי מידע שעשויים להוסיף ידע לתוכן הנלמד באותה תקופה בשנה כגון: '100 עובדות על כדור הארץ', 'מה קורה בטבע?'. במרכז ארץ ישראל הספרים: '60 שנים וטיולים', 'הכותל'.

במרכז המשפחה: ספרי בישול, ומיני ספרייה הכוללת ספרי קריאה לפעוטות.

בארון הספרים של הגננת ניתן למצוא אסופות של סיפורים לילדים. אצל גננות ותיקות יותר נמצא את הסדרה 'מה אספר לילד', 'חג לי' (לאה נאור), 'כוכבים בדלי' (אנדה אמיר פינקרפלד). אצל גננות ותיקות פחות ניתן למצוא את 'סיפור לכל יום'. ספריית הגננת כוללת גם ספרי עיון ומידע כגון 'מילון' (להבדיל ממילון הידידותי לילדים); תכניות לימודים, ספרי מידע לגננת כגון 'בשבילי הגן'.

גננות רוצות תמיד לחדש ולהתעדכן. ולכן, אם יצא לאור ספר המוגדר כ'ספר טוב', תתפשט השמועה והן תרוצנה לרכוש אותו. כך, אצל הגננת הוותיקה נמצא ספרים המדיפים ריח של חדש לצד ספרים שבעי ימים.

ארגון הסביבה החינוכית בגן ופעילויות לקידום השפה

צביה בר שלום, גננת בגן אדיר במודיעין, ממ"ד

השפה חובקת את מגוון העשייה בגן. בגן פעילה ספרייה להשאלת ספרים וספרייה לעיון בגן. באזור הספרייה מונחים אביזרים ובובות שבאמצעותם יכולים הילדים להמחיש ולהמחזי סיפורים.

ישנו לוח פעיל ועליו מצוינות פעילויות המעודדות התנסויות בשפה, בין היתר מבחר משחקים כגון: מילים נרדפות, ניגודים, מילים חורזות, צליל פותח, צליל סוגר, חלוקה להברות במילה. במפגשי המליאה ניתן מענה מתמיד לטיפול השפה, בשילוב שירים המתאימים לנושא הנלמד, כולל מילים שאינן מוכרות לילדים ועליהן חשוב לתת את הדעת. כמו כן, מושם דגש על שינון ודקלום שירי משחק, פרקי תהילות, תפילה, אמרות מפרקי אבות. חשוב לשלב ניבים וביטויים משמעותיים.

במפגשים בכלל ובתקשורת הבין-אישית בפרט חשוב להקפיד על שפה רהוטה, ברורה ותקנית, אשר תעשיר את שפתו של הילד. הילדים עצמאים בהתנהלותם בגן, הם יכולים לבחור כלי כתיבה וחומרי יצירה שזמינים להם, הם יכולים לכתוב, לצייר, ליצור ספרים ולהמחזי באופן חופשי.

שלומית רייטר, גננת בגן שקמה בכוכב יאיר, ממ"ד

אני והסייעת משקיעות מחשבה רבה בבחירת מיקום הספרייה ובארגונה. אצלנו בגן הספרייה נמצאת בחדר מיוחד, שבו מרחב מרווח ונוח. שטיח עגול פרוש בו, ומוצבות בו גם כורסאות נוחות לשיבה. על כל מדף אות מאותיות הא"ב. הספרים מונחים על המדפים לפי האות הפותחת את שם הספר. למשל: 'סבתא מינה מבנימנה' נמצא במדף של האות ס'.

ישנו מדף עם ספרי עיון כמו אנציקלופדיה לילדים, מילון, מה קורה בטבע?...

השיר 'ארון הספרים' מודפס באותיות גדולות ומוצג בספרייה. כמו כן, תלויים שטיחי קיר שאליהם מוצמדות עבודות הילדים בעקבות סיפורים וספרים. מוצב שם גם שולחן עבודה, ומכשירי כתיבה עומדים לרשות הילדים. הספרייה 'מזמינה' מאוד ונעימה. ילדים בתפקיד ספרנים אחראים על הסדר והניקיון בה.

מדי פעם אנו מחליפים את הספרים במדפים שעומדים לרשות הילדים, משנים את מיקום הכורסאות וכך מרעננים ויוצרים עניין מחודש.

בספרייה מדפי ספרים שמיועדים לצוות (ומוזמנים גם ההורים) כמו למשל: 'כה עשו חכמינו', 'גן שלנו אני ואתם', וגם ספרי עיון. אנו משתפים את הילדים בארגון הספרייה, ומתייעצים אתם באשר למיון הספרים.

בכל קיץ אנו בודקים את הספרים, עוטפים, ומדביקים על כריכת הספר אות - כדי שהילדים ידעו לאן להחזיר אותו.

אנו אוספים בקלסרים את העבודות שנעשות בעקבות סיפורים, ומתעדים את הפעילות בספרייה להנאת הילדים גם באמצעות מצלמת הגן. במרוצת הפעילות איננו חוסכים מהילדים שבחים ועידוד לפעילותם הקשורה בספרים ובספרייה.

ספר הספרים | 'עברית... מבראשית'



פגישה של ילדי הגן עם סיפורי המקרא משמעה פגישה עם הנרטיב המרכזי, שעליו מושתתת הזהות התרבותית-לאומית היהודית. מפגש מהנה ומעניין עם סיפורי המקרא, המתאימים לתפיסתם ולהבנתם של הילדים בגיל הרך, עשוי להשאיר חותם על יחסם של הילדים לספרות המקראית, לדמויות המקראיות, לשפה המקראית הייחודית ולחלק מן הדילמות הערכיות הגלומות בסיפור המקראי.

ההשפעה העיקרית של המפגש החוויתי עם סיפורי המקרא בגיל הרך הנה היווצרות זיקה רגשית חיובית כלפיהם ורצון להמשיך ולהכיר את המורשת המקראית.

"הילדים נחשפים בראשונה למושגי היהדות כבר בגיל הרך. בגיל זה מתחיל להתפתח עולם הדימויים האישי ונוצרת תחושת 'בית' בתוך התרבות. החשיפה של הילדים לתכנים ולערכים יהודיים מאפשרת להם לראות ביהדות עולם תרבותי ומקור לתחושת השתייכות".³³

"קריאת סיפורי המקרא והכרת משלב נוסף של השפה מאפשרת לילדים להעמיק את היכרותם עם השפה שבה הם משתמשים יום-יום. העשרת שפתם של הילדים בעזרת ביטויים מהמקרא עשויה לקרבם אל סיפורי המקרא ולפתח את נטייתם ורגישותם לשימוש מגוון ורב בשפה".³⁴

* "סיפורי התורה תופסים מקום מרכזי וחשוב במעשה החינוכי בגן-הילדים הממלכתי-דתי. [...] למפגש של הילדים עם סיפורי התורה יש ערך רב בשל השפעת הסיפורים על עיצוב אופיים של הילדים בגיל הרך, ובשל תרומתם להנחת היסודות לאמונה וליראת ה'".³⁵

³³ ע' שנהר (1994), 'עם ועולם', תרבות יהודית בעולם משתנה, מסקנות הוועדה לגיל הרך בנושא דוח ועדת שנהר. <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/Mate/Dochot/DohAmVeOlam.htm>

אוקטובר 2010

³⁴ ניצני אורינות, פעילות עם ספרים, כרטיסיה 16, עמ' 34 (ראו ביבליוגרפיה).

³⁵ שם, עמ' 7.

"סיפורי התורה עשויים לסייע לנו להניח את היסוד לתחושה של הזדהות לאומית, המשכיות ורציפות הדורות".³⁶

לשון המקרא:

"לשון הכתוב שונה ורחוקה מלשון הדיבור הרווחת כיום ומלשונם של התלמידים. ההבדלים אינם ניכרים רק באוצר המילים, המכיל גם מילים יחידאיות שאינן מובנות להם".

"סיפור המסופר בלשון ברורה ומובנת לילד, ומשולבים בו ביטויים מקראיים במינון נכון ובהיגוי נכון - ישיג את מטרתו, ישפיע על הילדים ויעורר אצלם רצון להוסיף ולשמוע".³⁷ בעתיד - כקוראים עצמאיים - הם ישמחו לקרוא וללמוד את הסיפורים ששמעו מפי הגננת.

הגננת מספרת בלשון המתאימה לילדי הגן שלה, אך משלבת בסיפור מובאות מן התורה במטרה לחשוף את הילדים ללשון המקרא. היא מצטטת מילים בודדות, צירופי מילים, חלקי פסוקים או פסוקים שלמים, בתנאי שאלה מתאימים לאופן הסיפור ומשתלבים בו, ובלבד שיהיו משמעותיים לילדים.

הגננת בוחרת דברים חשובים, כאלה המכילים את דברי ה', המעבירים מסר חשוב, או ביטויים שהיא מעוניינת להטביע בפי הילדים. הגננת היא זו הקובעת מה לספר ומה להשמיט, אילו פסוקים לצטט, בחלקם או במלואם, ואילו תכונות אופי באישיותם של הגיבורים תדגיש.

כדי להבטיח הבנה טובה של לשון המקרא, תנצל הגננת את ההזדמנות להציג בפני הילדים מילים בהטיות שונות ובבנינים השונים שהן בעלות השורש שממנו נגזרה המילה שהוזכרה בסיפור. על הגננת לוודא שהילדים חשים ומבינים את המשותף למילים השונות, קולטים אותן ויודעים להשתמש בהן ולשלב אותן בהקשרים נכונים (גם בתוך משפטים שלהם). מילים קשות מן המובאות תבהיר הגננת על-ידי שימוש במילים נרדפות. כך, יכירו הילדים בראשונה ניבים ומטבעות לשון מן התורה, יבינו אותם, ויפתחו יכולת להשתמש בהם בעת הצורך. כאשר הגננת תצטט פסוק היא תקרא אותו מתוך החומר שבידיה בקול חגיגי יותר מאשר בסיפור רגיל. כך יחושו הילדים שזו לשון התורה".³⁸

"לפני שאת (הגננת) מגישה את היחידה הספרותית, חשוב שתלמדי אותה היטב [...] לשם התאמתה לרמה הלשונית של הילדים [...] חשוב שתשלבי בסיפור משהו מלשון התורה: פסוק שרצוי שיהיה שגור בפי הילדים [...] חלק מפסוק או שימוש במילים האופייניות לסגנון המקראי, כדי שהילד יכיר במשהו את לשון התורה וכדי שיחוש שסיפור התורה שונה מהסיפורים הרגילים. כאשר את מצטטת פסוק או חלק ממנו, קראי אותו מן החומש".³⁹

³⁶ שם, עמ' 6.

³⁷ שם, עמ' 9.

³⁸ האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם-יסודי (תשס"א), מתחילים מבראשית, סיפורי בראשית לגיל הרך בחינוך הממלכתי דתי, ירושלים: מעלות, עמ' 8-12.

³⁹ ר' נסים (1992), בשבילי הגן: תכנית עבודה לגן הילדים הממלכתי דתי, ירושלים: משרד החינוך התרבות והספורט, מחלקת פרסומים, עמ' 117-118.



עובדים על זה

הביטוי התורני בספריית הגן הממלכתי-דתי

צביה בר שלום, גננת בגן אדיר במודיעין, ממ"ד

בגן-הילדים הממ"ד ניתן למצוא את 'ארון הספרים היהודי', המכיל מגוון ספרים הנמצאים בשימוש פעיל במהלך שבוע הלימודים בגן. בסיפורי תורה נרחיב את היריעה ונספר לפרקים ממקור שונה, פעם מהחומש, פעם מספר התנ"ך ופעם נפתח את ארון הקודש ונספר מתוך ספר התורה, וכך ניצור הקשרים בין שלושת הספרים ונדגיש את הזהה שבהם. בכל נושא נלמד בא לידי ביטוי אורח החיים הממ"ד, שזורים בו הלכות, אמרות חז"ל, סיפורי חז"ל ותפילות. מקום של כבוד ניתן לסידור התפילה, לילדים ולמבוגרים. על המדף יימצאו ספר תהילים, קיצור שלחן ערוך, פרקי אבות ותלקיט סיפורי חז"ל כגון: 'כה עשו חכמינו'.⁴⁰

'הדבר הבא' | ספרים אלקטרוניים



אחת מתוכנות המחשב שילדים צעירים נחשפים אליה בשנים האחרונות היא תוכנת הספרים האלקטרוניים. אומנם הספרים האלה עדיין מועטים, אך ייחודם איננו מצטמצם בהעברה של הספר למתכונת אחרת באמצעות המחשב, אלא בערך המוסף שלהם שמושג באמצעות טכנולוגיה אינטראקטיבית. הם משלבים מאפיינים של מולטימדיה כמו: הנפשה, מוזיקה, אפקטים קוליים, טקסט מואר וקריאה בקול של טקסט על-ידי המחשב.

על-פי מחקרים, רוב הילדים הצעירים בחברה המערבית מקבלים את טכנולוגיית המחשב בטבעיות, כחלק מסביבת החיים שלהם. על כן, ניתן להיעזר גם במחשב כאמצעי לקידום האוריינות השפתית בגן-הילדים.

קיימות עדויות לכך, שלשימוש בספרים אלקטרוניים תרומה לקידום אוריינות הילדים בגיל הרך בתחומים שונים. יחד עם זאת, בבחירת ספרים אלה חשוב לשים לב לתכנים של התוכנה, לאיכות החזותית שלהם (צבע, גרפיקה ומולטימדיה), לאיכות הצלילים והקול, לאיכות המשחקים ולרמת ההשתתפות של הילד באינטראקציה עם המחשב.

הספרות האלקטרונית היא עדיין בגדר אפשרות בפוטנציה יותר מאשר מציאות, אך האמצעים הדיגיטליים כבר מאתגרים את הספרות בכלל, ואת ספרות הילדים בפרט, ובעזרתם ניתן להתאים ולחדש ולתת מענה לצרכים שמתעוררים בקרב ציבור הקוראים.⁴¹

⁴⁰ ניתן להרחיב בנושא זה במאמר של י"מ רוזנברג, 'מסיפורי המקרא' להוראת התורה באתר: http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Tochniyot_Limudim/MikraMmd/yesodi/GanChova/>NosimKitaGan.htm אוקטובר 2010.

⁴¹ כדאי לקרוא: א' סגל-דרורי, ע' קורת, ע' שמיר ופ"ש קליין (2010), 'האם ספרים אלקטרוניים מקדמים ניצני קריאה?', בתוך: 'עשת-אלקלעי, א' כספי, ס' עדן, נ' גרו ו' איר (עורכים), האדם הלומד בעידן הטכנולוגי, ספר כנס צ"י למחקרי טכנולוגיות למידה 2010, רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.

שירים הם חלק מתחום המוזיקה שהיא פרק באשכולות הליבה: אמנות	נכלל בתכני הליבה
הקפדה על בחירת השיר בהתאם לקריטריונים המצוינים לעיל, על ביצוע איכותי ואסתטי ועל הגייה מדויקת מרכיבים מודל לחיקוי	מהימן: נכון, מדויק, לא יוצר הטעויות

"מי שטוב לו ושמח..." | שירי משחק

שירי משחק הם סוגה של שירים, המתאפיינת בתמליל ובמנגינה פשוטים. השירים האלה מאפשרים לילד להביע את עצמו באופן יצירתי וחופשי, ומפתחים כללי התנהגות.

מטרות שירי המשחק:

להעשיר את שפתו של הילד ואת עולם המושגים שלו.
לעודד דרכי הבעה בתחומי הלשון, המוזיקה והמשחק.
ליצור הזדמנויות שונות לשימוש בשירים.

תיאור הפעילות:

נלמד את השיר ואת דרך המשחק.
נחזור מחדש על השיר בדרכים שונות.
ניצור אוגדן של שירי משחק.
נעודד את שימושם בזמנים קבועים ו/או מזדמנים.
דוגמאות לספרים שכוללים שירי משחק:
דניאלה גרדוש; תלמה אליגון, **מאה שירים ראשונים**, כנרת
דתיה בן-דור, **ככה זה בעברית**, עם עובד
דתיה בן-דור, **פרפר נחמד**, הטלוויזיה החינוכית
מרים ילן-שטקליס, **אצו רצו גמדים**, דביר
עדי סולקין, **שירי מעגל, שירי משחק** (קלטות), בידיים טובות
הלל עומר, **בוקר טוב**, הקיבוץ המאוחד
פניה ברגשטיין, **ניסע אל השדה**, הקיבוץ המאוחד
רבקה בן אליעזר (ליקטה), **סבתה בישלה דייסה**, הקיבוץ המאוחד



יום-יום אל הגן...

סוגות המקדמות מיומנויות וכישורים שפתיים בגן-הילדים

שיחות
סיפור
דיווח
הסבר
תיאור
שיר
שירה
חוקי משחק
טקסט מידע
הוראות
הצגת תיאטרון
משוב מילולי
ראיונות
הנחייה
חידות
מתכונים
נאום

מקומה של השפה בפעילויות על-פי סדר היום בגן-הילדים

פעילות באזור ספריית הגן
כתיבה במחברת מטיילת
משחק במחשב
בדיקת נוכחות
תכנון סדר יום וסיכום
בדיקת מזג האוויר
מפגשים במליאה
שיח בקבוצה קטנה
משחקי חברה
קריאת ספרים
משחק סוציו-דרמטי - שיח יזום על-ידי הילדים
באזורי המשחק השונים
משחקים דידקטיים
חיי שגרה, ברכות ואיחולים
ארוחות בגן - אתגר ל'שיחות קטנות'
המשחק בחצר
תנועה בגן - קשר של שפה ותנועה, הוראות, משחקים
שירים, חריזה ודקלומים
תיאור איורים בעקבות שירים
האזנה לתקליטורים
סרטונים, תכניות טלוויזיה
סיפורי תורה
פרשת שבוע
מנהגים
מילונים, מגדירים, עיתונים, חוברות ועוד.

* מצוות, ברכות

הצעות לפעילויות



פריסת הפעילויות

פעילויות עם הורים	פעילויות מקדמות שפה	פעילות עם שיר	פעילות עם ספר
עם הורים בבית בוא אלי חבר נחמד	פעילויות שפה כמו גדולים כולכם שחקו נא אתי ועד ללשון העברית בגן 'עיתון ישראלי' - עיתון ולשון תפזורת	פעילויות עם שירים 'לא נפסיק לשיר' ביחד זה יותר	פעילויות עם ספרים הספר שאני הכי... חודש הספר העברי בגן- הילדים
עם הורים בגן ספר 'במו ידיו' מספר סיפורים משחקים ומשחקים - תבניות מאפשרות סרטים מהספרים	טיפול שיר לשוחח ולכתוב - תמיד טוב כשהשפה פוגשת את הספרות ילדים טובים באמצע הדרך	פעילויות בעקבות שירים יש לי שיר אך איפה הם השירים...	פעילויות בעקבות ספרים תיאטרון מן הספרים המומלצים
			מהספרים והלאה בטעם של עוד פותרים ספר - 'פותרים שולחן' תמונה, תמונה - איזה סיפור את מציעה נגיד שאני - דמויות מתחפשות 'מה עוד אפשר?'

מאגר הפעילויות

פעילויות עם ספרים

הספר שאני הכי...

בדיקת העדפותיהם של ילדים בספרים מאפשרת לתכנן מגוון פעילויות, שעשויות לתרום להעשרת שפה (המלצה, נימוקי העדפה) פיתוח תשומת לב לפרטים, הכרת תחומי עניין והעשרת ידע.

הצעות לפעילות

התייחסות להעדפות יכולה להיעשות באופנים שונים:

- בחינת שמות של ספרים שילדים זוכרים; בחירות משותפות של הורה וילד בספר, בשיר, או בסיפור: "הסיפור שאנחנו אוהבים לקרוא יחד"... (ניתן להשוות בין גנים בשכונה ו/או לפרסם בדף קשר/ מקומון וכו').
- בדיקת ההעדפות האישיות בגן באמצעות:
 - תכנון תרשים. כל ילד יתלה את תווית שמו מעל תמונת הספר שהוא אוהב. את העדפות הילדים ניתן להשוות עם ההעדפות בגן שכן.
 - בדיקת שכיחות (טבלה, תרשים) הקריאה של כל ספר ניתנת לבדיקה באמצעות כרטיסיות ההחלפה בגן.
 - היכרות עם ספריית הבית. אילו ספרים מספריית הגן קיימים בספרייה הביתית.
 - חיקוי הליך הבחירות הארצי על מרכיביו לצורך בחירת הספר האהוב. שימוש ב'תעודת זהות', יו"ר קלפי, רשימת בוחרים, תא קלפי, תיבת קולות וכד'.

זאן שא אווה יאזה צעירה אארה:
 "יופי! יש אן ראש ואאן ראש!"
 (יואז ראש ואאן יו"ר).

חודש הספר העברי בגן-הילדים

ההתרגשות וההתרחשות סביב 'שבוע הספר העברי' בערים השונות - טוב שימצאו דרכן גם אל גן-הילדים, שכן הן יעוררו חוויות חדשות באשר לספרות ולספר.

הצעות לפעילות

- מיון מחודש של הספרים בספרייה. בשלב זה של השנה כבר הצטבר מסען תרבותי-ספרותי המשותף לכל הילדים המבקרים באותה שנה בגן.
- כדאי לתכנן יריד שבו יתרמו/ ימכרו/ יחליפו ספרים
 - אפשר להביא ספרים מיותרים מהבית
 - אפשר להכין ספרים בגן
 - פרסום היריד, תכנון מבצעים
 - הכנת אריזות
 - ביום היריד יארגנו הילדים את הדוכנים על-פי התבחינים שבהם בחרו
 - מכירת הספרים העודפים מהבתים עשויה לאפשר רכישת ספרים חדשים לספריית הגן ו/או מתן תרומה.

פעילויות בעקבות ספרים

תיאטרון מן הספרים

המחזה בעקבות סיפורים מאפשרת לשחזר את הסיפור, להעמיק בדמויות, ללמוד על תיאטרון, להעשיר את השפה ולטפח שיתוף פעולה.

הצעות לפעילות

תיאטרון ניתן להקים בגן ו/או בחצר או במרחב משותף לכמה כיתות גן. לצורך ההמחזה חשוב:

- להכיר היטב את סיפור הבסיס.
- לדעת מיהן הדמויות ומהו תפקידן במחזה.
- להשתמש במאגר תלבושות/ תחפושות.
- להשתמש באוסף אביזרים (בשימוש חוזר).
- להכין אביזרים נלווים בסדנה.
- לדון בחלוקת תפקידים.
- לתלות על לוח מודעות את המודעה (שם ההצגה, תאריך, משתתפים).
- להחליט אם ממחזים או מפעילים בובות, תיאטרון צלליות ועוד.
- להחליט על מיקום הפעילות (קבוע גן/ חצר, מתחלף).
- להכין תפאורה.
- להחליט מיהו קהל היעד: ילדי הגן, בחגיגת יום הולדת, ילדי גן שכן, הורים.
- לתעד את התהליך כדי לאפשר את שחזורו (צילום בודד, סרטון).

המומלצים

המלצה על סיפור או על ספר מאפשרת לילדים לשלב בין החוויה שלהם לבין טיפוח הביטוי המילולי: העלאת נימוקים ושכנוע.

הצעות לפעילות

המלצה על ספר ראשיתה בקריאת ספרים, איסוף המסרים העיקריים של הספר, דיון בחוויה והבאתם בפני המליאה.

לשם כך ניתן:

- לשוחח עם הילד על חוויותיו ועל מחשבותיו הנוגעות לספר, ועל הדרך לשתף בכך חברים.
- להשתמש במגוון ייצוגים שיאפשרו לילד להמליץ על הספר.
- להחליט על המסגרת ועל המקום שבהם תועלינה ההמלצות (מפגש, פינת ספר, מוקד פעילות בחצר).
- לרכז את כל ההמלצות באוגדן או על לוח מודעות, בעיתון קיר, בדף חודשי או בעיתון מקוון.
- להראות לילדים את מדורי ה'מומלצים' בעיתונות הכתובה.

מהספרים והלאה

בטעם של עוד | קולינריה בעקבות ספרים

בעלילת ספרים שונים שזורה הכנת מאכלים. ניתן להרחיב את חוויית הקריאה באמצעות הכנת המאכל המתאים.

הצעות לפעילויות

- לאחר היכרות עם מגוון ספרים העוסקים במאכלים, אפשר:
 - לבשל (לקלף, לחתוך, למעוך, לצלות, להקפיץ), לאפות (להפריד, לבחוש, ללוש, לקרוץ)...בגן ברוח הספרים.
 - להקים יריד ובו דוכנים (בשיתוף הורים וילדים), שבהם יוצגו ספרים שהנושא המרכזי בהם הוא מאכל, או מאכלים המוזכרים בהם.
 - לעצב ולקשט דוכנים הקשורים לתוכן הסיפור.
- דוגמאות לספרים המתאימים לסוג כזה של פעילות: 'תירס חם', 'מרק דלעת', 'מעשה בחלה עגולה', 'סבא אליעזר והגזר', 'מיץ פטל'...

פותחים ספר | 'פותחים שולחן'

ספרים, סיפורים ושירים המערבים הכנת מזון לסוגיו עשויים לשמש גם נקודת מוצא להכנת 'ספר מתכונים של הגן', לאפייה ולבישול.

הצעות לפעילות

- לאחר קריאת ספר / סיפור מתחילים בתהליך שסופו דף בספר המתכונים.
 - אוספים מתכונים (מספר, מעיתון, של המשפחה של..., של הסייעת).
 - משווים את המתכונים, ומשתמשים במתאימים שבהם לפעילות בגן (התאמה מבחינת ההיבט הבריאותי, ההיבט הכלכלי, נגישות למכשירים וכד').
 - אופים/ מבשלים ומתעדים.
 - בונים מסגרת לתיעוד כדי ליצור האחדה בספר המתכונים.

"תמונה, תמונה - איזה סיפור את מציעה?"

שפה מילולית (דיבור, טקסט כתוב) ושפה בלתי מילולית (ציור, איור, ריקוד) מתקיימות זו לצד זו, אך יש ביניהן גם יחסי גומלין בדרגות שונות, שמאפשרים הרחבה, השלמה או הבהרה. פעילות הקשורה ליצירות אמנות, לאיור ולטקסט בספרים תעשיר את ההתנסות במאפייני השפות.

הצעות לפעילות

- היכרות עם יצירות אומנות ועם הטכניקות שבהן משתמש האומן ביצירתו.
- עיסוק בקשר שבין הטקסט הכתוב לבין האיור בספר.
 - ניתן לשוחח על מידת ההמחשה של הטקסט באיור. האם האיור מרחיב את הטקסט או שצויר בהשראתו. ניתן לבחון את האיור בכריכת הספר ולשער את תוכנו.
 - באותו אופן ניתן לשער את תוכן הסיפור על-פי איורים שונים.
- ציור בעקבות טקסט. לאחר האזנה לטקסט יכולים הילדים להביע את חווייתם.
- כתיבת טקסט בעקבות תמונה/ איור/ ציור.
- מבוגר יכול לכתוב סיפור שילד סיפר בעקבות ציור שצייר.

- ילדים שונים יכולים לכתוב סיפור לאיור או תמונה שהוצגו בפניהם.
- אוסף של גלויות יכול לשמש מקור השראה לילדים לחיבור סיפורים.⁴³

"נגיד שאני..." | דמויות מתחפשות

'מפגשים' דמיוניים בין גיבורי שירים וסיפורים עשויים לשעשע, לטפח הומור, דמיון, יצירתיות ולחדד את הדמיון והשוני בין הדמויות.

הצעות לפעילות

- כשבמאגר החוויות של הילדים אוסף של סיפורים ושירים ניתן ליזום 'מפגש' בין דמויות. המפגש עשוי לכלול משחק תפקידים, התחפשות, הכנת דמויות והפעלתן.
- ניתן ל'הפגיש' בין אותו בעל חיים מסיפורים שונים (ארנב ממושי וארנב 'מיץ פטל'). מה היה אילו האריה (אין אריות כאלה/ אמי רובינגר) היה פוגש את 'האריה שאהב תות'.
- אבירים/ מלכות/ נסיכות מאגדות שונות יכולים לספר את עלילותיהם.
- מה היה אילו? נועה ('שפת הסימנים של נועה') הייתה מבקרת בבית הסבתא ('כיפה אדומה'). אילו 'החתול במגפיים' היה פוגש את 'הסנדלר והגמדים'.

מה עוד אפשר?

בהמשך להיכרות עם שירים, סיפורים וספרים ניתן לטפח דמיון ויצירתיות (המשך לסיפור, חיבור טקסט לכותרת, תוספת פעילויות ברוח הסיפור ועוד).

הצעות לפעילות

- לאחר קריאת הספרים והפעילויות סביבם ניתן להרחיב למחזות רחוקים.
- כתיבת המשך לסיפור או הבעתו בעל-פה ברוח הסיפור. לדוגמה: ארצות ואיים שאליהם ניתן להגיע עם כובע הקסמים ('כובע הקסמים' מאת לאה גולדברג); 'מה עוד ניתן לעשות מעלה של בננה' (עלה של בננה מאת לאה נאור); תכנון המשך מסע לפליקס הארנב.
- הצגת כריכה של ספר חדש והמצאת תוכנו.

פעילויות עם שירים

"לא נפסיק לשיר"

בדיקת העדפותיהם של ילדים בשירים.

הצעות לפעילות

- הורים וילדים יכולים להיות שותפים בבחירת שיר מועדף.
- לשם כך:
- כל משפחה תקבל רשימת שירים בנושא מסוים (לדוגמה: שבת, או שירים של אותו משורר) שהילדים למדו במשך השנה.
- כל משפחה תבחר את השיר האהוב עליה, ותשלח את בחירתה לגן במעטפה.
- בגן תתקיימנה בחירות (ראו בפעילות 'הספר שאני הכי...').

⁴³ רעיונות נוספים:

משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי, האגף לתכניות לימודים, (1990), לשון בפי הטף, ירושלים.

ביחד זה יותר

חוט מקשר בין יצירות ספרות עשוי להיות: נושא, סופר, מאיר והוצאת ספרים.

הצעות לפעילות

- יצירות ספרותיות סביב נושא
 - בדיון בגן ייבחר נושא שמעניין את הילדים (צעצועים, פיות, דינוזאורים, בעלי-חיים וכד').
 - הצוות החינוכי עשוי להעלות נושא (אני, חורף, בית).
 - הילדים והצוות יבחנו את הדומה והשונה בין היצירות. השוואה זו עשויה לכלול היבטים של תוכן, היבטים של צורה, של שפה ועוד.
 - בנייה בעקבות הנושא, והקמת תערוכה בגן.
- יצירות ספרותיות של סופר/ משורר
 - אירועים שנתיים כמו ציון יום הולדת, תאריך פטירה, הוצאה חדשה לאור של ספר, הפקת סרט מספר וכד' עשויים להיות נקודת מוצא לעיסוק במגוון יצירה של סופר או של משורר.
 - היכרות עם סוגות שונות של אותו סופר.

פעילויות בעקבות שירים

יש לי שיר

אוסף שירים, שירי משחק מאפשרים לילדים להעשיר את השפה, ליהנות מהקצב, להתנסות בתנועה, במשחק ולבחור שיר בעצמם.

הצעות לפעילות

צוות הגן מאפשר לילדים להכיר מגוון של שירים ושירי משחק באמצעות דקלום, שירה ומשחקי אצבעות במהלך היום: במפגש, במעברים, בפעילות בקבוצה, בסיום ארוחה, בפעילות של תנועה ועוד.

לשם כך:

- אפשר ללמד את הילדים את שירי המשחק דרך הוראת מילים ומשחק, כדאי לחזור על השיר בדרכים שונות (דקלום, שירה, האזנה, חלק מהגן וחלק עונה כהד, בליווי של תנועות).
- ניתן להכין אוגדן שירים מלווה בתמונות, שיאפשרו לילדים לזהות את השיר. ניתן לדון עם הילדים בחוצצים השונים שיכלול האוגדן, לדוגמה: שירי יום הולדת, שירי צעצועים וכד'.
- ניתן לשתף את ההורים באיסוף השירים.
- אוסף קלטות שעליהן ייצוגים המסמלים את השירים יאפשר לילדים לאתר את השירים המבוקשים ולהקשיב להם באמצעות רשם קול.

אך איפה הם השירים...

מלבד הספרים, עשויים גם שירים להופיע במקומות מפתיעים ומעוררי השראה, שיכולים לעורר בילדים ובמבוגרים כאחד נושאים לשיחה, ביטויי רגשות והתפעלות.

הצעות לפעילות

- 'ביקור במקום' המציג שירים באופן שונה (על 'גב' של תחנות אוטובוס בדרך חיפה, בחורש במכללת אורנים, על מכוניות הזבל בתל אביב, בגני השעשועים בחולון, בוואדי ניסנס). צילום של הילדים ליד השירים מאפשר שחזור מאוחר יותר של החוויה בגן.

- קריאת שירים במקומות הרלוונטיים לשיר. לדוגמה: מתחת לברוש 'לברוש כואב הראש' מאת ע' הלל.
- יציאה לטיול העוסק בנושא מסוים. לדוגמה: 'טיול נדנדות' מזמן שירי נדנדות.
- במקומות שונים בגן ובחצר ניתן לתלות שירים בליווי תמונות באופן שגם הילדים יוכלו 'לקרוא' אותם. יש לדאוג לתחלופה כדי לשמור על עניין.
- שיר בהקשר ליישוב המסוים מאפשר טיול במקומות המוזכרים בשיר.
- ניתן להציג אוסף צילומים בהקשר לשיר, ובכך לקרב אותו אל הילדים.
- ניתן להזמין הורים לטיול בעקבות שירים, עם שירים ועל שירים.

פעילויות שפה

כמו גדולים

טיפול אוריינות כתובה וכישורי שיח עשוי להתרחש בהקשר לחומרים מודפסים מעולם המבוגרים. כמו כן, רצוי שהצוות החינוכי ישמש מודל לשימוש בקריאה ובכתיבה בהקשרים משמעותיים.

הצעות לפעילות

- עיתונים - כותרת, גוף, מדורים בעיתון, מרכיבי כתבה (כותרת ראשית, כותרת משנית, טורים), צבע לקראת חג, קשר בין תמונה והכותרת שלה, עימוד.
- השוואת עיתונים - סוגי עיתון: על-פי תדירות (יומי, שבועי, ירחון) על-פי קהל יעד ('אצבעוני', 'לאישה', 'עניים').
- מה בעיתון? שיחה עם קבוצת ילדים על נושא הכתבה. ניתן לאסוף את הכתבות בקלסר כדי שיהיה אפשר לחזור אליהן בהקשרים חדשים.
- כתיבה כחלק ממשחק סוציו-דרמטי (בחנות - רשימת קניות, תמחור), מרפאה (מרשמים, ניהול כרטיסי החולים) בית-מרקחת (תור, מרשם), מסעדה (תפריט, הזמנות, חשבוניות).

"כולכם שחקו נא אתי..."

משחקי מילים לסוגיהם מזמנים פיתוח חשיבה, העשרת אוצר מילים, טיפוח הבחנה והכללה, קשב והאזנה, קביעת תור והמתנה לו, שימוש בספרי מידע.

הצעות לפעילות

- משחקים הם חלק משגרת הגן, ככל שנרבה לשחק בהם יגבירו הילדים את ניסיונם ויהיו עצמאיים בשימוש בהם. לדוגמה:
- 'מה בקופסה?' - בוחרים חפץ מהציוד בגן, מניחים אותו בתוך קופסה אטומה. באמצעות שאלות הנוגעות לאפיונים אמורים הילדים לגלות את זהותו של החפץ. ניתן להגביל את התשובות, ולשדרג על-ידי כך את רמת הקושי של הפעילות. לדוגמה: מותר להשיב רק ב'כן' וב'לא'.
- ניגודים - המנחה (ילד או מבוגר) יאמר את המילה, והילדים יציגו את המילה המנוגדת לה.
- מילים מתחרזות - הכנת 'שרשראות' של מילים מתחרזות, באמצעות תמונות (איסוף זוגות תוך כדי תנועה), בעל-פה או ציטוט של קטעים מספרים ומשירים.
- מילים נרדפות בהקשר לסיפורי התורה ולספרות בכלל.
- 'ארץ עיר' (יש להתאים את מורכבות המשחק לגיל הילדים). ציון ארץ, עיר, יצורים חיים (חיות ופרחים) על-פי אות שעולה בגורל. במשחק זה חשוב להיעזר בספרי מידע ובמילונים.
- חידות - אפשר להשתמש בספרי החידות של מאשה קלו, 'בית מטייל בגן'; 'שירי חידה' מאת עדנה קרמר.⁴⁴

⁴⁴ לרעיונות נוספים: משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי, האגף לתכניות לימודים (1990), לשון בפי הטף, ירושלים.

ועד ללשון עברית...בגן

ציון 120 שנה לוועד ללשון העברית מזמן עיסוק במילים שנכללות בשפה ונמצאות במילונים ואחרות - פרי המצאתם של ילדים.

הצעות לפעילות

- הכנסת מילונים (מילון לילדים, מילון למבוגרים, מילון מקצועי, ויקיפדיה) לספריית הגן ושימוש בהם.
- חקירת המילון ומאפייני השימוש בו.
- כתיבת 'מילון גן' שיכלול מילים ומושגים רלוונטיים לאותו גן, שבו ירשמו פירושים הידועים לילדים ותוספות בעקבות חקירה. לדוגמה: המשמעויות השונות שיש לאותה מילה. אפשר להוסיף ציור, צילום, את האובייקט עצמו ועוד.
- הכנת מדור במילון שבו ירשמו המילים שילדים המציאו.
- מילים שנולדו כתוצאה משימוש גמיש בחוקי השפה, ומילים שנולדו כתוצאה מפעילות המזמינה את הילדים להיות 'בן-יהודה'.
- לספר לילדים על הוועד ללשון העברית ועל פועלו.
- להציג לילדים את הסרטון 'בן-יהודה' באדיבות ערוץ הופ! (בתקליטור המצורף).

עיתון ישראלי - עיתון ולשון

ילדים נחשפים לאמצעי תקשורת שונים ששידוריהם נחלקים לסוגות שונות כגון חדשות, פרסומות, סדרות מגוונות והנפשה. מומלץ לעורר את מודעותם של הילדים לשימוש המגוון בשפה באמצעי התקשורת בהתאם למאפייניהם.

הצעות לפעילות

- לקרוא בקבוצה הקטנה כתבות שהביאו הילדים והצוות בנושא השפה העברית, ולשוחח עליהן.
- להשוות בין חדשה בעיתון לבין חדשה בטלוויזיה.
- לחשוף את הילדים לפרסומת בטלוויזיה, ברדיו ובעיתון, ולהשוות את השפה והתמונות.
- ניתן להפיק עיתון גן ובו מדורים הקשורים לספרים ולשירים שילדים קראו, ראו, ועוד.

תפזורת

איתור מילים ב'תפזורת' עשוי לטפח הבחנה חזותית ולאפשר 'קריאה' או קריאה של מילים הרלוונטיות לעיסוק בגן. ילדים שונים ינקטו אסטרטגיה שונה לצורך האיתור.

הצעות לפעילות

- כדי לפתור תפזורת יש להכין:
- לוח משובץ (גודלו קשור למספר המילים המותאם לילדי הגן המסוים).
- מילים רלוונטיות מסודרות במאוזן ובמאונך (התאמה לגיל).
- תרמילון (תרמיל+מילון) שבו מאגר המילים המופיע בתפזורת. לצד המילה הכתובה יופיע ייצוג (צילום/ ציור). הייצוג תומך בפענוח המילה ומזמן ניצני קריאה.
- הפעילות
- איתור המילים מהתרמילון בלוח התפזורת.
- הקפתן בעיפרון בלוח המשובץ.
- סימון בתרמילון.

תרמילון לדוגמה:

שפה, שיר, ספר, סיפור, סופר, משורר, מאיר, עיתון, טלוויזיה, משחק, חיפושית, אדמה, עלה, מים, אור, פרפר, ציפור, זוחל, עץ, דג



טיפוח שיח

לשוחח ולכתוב - תמיד טוב

דיבור, שיחה, כתיבה בהקשרים משמעותיים בחיי הגן במסגרת הפעילות השוטפת.

הצעות לפעילויות

כדי לכתוב ולשוחח בהקשר משמעותי בעזרת הגננת (הוספת כתב מוסכם) ניתן:

1. לכתוב מכתב לילד/ה שלא הגיע/ה לגן.
2. לכתוב הזמנה למשחק משותף אחר הצהריים.
3. לשוחח על תכניות טלוויזיה לילדים ולרשום או לצייר בפתק המלצה על תכנית לחברים.
4. להפעיל לוח מודעות שעליו ירשמו שמות ההצגות שהילדים הכינו, הודעות על אירועים מיוחדים בגן ובחצר.
5. לשוחח על דברים טעימים שמבשלים או אופים בבית. לבקש מהילדים לרשום בשיתוף עם ההורים את המתכון כדי ליצור 'ספר מתכונים של מאכלים האהובים על ילדי גן...!.
6. בישול ואפייה על-פי ספר מתכונים הגן.
7. לשוחח על כותרות ללוחות השונים שבגן. לעודד לחשוב על הקשר בין הכותרת לבין תוכן הלוח.
8. לשוחח עם הילדים/ים
 - בעקבות הבעה בחומרי יצירה
 - בעקבות משחק
 - לקראת יום הולדת
 - בעקבות מעשה חברי
 - בעקבות אירוע כואב

הכתיבה מפי הטף מאפשרת לשתף אחרים (הורים, מפקחת, גננת...), לשחזר, לעקוב אחר התפתחות. לדוגמה: "אימא משתגעת מהשערות של כושי על השטיח"; "למה לא מרשים לי להביא נמלים הביתה?"; "אפשר להחזיר את אחותי לבית-חולים?"

כשהשפה פוגשת את הספרות

שפה בלי ספרות? ספרות בלי שפה? הפעילות מאפשרת העלאת מחשבות ודיון בתחושות.

הצעות לפעילות

- השיר 'כשהספרות פוגשת בשפה', מאת ציונה בן חמו, מאפשר לשתף את הילדים.
- הילדים יקשיבו כמה פעמים לשיר המתאר את ה'מפגש' בין השפה לבין הספרות.
 - ניתן לפתוח בשיחה ולהעלות בה נקודות להתייחסות הקשורות למפגש: מה קורה בעקבות המפגש בין השפה לבין הספרות בשיר.
 - מה עוד יכולות השפה והספרות לומר זו על זו. ניתן לרשום ולהקריא בהמשך.
 - ניתן להמחיש את השיר.

ילדים טובים באמצע הדרך

ההתייחסות לייחודיות של כל חבר בגן מאפשרת טיפוח רגשי-חברתי באמצעות שפה. ההתייחסות מחייבת הבחנה של פרטים והשוואה.

הצעות לפעילות

- לשם האדרת ייחודו של כל ילד (תכונות, מעשים):
 - הצוות החינוכי חייב לשמש דוגמה כדי שהילדים יפתחו רגישות לנושאי ההתייחסות וירכשו את מטרות הלשון.
 - בניית רשימת ילדים שעל-פיה יוזמנו הילדים להתייצב במוקד הפעילות.
 - ניתן להשתמש בכיסא 'מחבק' במיוחד (קישוט, פרווה, ידיים ארוכות).
 - הילד הנבחר יבחר מתוך החברים המצביעים את אלו שהוא מעוניין שידברו בשבחו. הגננת תוכל להרחיב בהמשך.
 - שיתוף ההורים האישיים בזמן המתאים.
 - ניתן להכין אלבום 'מדברי הילדים' לחברם.
 - תלקיט עשוי לתמוך בדברים הטובים הנאמרים על הילד.

עם ההורים בבית

בוא אלי חבר נחמד

יצירת גשר בין גן-הילדים לבין המשפחה באמצעות קריאת סיפור ויצירת פעילויות בעקבותיו.

הצעות לפעילות

אפשר ליזום הזמנת קבוצות ילדים לבתים כפעילות מתמשכת במרוצת השנה. כדאי לתכנן:

- רשימת המועדים שבהם תארח כל משפחה (קבוצת ילדים שתיבחר על-ידי הגננת).
- רשימת ספרים מומלצים לבחירה.
- רשימת פעילויות להיכרות עם הספר ועם הסופר.

לאחר המפגש בבית המשפחה המארחת, יוזמן הילד/ה המארח/ת למסור בגן את רשמיו מן המפגש בכל דרך שתיבחר, כדי לשתף את הילדים שלא היו נוכחים בפעילות. בתכנון פעילות כזו יש להתחשב במגוון התרבותי של המשפחות (אפשר לעודד לספר סיפור עממי בעל-פה, לימוד של שיר, ועוד).

עם הורים בגן

ספר 'במו ידינו'

כתיבת סיפור והכנת ספר על-ידי הילד ומשפחתו מזמנים עיסוק משמעותי בספרים ובסיפורים, העשויים לתת מענה רגשי, אסתטי ואינטלקטואלי, ולטפח את היצירתיות שלהם.

הצעות לפעילות

אפשר לתכנן מפגש הורים וילדים בגן שבמהלכו יכינו ספרים. לשם כך כדאי:

- לתכנן מפגש ליצירת ספר אישי על-פי רעיונות של הילדים ובסיוע ההורים.
 - ניתן להציע כתיבה של סיפור אישי (של הילד) מרגע לידתו (בסיוע ההורים).
 - אפשר לכתוב סיפור דמיוני, הומוריסטי או מפחיד, שיכול להיכתב עבור הילד או עם הילד.
 - ניתן להציע כתיבת ספרונים קצרים ואיורים באופן עצמאי או בשיתוף פעולה עם מבוגר (גודל ומספר הדפים ייקבעו על-פי תוכן הספרונים ובחירת הילדים).
 - ניתן לכתוב את הסיפור ולאחר מכן לאייר. ניתן להתחיל עם האיורים ובעקבותיהם לספר סיפור.
- כדי לסייע לילדים לבטא את רעיונותיהם אפשר לשאול שאלות מכוונות כגון: איפה קרה מה שקרה? מתי? איזה מזג אוויר היה? מי היה שם?

מספר סיפורים

חווית קריאת סיפור עם ילדים וילידים, אם בעל-פה ואם מן הכתב, עשויה להיות מועצמת באמצעות שימוש בגוני הקול ובמחוות.

הצעות לפעילות

- הזמנת מספר סיפורים לגן-הילדים לפעילות משותפת של הורים וילדים. כחלק מהמפגש ידגים מספר הסיפורים את תרומת הקול, המחוות וההדגשות לחוויה.
- ההורים יכולים לספר (בעל-פה) או להקריא לילדיהם סיפור שהכינו מראש.
- ניתן לצרף גם את סבתא וסבא.

משחקים ומשחקים... תבניות מאפשרות

מגוון תבניות משחק מוכרות בתוספת אבזרים מאפשרות לעסוק בטיפוח שפה ובספרות.

הצעות לפעילות

- ביגו - לוח משובץ (שמספר המשבצות בו מותאם לילדים) ואבזר סימון. לאחר הכרזת הכרוז על סימן כלשהו, מסמן או מכסה אותו הילד שבלוח שלו מופיע אותו סימן. יש למלא שורה, טור, שורה אלכסונית או לוח מלא. הסימנים עשויים לציין פרטים מתוך הנושאים:
- יצירות של סופר, מצבים בסיפור, קבוצה מוכללת של מילים, מילים מתחרזות, מילים נרדפות.
- תצרף (פאזל) - הכנת תצרף מנושאים הרלוונטיים לפעילות בגן (חמישה חלקים). ניתן להרכיב כל תצרף בנפרד או תצרפים אחדים ולהתייחס לנושא המוצג.
- משחק מסלול כשכרטיסיות המטלה שלו קשורות לשפה. לדוגמה: חידות, מילים מתחרזות.



סרטים מהספרים

ספרים שעובדו לסרטים מזמנים השוואה על-פי תבחינים שונים, ומאפשרים את העמקת העיסוק בסיפורים ברמת הגן. ניתן להכין סרטים לסיפורים האהובים במיוחד על-ידי הילדים.

הצעות לפעילות

• השוואה

- צפייה בסרט שנעשה על-פי ספר מוכר.
- השוואת החוויה (הפתעה, שאלה).
- השוואת הרעיונות העיקריים בטקסט.
- השוואת ציורי הדמויות לדמויות המצולמות.
- השוואה בין הפתיחה לבין הסוף.
- לדוגמה: תירס חם, אגדות ילדים.

• הכנה

- הילדים והגננת יחלקו את המטלות האישיות, שהחיבור ביניהן יבנה את הרצף הנדרש.
- אפשר לצייר על שקפים ולהקרין בעזרת מטול, אפשר להכין מצגת Power Point, שבה יופיעו תמונות מיובאות וטקסט בכתבה ילדית.⁴⁵



⁴⁵ לרעיונות נוספים: משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי, האגף לתכניות לימודים (1990), לשון בפי הטף, ירושלים.

דרך השפה

רעיונות לפיתוח פעילויות הקשורות לשפה ולספרות ילדים

הפעילויות הבאות מאפשרות העמקה והרחבה באמצעות חקר סביב שאלה או תוכן נבחר (נושאים, מושגים, ערכים, מיומנויות). העשייה של הילדים ושל המחנכים בעקבות שאלת החקר או התוכן עשויה להיות קצרת טווח או ארוכת טווח, והיא מתפתחת בעקבות התעניינות הילדים. להלן הצעות אחדות:

'איך שיר נולד?' - פעילויות סביב שירים, שירה, משוררים.

'יש לי שיר!' - פעילויות לעידוד היצירה סביב שירים על-פי נושאים שהילדים בוחרים.

'שיר הוא לא רק מילים' - פעילויות סביב חפץ או משחק שכל ילד בוחר מתוך שיר. הילדים יכולים לחקור על אודות החפץ או המשחק בשיתוף ההורים, ולהביא את הממצאים שלהם לגן.

'ארון הספרים של גן-הילדים' - פעילויות סביב ספרים מספרות הילדים העברית הקלאסית.

'ככה זה בעברית' - פעילויות סביב חידודי לשון, שטוזים, בדיחות, חידות.

'שעת סיפור' - הורים, סבתות או סבים מקריאים לילדים (בימי שישי) ספרים נבחרים על-פי בחירתם.

'גלגול של סיפור' - סיפור בהמשכים שנכתב על-ידי הורים וילדים ב'מחברת מטיילת' ששולחים לביתם של הילדים.

'מהנייר ועד חתימת הספר' - פעילויות להצגת השלבים השונים של הפקת ספר.

'הכי טוב שיש...' - אפשר לבקש מהילדים להביא לגן תצלום של פינה בבית, שבה נוהגים לשבת ולקרוא או להקריא ספרים ולשוחח עליהם. בתצלום יוצגו המקום, הספר, המקריא או הקורא. חשוב להתייחס למשותף בין הבתים והמשפחות ולייחוד של כל אחד מהם, ולעודד את הביטוי המילולי הרגשי של הילדים בהתייחס לכך.

'אילו יכולתי לדבר הייתי מספר לכם' - כל ילד יכול לצלם אובייקט כלשהו כמו עץ בשלכת, שלולית, ספר קרוע, גינה ציבורית מוזנחת... ולספר עליהם בגוף ראשון.

'היה היה בגן שיקשק' - ההיסטוריה של הגן - תיאור תולדות הגן מיום הקמתו (תכנית אב מהרשות, צילום המקום לפני ההקמה), מפי הורים-ילדים, סיפורי גננות ותיקות או מכל מקור מידע רלוונטי.



'עובדים על זה' | הורים כשותפים

שלומית רייטר, גננת בגן שקמה, בכוכב יאיר ממ"ד

- באסיפת ההורים הראשונה בגן אני מסבירה את חשיבות העשרת השפה של הילדים, חשיבותה של קריאת ספרים, את תרומתם, ההקפדה על דיבור בעברית תקינה, חשיבות העיון באנציקלופדיות, עידוד הילד לספר, להביע את דעתו ולשתף בחוויה שעבר.
- אני מעודדת אותם ל'נצל' כל מצב להעשרת השפה: בנסיעה במכונית, בארוחת ערב משפחתית, בהתבוננות באלבום המשפחה.
- ההורים מוזמנים לבקר בספריית הגן. הם יושבים בספרייה ומזמינים שניים-שלושה ילדים וקוראים להם ספר.
- הורים שמעוניינים מספרים סיפור גם במפגש של כל הגן. ההורה והילד בוחרים ספר שהם אוהבים מספריית הבית שלהם ואותו מביאים לקריאה בגן.
- הורים מוזמנים לגן לספר על מקום עבודתם או על תחביב אישי.
- לעיתים אנו שולחים משימות הביתה בעקבות סיפורים, וההורים מסייעים לילדים בהזדמנות זו לחיזוק השפה.
- לעיתים אנו מבקשים מהילדים לראיין את אחד מבני המשפחה, למשל, את אחד ההורים על חוויות משנות ילדותו, את הסב או הסבתא על העלייה לארץ...
- במשך כל השנה אנו מזכירות, מעודדות ומודות באמצעות דף הקשר הכולל מידע, על כל עשייה של הורים שהעשירה את ילדי הגן.

מהו הסיפור שלך?

חנה צימרמן ואסתר ברוקס

ספרות ילדים היא ספרות המכילה עולם ומלואו. זוהי ספרות שכל אדם נפגש בה בילדותו, וממשיך לנצור זיכרונות ייחודיים ממנה גם בבגרותו. ספרות זו נבחנה מנקודות ראייה שונות ומגוונות, נחקרה לעומק ונכתב עליה רבות. כך לדוגמה חקרו וכתבו על חקר המעשיות לילדים,⁴⁶ על תרבות הארץ והשתקפותה בספרות הילדים,⁴⁷ על הקשר בין המדיום הספרותי למדיום הקולנועי,⁴⁸ על הקשר בין אגדות להתפתחות נפשית,⁴⁹ על ספרי ילדים מומלצים,⁵⁰ על ספרות ילדים ודמוקרטיה,⁵¹ על ספרות ילדים בתקופות היסטוריות משמעותיות,⁵² ועוד ועוד.

בחוברת אנו מבקשות להציג את מחשבותיהם ותחושותיהם של קוראים רגילים, קוראים מהיישוב. אלה שספרי הילדים השפיעו עליהם, ריגשו, עוררו, לימדו והלהיבו אותם, ומעל לכול, גרמו להם לאהוב ולחזור שוב ושוב לספרות זו.

כל קורא אשר חווה חוויה רגשית ומשמעותית במהלך קריאת ספר, עשוי להעביר חוויה והתלהבות זו לקורא אחר. מסירת החוויה היא בעלת חשיבות רבה במיוחד כאשר הקורא האחר הוא ילד המתחיל את דרכו בעיצוב טעמו והעדפותיו בספרות ילדים. כאשר ילד צעיר צופה בקורא המתרגש ומתלהב ממה שקרא, הרי שהוא חש, כי בספרים עוצמה המביאה לידי התרגשות והתלהבות, וכי ראוי לקרוא ספרים ולהכיר את הטמון בהם בצורה ישירה.

היכולת להתרגש מספרים ולחלוק את ההתרגשות עם הילדים עשויה להיות לעזר רב בידיהן של הגננות. הגננות יכולות לבסס את הפעילות בגן סביב ספרים על ההתנסות הראשונית שיש לכל גננת עם ספר מסוים. גננת, שחווה בעצמה חוויה משמעותית בעקבות קריאה בספרים, יכולה להיעזר בחוויה זו בעבודתה החינוכית בגן. זיכרון החוויה של הקריאה בספרים עשוי לסייע לגננת במענה לשאלות חינוכיות העולות כמו: באיזה ספר לבחור לקריאה לילדים? איך לקרוא את הספר בפני הילדים? מה לעשות בעקבות קריאת הספר בגן? תשובות לשאלות אלה ניתן למצוא בדפי הספר עצמו. הספר והעלילה המתרחשת בו, הגיבורים, האירועים, דרך הכתיבה האיורים, כל אלה מסייעים לגננת לדעת אם הספר ראוי לקריאה בפני ילדי הגן, כיצד יש לקרוא אותו, ומה ניתן לעשות בעקבות הקריאה. הידע הטמון בספר מצטרף לידע המקצועי של הגננת, באשר להבנת מהותה ולאופייה של ספרות הילדים ולמקומה בחיי הילדים.

כדי להמחיש ולהדגים את כוחו של הספר על קוראים שונים, ביקשנו מהקוראים עצמם לשחזר תחושות ומחשבות שהתעוררו בילדותם בעקבות קריאת ספרים. מצאנו, כי הקוראים מעוניינים לספר על ספר שאהבו, והזיכרות בספר גורמת להם התרגשות מחדש, כאילו זה מקרוב חוו את חווית הקריאה בו. מטרתה של הגננת ליצור זיכרון מתוק דומה מספרי הילדות גם בלב ילדי הגן.

⁴⁶ מ' ברוך (2006), 'והם חיים בעושר ובאושר...': תיאוריות חדשות בחקר המעשייה, בני ברק: ספריית הפועלים.

⁴⁷ מ"ר גונן, (2008), 'תרבות הארץ לתקופותיה כפי שהיא משתקפת בספרות הילדים המאוירת הישראלית', הד הגן, ב', עמ' 90 - 100.

⁴⁸ ר' ויסברוד (2000), 'ספר מול סרט: ספרות ילדים ונוער בישראל בעיבוד לקולנוע', עולם קטן, 4, עמ' 22 - 41.

⁴⁹ ב' בטלהיים (1980), קסמן של אגדות ותרומתן להתפתחותו הנפשית של הילד, תל אביב: רשפים.

⁵⁰ מ' רות (1989), גם קטנים זקוקים לספרים: מבחר ספרותי מומלץ ומנומק לגיל הרך לבני שנה עד ארבע, חיפה: אוניברסיטת חיפה, בית-הספר לחינוך של התנועה הקיבוצית.

⁵¹ ש' הראל (1996), ערכים דמוקראטיים-חברתיים בראי ספרות הילדים, בית ברל: מכללת בית ברל, מרכז ימימה לחקר ספרות ילדים והוראתה.

⁵² ח' לבנת (2009), 'קוראים במצוקה - קריאה לסביבה: עיצוב תפיסות של מרחב בספרות הציונית לילדים יהודים בגרמניה בתקופת הרייך השלישי', עולם קטן, 4, עמ' 91 - 107.

דנה (סטודנטית בת 28)

הספר שהשפיע עלי וליווה אותי שנים רבות הוא ספר בפורטוגלית שאת שמו אינני זוכרת. אבל אני זוכרת שסבתי שלחה אותו מברזיל כשהייתי די קטנה. הספר מספר על אח ואחות, ילדים, שהקשת בענן שבה הם מבחינים אחרי הגשם מסקרנת אותם מאוד, והם רוצים לעבור תחתה לצד השני. יום אחד הם מחליטים לעבור יחד דרך הקשת, וברגע שהם עוברים לצד השני הופכת הבת לבן והבן הופך לבת! היום זה נשמע אולי אבסורד ובעיקר מפחיד, אבל אני זוכרת שהרעיון הרשים אותי מאוד, ובמשך שנים רבות תהיתי מה יקרה אם אהפוך לבן, ובעיקר מה קורה כשעוברים מתחת לקשת לצד האחר. קשת בענן לא היה כאן מעולם מראה נפוץ, לא בילדותי ולא היום, ואני זוכרת את ההתרגשות האדירה (אולי כמו כל ילד או אדם בכלל) שאחזה בי בכל פעם שראיתי קשת. אני זוכרת גם היטב את המחשבה או הבדיקה של האפשרות לעבור לצד השני... עוד לא מימשתי את המשימה הזו.

סטודנטית להוראה (בת 26)

אני קשורה לספר 'והילד הזה הוא אני' של יהודה אטלס. מרבית השירים בספר עוררו בי חשיבה, וכולם שעשעו אותי. היה לי קל להזדהות עם הילד במגוון מקרים, כמו בפעם ששאלתי את המוכר: "כמה עולה ב-10", או כאשר עברתי ליד בית ראש העיר וקראתי לאיש העומד שם "ראש העיר, אהלן", אבל האיש ענה שהוא בכלל הגנן...

צביה (מדריכת גננות)

בביתנו נהגו לקנות ספר ביום ההולדת וכן בתמורה להחזרת האפיקומן בפסח. בהיותי בת 8 שנים בערב פסח חליתי בחצבת. ליל הסדר התקיים בביתנו כשאני שוכבת חולה בחדר חשוך (כך נהגו אז במחלה הזו...). והנה, בסוף הסעודה קיבלתי מתנה ספר ארוך, צבעוני ומלא הומור. שמו היה 'מסיפורי הברון מינכהאוזן'. זוכרת אני את דמותו של הברון עם השפם הארוך והמסולסל, ויותר את הגוזמאות וההומור בסיפורים. למשל, כיצד נכנס לתוך ביצה והוציא את עצמו ממנה כשאחז בציצית ראשו, וכמובן את התמונה שבה הוא רוכב על חצי סוס. ספר זה העשיר את חיי בדמיון ובהומור. במשפחה שלי כשמישהו הגזים בסיפור נהגו לשאול אותו: אתה הברון מינכהאוזן?

סטודנטית להוראה

סדרת הספרים 'אל עצמי' מאת גלילה רון-פדר. סדרה זו משקפת את חייו של ילד שנולד למשפחה הרוסה שאינה יכולה לטפל בו, ואת תהליך קליטתו במשפחה מודרנית, השונה כל-כך ממשפחתו הביולוגית. היומנים שכתבה גלילה רון-פדר השפיעו עלי רבות כילדה. הם עוררו אמפתיה עצומה כלפי הדמות של בן ציון, הדמות שמנסה להשתלב למרות קשייו, פחדיו, כאביו, ומנגד המשפחה המנסה לקלוט אותו כאילו שהיה בנם. יומנים אלה גרמו לטלטלה בליבי. 'בלעתי' את כל הספרים בסדרה זו, ואני ממליצה עליהם בחום לבני נוער.

גרסיאלה (מדריכה)

הספר הזכור לי הוא לא ספר ילדים, אך קראתי אותו מאות פעמיים. שמו 'בת שבע', ואני ועדיין מריחה את ריח הדפים וזוכרת את ההתרגשות שאחזה בי כשקראתי אותו. הספר היה שייך לאחיותיי הבוגרות ממני בהרבה, והייתי קוראת אותו בסתר. החל מגיל 8 התחלתי לקרוא אותו, ואני לא זוכרת מתי הפסקתי. הסיפור הוא סיפור תנכי ובו נופי הארץ המובטחת.... טמונים בו כל המרכיבים שהופכים ספר לספר אהוב.

סטודנטית להוראה

ספר שזכור לי מילדותי אשר עורר בי רגשות, הוא ספרו של אקזופרי 'הנסיך הקטן'. התרגשתי מאוד לקרוא את הסיפור המקסים על הילד הקטן שמשוטט בין כוכבים ופוגש באנשים שונים. הקטע שריגש אותי ביותר הוא המפגש של השועל עם הנסיך הקטן. הנסיך הקטן והשועל הופכים חברים טובים ביותר. אהבתי את המשמעות שהסופר מעניק לחברות: כאשר אתה חבר של מישהו - אתה נושא גם באחריות כלפיו, אחריות להיות שם עבורו כשהוא זקוק לתמיכה ולעזרה.

צינונה (מפקחת)

- הסיפור שבחרתי הוא 'זהבה ושלוש הדובים'. ולמה? הסיפור הזה היה כמעט כל מה שאני לא.
1. שם הגיבורה הוא זהבה (כשם אחותי הצעירה ממני) ולא ציונה. חוץ מזה, איזה שם זה בכלל ציונה???
 2. היא הייתה בלונדינית מתולתלת ואני שחורת שער חלק.
 3. היא הייתה עצמאית, ובעיקר לא פחדה לטייל ביער לבדה, ואפילו לא פחדה מדובים. (אני ממש!).
 4. היא הייתה אמיצה מאוד ואני...די פחדנית.
 5. היא עשתה דברים איומים ונחלצה מהם בחן.
 6. היא לא דיווחה לאיש (אף אחד לא ממש חיפש אותה, בניגוד אלי שהלכתי פעם לאיבוד ומצאו אותי בעזרת ניידת משטרה).
 7. המשפחות, שלה (?) ושל הדובים, היו משפחות קטנות מאוד, ולי היו הרבה (אז, לטעמי הרבה מדי) אחים ואחיות.
 8. לשתי המשפחות הייתה תרבות פנאי (טיילו ביער...חזרו, אכלו, נחו בצהריים) סוג של אופוריה. איש לא היה צריך לפרנס, לעבוד, ללמוד, רק אוכלים, מטיילים ונחים (איזה כיף).
- בקיצור, היא הייתה בעיניי ילדה מושלמת שחיה חיים מושלמים.

סטודנטית להוראה

בחרתי בסדרה 'ג'ינג' של גלילה רון-פדר. בכל ספר בסדרה נתקל הגיבור בחוויות מסעירות ומרגשות. בתחום הרגשי עוררו ההרפתקאות סקרנות, דאגה, ותקווה לכך שהגיבור יצליח במשימותיו. הייתי מדמינת את עצמי בתור הגיבורה ומפליגה בדמיוני. חוויתי חוויות שלא היו מתאפשרות לי בחיי היום-יום, אלא באמצעות הספר.

סטודנטית להוראה

הספר הוא הסיפור השלישי בספר 'דירה להשכיר'. על אבא המצייר לבתו ציורים. הספר גרם לי למצוא את עצמי בתוך הסיפור. הוא גרם לי לאהוב את תחום הציור ולהתעניין בעיסוקו של אבי. היינו יושבים שעות רבות יחד ומשחזרים את הסיפור - כך, כשהייתי מבקשת ממנו לצייר לי ציור הוא ישב וצייר לי את הציור - אך בדיוק הפוך. כשאני חושבת עכשיו על הספר הוא מעורר בי תחושת נוסטלגיה מדהימה וגורם להיזכר ברגעי ילדות כיפיים.

נירה (מדריכה)

הספר 'אנשי בראשית' של א' שמאלי הוא ספר המגולל את סיפור עלייתם והיאחזותם ההרואית של בני משפחת חרמוני בקרקעות עמק יזרעאל. את המעבר מחיי נדודים בישובי הארץ אל מקום קבע המתאים לאופיים. קראתי את הספר כאשר הייתי בת כעשר שנים. ספר זה השפיע עלי רבות. בספר מצאתי את הקשר שבין היהודי לאדמה, בין העבר של עמנו לפני החורבן, לציונות

העכשווית, את השורשיות שחיפשתי ומצאתי בעבודת השדה שבספר ובעזרתי לאמי, שעבדה בחקלאות בתקופה שבה קראתי ספר זה. את ההשוואה שבין בניית הארץ שבספר לבין בניית הארץ שאני והורי עשינו, את הקשיים בהיקלטות, והרצון להמשיך ולהיקלט חרף הקשיים. הספר לימד אותי שעל-אף שהמעשה נראה קטן, כל המעשים מתחברים יחד עם מעשי האחרים לעשייה גדולה ומשמעותית. הספר גרם לי לחפש מקצוע שאראה בו שליחות, ציונות ועשייה, ולכן בחרתי בעשייה החינוכית, שאני רואה בה ציונות, שורשיות וקליטה.

סטודנטית להוראה

הספרים על 'אלה קרי הילדה מלפלנד' ו'נוריקו סאן הילדה מיפן'. אהבתי לקרוא על המנהגים ועל התרבות השונה. להבחין בשוני בדמויות מבחינה חיצונית, ולקרוא על הקשר בין הילדה לבני משפחתה. נהניתי לשמוע עוד ועוד על תרבויות אחרות.

איריס (מפקחת)

ביום הולדתי החמישי נאלצתי לעבור ניתוח לכריתת שקדים. מהלך הניתוח היה קשה ומורכב, ושכבתי ימים אחדים בבית-החולים. באחד הימים הגיעו הורי וסבתי לבקרני כהרגלם, והביאו עמם מתנה - את הספר 'הידי בת ההרים'. ספר ראשון שהוא רק שלי. לטענתם, הבחירה הייתה על-פי עצת האנשים בחנות הספרים (הם לא ידעו לבחור, כיוון שלא דיברו עדיין עברית). כבר בבית-החולים ביקשתי שיקראו לי אותו שוב ושוב - האחות, הרופא, הדוד וכל מי שנענה לתחנוני. הספר שהה ליד מיטתי גם בבית, והפכתי בו שוב ושוב. בכיתה א', כשלמדתי לקרוא, סיפרתי אותו לכל בני משפחתי ולאחותי הצעירה שרק נולדה. אהבתי מאוד את העובדה שהוא הספר הראשון שבבעלותי.

אהבתי מאוד את העלילה על ילדה שעקב קשיים משפחתיים עוברת להתגורר בהרים - בחיק הטבע עם בעלי החיים. אהבתי את בדידותה וגם את קשריה עם פיטר, ילד ההרים. למרות קשיחותו של הסב ראיתי בו דמות מחנכת שונה שהידי כל כך אהבה והצליחה למצוא דרך לליבו. זהו החינוך של פעם, נוקשה אך מלטף ואוהב באותה המידה. אולם כילדה יפואית, הגרה בקומה השלישית וחיה את חיי העיר, התחברתי בעיקר אל נופי ההרים והמרחבים.

לשם הפליג דמיוני - אל השקט, אל האנשים המיוחדים, לליווי הכבשים למרעה, לבית העץ הקטן, לאחו... הספר עדיין חלק מספריית ביתי, סיפרתי את הסיפור לארבעת ילדי ואספר גם לנכדי. בעקבותיו קראתי את כל המעשיות ואחר כך גם את הספרים העוסקים בילדים ממקומות שונים בעולם.

איתן (בן 6) (עולה חדש, 8 חודשים בארץ)

'ששי הארנב'. באמת שהוא שובב ויש לי אותו בבית.

עמית שחר, בן 9

'בטח יש ילד' מאת אלעד וינגרד. הספר מעניין והציורים בו מאוד יפים מצחיקים. הילדים בספר מזכירים לי קצת גם אותי.

שחר פיקמן, בת 10 וחצי (הארץ)

'המצחיקה עם העגילים' מאת יעל רוזמן: מהספר אפשר ללמוד הרבה על טבע האדם. למרות המסגרת העצובה, הספר גם מאוד מצחיק.⁵³

⁵³ דברי הילדים לקוחים מעיתון הארץ, 30 במאי 2010.

דבריהם של הקוראים מלמדים על המקום המשמעותי שאותו תופסים ספרים בחיי האדם. בכוחו של ספר לקרב את הקורא אל עצמו ואל הסובבים אותו, לחשוף אותו לילדים אחרים ולתרבויות רחוקות, לסייע לו להתמודד עם קשיים, עם בעיות ועם חששות, ולתמוך בו בעת מצוקה. רגשות אלה, שמקורם בספרים שנקראו בילדות, מלווים את הקורא בבגרותו ומסייעים לו בבניית אישיותו וחוסנו כאדם בוגר.

מה בין התרגשות הגננת מקריאת ספרים לעיסוק בספרים בגן?

הידע המקצועי של הגננת, ניסיונה בעבודה עם ילדים ויכולתה הפנימית להתרגש בעקבות קריאת ספרים, כל אלה חוברים יחד ומסייעים לה בהחלטותיה הנוגעות לעיסוק בספרים בגן-הילדים.

גננת, העומדת בפני בחירה של ספר לילדי הגן, תחפש בעת הקריאה את התחושות וההתרגשות שליוו אותה והשפיעו עליה כילדה כאשר קראה ספר. היא תחפש בספר את התכנים, הדמויות, השפה, דרך הכתיבה, הערכים אשר מרגשים אותה עתה, כקוראת בוגרת, וכל אלה יסייעו לה בבחירת הספר המתאים לילדי הגן.

גננת המכינה עצמה לקריאת הסיפור בפני ילדי הגן, יכולה להיזכר בדרך שהיא אהבה שיקראו לה סיפורים: מה צריך להיות קצב הקריאה, טון הדברים, מידת הדרמטיות שיש לשלב בהם. היא יכולה לשאול את עצמה בפני כמה ילדים ראוי לקרוא את הספר, האם אהבה שיפסיקו את הקריאה לצרכים שונים? מחשבות אלה יסייעו לה בבחירת הדרך המתאימה לקריאת ספרים בפני ילדי הגן.

גננת השואלת את עצמה מה לעשות עם הספר לאחר קריאתו בפני הילדים, תשקול את הדברים על-פי המטרות שהיא הציבה לעצמה לפני קריאת הסיפור. את קריאת הסיפור ניתן לסיים בשיחה חופשית של הילדים ללא התערבות הגננת, בשיחה מתוכננת על תוכנו של הספר ועל השפעתו על מחשבות הילדים, או בפעילות יצירתית ככתיבה, משחק, ותנועה המבוססים על הספר.

קריאת ספרים בגן היא אחת מהפעילויות השגרתיות, הטבעיות והיום-יומיות. קריאה המעוררת רגשות של התפעמות, שמחה, חשש, הזדהות, הקלה, הבנה, אמפתיה וסקרנות, גורמת לתחושות של סיפוק ושל אושר הן לגננת הקוראת והן לילדים המאזינים.

רשימת ספרות:

בטלהיים, ב' (1980), קסמן של אגדות ותרומתן להתפתחותו הנפשית של הילד, תל אביב: רשפים. ברוך, מ' (2006), 'והם חיים בעושר ובאושר...': תיאוריות חדשות בחקר המעשייה, בני ברק: ספריית הפועלים.

גון, מ"ר (2008), 'תרבות הארץ לתקופותיה כפי שהיא משתקפת בספרות הילדים המאוירת הישראלית', הד הגן, ב', עמ' 90 - 100.

הראל, ש' (1996), ערכים דמוקראטיים-חברתיים בראי ספרות הילדים, בית ברל: מכללת בית ברל, מרכז ימימה לחקר ספרות ילדים והוראתה.

ויסברוד, ר' (2000), 'ספר מול סרט: ספרות ילדים ונוער בישראל בעיבודה לקולנוע', עולם קטן, 4, עמ' 22 - 41.

לבנת, ח' (2009), 'קוראים במצוקה - קריאה לסביבה: עיצוב תפיסות של מרחב בספרות הציונית לילדים יהודים בגרמניה בתקופת הרייך השלישי', עולם קטן, 4, עמ' 91 - 107.

רות, מ' (1989), גם קטנים זקוקים לספרים: מבחר ספרותי מומלץ ומנומק לגיל הרך לבני שנה עד ארבע, חיפה: אוניברסיטת חיפה, בית-הספר לחינוך של התנועה הקיבוצית.

פסק זמן...להערכה

רגע עם עצמי...

מה מחבר אותי כאדם לשפה העברית?
 אילו ספרים משמעותיים בחיי ומדוע?
 מהי תרומתי להעשרת השימוש בשפה העברית בגן-הילדים?
 כיצד אני מקדמת ערכים כמו 'אהבת השפה העברית' ו'אהבת הספר' בקרב ילדי הגן ומשפחותיהם?
 מהם ספרי הילדים המועדפים עלי ומדוע?
 לאחר שעשיתי רפלקציה ומצאתי נקודות לשיפור, האם אני מתחייבת לשפר אותן?
 האם אני בודקת את עצמי אם יש שיפור בנקודות שבהן התחייבתי לשפר?
 מה אני מרגישה וחושבת כשאני קוראת את שם החוברת: 'בואו נדבר על זה?' - עשייה חינוכית
 עם השפה העברית בגן-הילדים?

זמן איכות...הפסקה להערכה...

נקודות להתייחסות	לעיתים קרובות	לעיתים רחוקות	לעיתים נדירות
מתכננת תכנית עבודה שיטתית ורציפה להעשרת השימוש בשפה העברית, ומשלבת בתכנון את צוות גן-הילדים			
משתמשת בשפה עברית יום-יומית תקינה			
מטפחת את הערכים 'אהבת הספר' ו'אהבת ספרות הילדים העברית'			
מעשירה את 'ארון הספרים של ספרות הילדים העברית' בגן			
הילדים משתמשים בביטויים/ ניבים/ ופתגמים בשפה העברית שהם לומדים בגן*			
מקשיבה לדיבור של הילדים בזמן המשחק הסוציו-דרמטי			
הילדים משתמשים במילות נימוס בגן			
מתכננת פעילויות בשיתוף הורים שבהן לשפה העברית יש מקום מרכזי			
מתכננת אירועים בשיתוף הקהילה שבהם 'חוגגים את השפה העברית'			
משתמשת במקורות השונים של העברית (תנ"ך, פרקי אבות, עברית עכשווית, סלנג...) והילדים שמים לב לכך			
הילדים מזהים מילים / צלילים ששייכים לשפות שונות			
מתכננת לציין את תרומתו של אליעזר בן-יהודה להחייאת השפה העברית			
משקיעה באופן מיוחד בטיפוח השיח ביוזמת הילדים וביוזמת הגננת			

* ברכות, תפילות ומצוות

שלומית רייטר, גננת בגן שקמה בכוכב יאיר, ממ"ד

- במשך כל השנה אני, ובעצם כל צוות הגן, עוקב אחר תפקודו והתפתחותו של כל ילד: אנו מתצפתות בזמן שהילדים משחקים ... (גם כשהם משחקים משחק סוציו-דרמטי ובחצר), בעבודה בקבוצה קטנה וגם באופן אישי.
- אנו משוחחות עם ילדים בעקבות עשייה ויצירה שלהם.
- אנו רושמות, מתעדות ומשתפות את ההורים.
- הילדים מרבים לשחק במשחקי חברה ידועים שבהם אני משלבת אוריינות, שפה וחשבון.
- במהלך המשחקים אנו משתדלות להתייחס גם לתחום השפתי.
- מלבד זאת, אנו מביאות בחשבון את המשוב של ההורים (הורים מספרים על אוצר מילים עשיר שהילד למד בגן, למשל).
- כל הרישומים והתוצרים של הילדים מתווספים לתלקיט האישי של כל ילד המציג את היכולת, שלו, ואת ההתפתחויות וההישגים בתחומים השונים.

ביבליוגרפיה

תכניות לימודים וחומרי הוראה למידה

משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי, (2010). עשייה חינוכית בגני הילדים, עמ' 9; עמ' 11; עמ' 15; עמ' 22-23, נספח 3 עמ' 41-42.

משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, אגף המפמ"רים, הפיקוח על החינוך המוסקלי, המנהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי, (2009). זמר לך בגיל הרך.

משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, (2006). תשתית לקראת קריאה וכתבייה, תכנית לימודים לגן הילדים (מהדורת ניסוי), עמ' 8; עמ' 14; עמ' 31; עמ' 33; עמ' 39; עמ' 53 - 54; עמ' 65 - 67; עמ' 72 - 75.

משרד החינוך, התרבות והספורט, המזכירות הפדגוגית, האגף לחינוך קדם יסודי, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, האגף לחינוך מיוחד, (2004). בואו נחשוב על זה, עמ' 25 - 55; עמ' 61 - 96.

משרד החינוך והתרבות והספורט, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי (2003), 'דו-לשוניות ורב-תרבותיות', גם וגם בגן, מדריך לגננת ולצוות הגן, עמ' 27 - 37.

משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי (2002), מבטים, מסתכלים בסביבה טבעית על ילדים, עמ' 23 - 30; עמ' 31 - 33.

משרד החינוך והתרבות והספורט, המינהל הפדגוגי, האגף לתכניות לימודים, האגף לחינוך קדם יסודי (1997), יובל לישראל, מדריך לגננת לגן הממלכתי והממלכתי דתי, עמ' 72; עמ' 214.

משרד החינוך, המנהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי, המחלקה לתכניות הורים וקהילה (1996) (תשנ"ו), מעורבות ההורים בספריית גן-הילדים.

מרכז לטיפול הלשון (מל"ל) במכללת בית ברל, (1994), ניצני אוריינות, טיפוח לשוני אורייני.

מרכז לטיפול הלשון (מל"ל) במכללת בית ברל, (1994), ניצני אוריינות, פעילות עם ספרים.

משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, האגף לתכניות לימודים, האגף לחינוך קדם יסודי, (1990), מתחברים לתקשורת, מעלות, עמ' 43 - 60.

משרד החינוך, התרבות והספורט, האגף לחינוך קדם יסודי, האגף לתכניות לימודים, המינהל הפדגוגי, המזכירות הפדגוגית, (תשנ"ה), תכנית מסגרת לגן-הילדים, ירושלים.

משרד החינוך והתרבות, המנהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי, המחלקה לתכניות הורים וילדים, (תש"ן) (1989), הורים מספרים לילדיהם, ירושלים.

משרד החינוך והתרבות (תשמ"ה). מעגל הקסם, תכנית התפתחותית לגדילה אישית וחברתית לגן-הילדים, ירושלים: מחלקת הפרסומים.

תכניות לטיפול השפה והאוריינות השפתית

משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי, האגף לתכניות לימודים (1990), לשון בפי הטף, ירושלים.

משרד החינוך והתרבות והספורט, המנהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי (1994), לשון בכל עת.

משרד החינוך והתרבות, המרכז לתכניות לימודים (תשל"ד), פרקי לשון לגיל הרך.

משרד החינוך והתרבות, המרכז לתכניות לימודים (תשל"ד), קשב והאזנה: משחקים לפיתוח הקשב.

הבה נשוחח: שיחות בגן הילדים (תשמ"א) (1981), מעלות.

יש לי שאלה – פרקי לשון לגיל הרך, השאלה כמכשיר להבנת קשרים בין תופעות (תשל"ח) (1984), מעלות.

נתאר את...נספר על... (תשל"ח), מעלות.

נתאר את... (תשל"ח), חומר עזר לחוברת 'נתאר את...נספר על...'. היה היה: פיתוח היענות ורגישות לסיפור ולשיר (תשמ"ד), מעלות.

תכניות לטיפוח השיח סביב סיפורי חז"ל וסיפורי התורה

קרן החינוך למען בתי-ספר תל"י: סיפורים בעלי ערך: סיפורי מקרא בראי הערכים.

האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם-יסודי (תשס"א), מתחילים מבראשית, סיפורי בראשית לגיל הרך בחינוך הממלכתי דתי, מעלות וירושלים.

משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי, האגף לתכניות לימודים, עמותת 'אלול אלו ואלו' (תשנ"ט), סיפורים מימים עברו לקט אגדות חז"ל לגיל הרך, א' ו- ב', מעלות.

משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לתכניות לימודים (תשנ"ב), סיפורי האבות וסיפורי יוסף – בראשית לגיל הרך, מעלות.

משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לתכניות לימודים, יציאת מצרים ומתן תורה לגן ממלכתי ולכיתה א' (תשמ"ב), מעלות.

רוזנברג, י"מ, 'מסיפורי המקרא' להוראת התורה.

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Tochniyot_Limudim/MikraMmd/yesodi/>GanChova/NosimKitaGan.htm <אוקטובר, 2010.

רייזמן, ע' (תשנ"ב), סיפורי האבות וסיפורי יוסף, מקרא לגיל הרך למוסדות חינוך ממלכתיים, משרד החינוך, מעלות.

רייזמן, ע' (1981), יציאת מצרים ומתן תורה, משרד החינוך, מעלות.

רייזמן, ע' (תשמ"ג), מגילת אסתר, משרד החינוך, מעלות.

תכניות לטיפוח השיח ב'שפת האמוניות'

האגף לחינוך קדם יסודי, המחלקה למוזיקה באוניברסיטת בר אילן, (2004), גוונים, ממסורת המוזיקה והסיפורת העממית של עדות ישראל, רמת גן: אוניברסיטת בר אילן.

משרד החינוך והתרבות והספורט, המינהל הפדגוגי, האגף לתכניות לימודים, האגף לחינוך קדם יסודי, (1995), ילדים נפגשים עם יצירות אמנות, מדריך לגננת, למורה ולהורים לחינוך הממלכתי והממלכתי דתי, מעלות.

משרד החינוך, האגף לחינוך קדם יסודי, מוזיאון ישראל בירושלים, (1997), מראות, ירושלים: מוזיאון ישראל. משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, (2001), קסם של תיאטרון, מעלות, עמ' 22; עמ' 43; עמ' 44 - 45; עמ' 53 - 55; עמ' 84 - 91; עמ' 92 - 105.

ספרים

- אופק, א' (1978), תנו להם ספרים, פרקי ספרות ילדים, תל אביב: ספריית הפועלים.
- אופק, א' (1981), סנדל הזכוכית של החתול במגפיים, תל אביב: דביר.
- אופק, א' (1985), לקסיקון אופק לספרות ילדים, תל אביב: זמורה-ביתן.
- אופק, א' (1988), ספרות הילדים העברית 1948 – 1900, תל אביב: דביר.
- אטלס, י' (2003), ילדים גדולים: סופרים אהובים לילדים – חייהם ויצירתם, תל-אביב: ידיעות אחרונות.
- אליצור, ר' (2002), שלום לך אורחת, בחרוז ובסיפור, לשבת ומועד ולכל עת, תל-אביב: מורשת.
- אליצור ר' (תשל"ד), על אבות לילדים: אגדות חז"ל בלבוש קל, ירושלים: המחלקה לחינוך ולתרבות תורניים בגולה, הסתדרות הציונית העולמית.
- אלמוג, ג' וברוך, מ' (1996), ז'אנרים בסיפורת לילדים, תל אביב: מכון מופ"ת, משרד החינוך התרבות והספורט, הגף להכשרת עובדי הוראה.
- בטלהיים, ב' (1987), קסמן של אגדות ותרומתן להתפתחות הנפשית של הילד, תל אביב: רשפים.
- ברוך, מ' (1991), ילד אז – ילד עכשיו, תל אביב: ספריית הפועלים, הקיבוץ הארצי השומר הארצי.
- ברוך, מ' (1985), סוגיות וסוגים בשירת ילדים, תל אביב: משרד הביטחון, ספריית האוניברסיטה המשודרת, גלי צה"ל.
- ברוך, מ' ופרוכטמן, מ' (1984), מחקרים בספרות ילדים, תל אביב: אוצר המורה.
- ברוך, מ' (2006), "זהם חיים בעושר ובאושר...": תיאוריות חדשות בחקר המעשייה, בני ברק: ספריית הפועלים.
- גולדברג, ל' (תשל"ח), בין סופר ילדים לקוראיו, תל אביב: ספריית הפועלים.
- דר, י' (2004), עוד ספור אחד ודי, תל אביב: מפה.
- דר, י' (2005), מדריך מפה לספרי ילדים: 100 ספרים טובים לילדים, תל אביב: מפה. הראל, ש' (1996), ערכים דמוקראטיים-חברתיים בראי ספרות הילדים, בית-ברל: מכללת בית ברל, מרכז ימימה לחקר ספרות ילדים והוראתה.
- חובב, ל' (1987), יסודות בשירת הילדים, ירושלים: כרטא.
- כהן, א' (1983), עיונים בספרות ילדים, חיפה: אוניברסיטת חיפה. כהן, א' (1988), תמורות בספרות ילדים, חיפה: אח.
- כהן, א' (1990), סיפור הנפש: ביבליותרפיה, הלכה למעשה, קריית ביאליק: אח.
- נסים, ר' (1992), בשבילי הגן: תכנית עבודה לגן הילדים הממלכתי דתי, ירושלים: משרד החינוך התרבות והספורט, מחלקת פרסומים.
- עולם קטן, (2000), כתב עת לספרות ילדים ונוער, בית ברל: מרכז ימימה במכללת בית ברל ועם עובד.
- עולם קטן, (2004), כתב עת לחקר ספרות ילדים ונוער, בית ברל: מרכז ימימה במכללה האקדמית בית ברל וזמורה-ביתן.
- עולם קטן, (2007), כתב עת לחקר ספרות ילדים ונוער, בית ברל: מרכז ימימה במכללה האקדמית בית ברל וזמורה-ביתן.

מאמרים

- אגם, ר' (2003), 'הרהורים על כבשה - תגובה על צייר לי כבשה', **הד הגן**, ד', הסתדרות המורים, עמ' 68 - 75.
- אהרונסון, מ' (2006), 'שחקו הילדים': סיפורי התורה בגן-הילדים בשילוב חקר ודרמה, **הד הגן**, א', הסתדרות המורים, עמ' 102 - 105.
- אולשטיין, ע' (1995), 'שפה נוספת בגיל הרך' (תקציר הרצאה), **הד הגן**, ד', עמ' 62 - 66.
- אזולאי, א' ולוי, ב' (2000), 'שעת עיון בספרי מידע', **הד הגן**, א', הסתדרות המורים, עמ' 46 - 53.
- אלקד-להמן, א' (2001), 'מרים ילן-שטקליס מפני ש...', **הד הגן**, ג', הסתדרות המורים, עמ' 4 - 15.
- אפלבי, א' (1978), 'מושג הסיפור אצל הילד', בתוך: נ' פלד (2000), **מדיבור לסיפור**, ירושלים: כרמל, עמ' 143-165.
- בירון, ש' וארם, ד' (2004), 'ספר זה כל הסיפור? ספר - זה כל הסיפור!', **הד הגן**, ב', הסתדרות המורים, עמ' 60 - 68.
- בלום-קולקה, ש' (2008), 'שפה, תקשורת ואוריינות: קווים להתפתחות השיח האורייני, בתוך: פ"ש קליין ו"ב יבלון, **ממחקר לעשייה בחינוך לגיל הרך**, הוועדה לבחירת דרכי החינוך לגיל הרך, ביזמה למחקר יישומי בחינוך; האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, עמ' 117 - 154.
- בלום-קולקה, ש' (תשס"ו), 'אוריינות ושפה דבורה - מה הקשר?', **הד הגן**, ג', הסתדרות המורים, עמ' 8 - 19.
- בלום-קולקה, ש' והוק טגליכט, ד' (תשס"ג), 'שיח עמיתים בגן: סוגות ואוריינות', בתוך: פ' קליין וד' גבעון, (עורכות), **שפה למידה ואוריינות בגיל הרך**, רמות, אוניברסיטת תל אביב, עמ' 105 - 133.
- בלום-קולקה, ש' והוק טגליכט, ד' (2002), 'תרומת שיח עמיתים בגן להתפתחות השיח האורייני: סוגות וכיולים', **סקריפט**, 3 - 4, עמ' 75 - 111.
- בלום-קולקה, ש' (2000), 'סיפור, סיפר ומספר באירועים ספרותיים במשפחה', בתוך: נ' פלד, (2000), **מדיבור לסיפור**, 18, כרמל, עמ' 101 - 143.
- בסר-בירון, ש' וארם, ד' (2004), 'ספר, זה כל הסיפור - תכנית הקריאה לגילאי 3 - 5', **הד הגן**, ב', הסתדרות המורים, עמ' 22 - 29.
- ברגשטיין, פ' (תשס"ט), 'אספנית של ניצוצות אור', **הד הגן**, ג', הסתדרות המורים, עמ' 29 - 32.
- ברוך, מ' (2003), '"צידה לדרך": ספרות הילדים ומקומה בעולמו של הילד בגיל הרך', בתוך: פ' קליין וד' גבעון, **חלונות לעולם**, רמות, עמ' 143 - 160.
- ברוך, מ' (2004), 'על היצירות הקלאסיות לילדים שפתאום הייתה להן עדנה', **הד הגן**, א', הסתדרות המורים, עמ' 87 - 97.
- ברונר, ג' (1986), 'לגעת בספרותי, שתי צורות של מחשבה', בתוך: נ' פלד, (2000), **מדיבור לסיפור**, 18, כרמל, עמ' 19 - 58.
- גונן, ת"ר (תשס"ט), 'ספרות ילדים לגיל הרך כתבנית נוף ילדות', **הד הגן**, ב', הסתדרות המורים, עמ' 90 - 99.
- גונן, ת"ר (2008), 'בין יש לאין - איורי ילדים לשיריה של נורית זרחי', **הד הגן**, א', הסתדרות המורים, עמ' 78 - 91.
- גונן מ"ר (2008), 'תרבות הארץ לתקופותיה כפי שהיא משתקפת בספרות הילדים המאוירת הישראלית', **הד הגן**, ב', הסתדרות המורים, עמ' 90 - 100.

- גרון, ר' (2009), 'המשחק כתמה מרכזית בשירת ילדים', הד הגן, ד', הסתדרות המורים, עמ' 100 - 109.
- גרון, ר' (2008), 'גילויים שונים של מושג החברות בספרות ילדים', הד הגן, א', הסתדרות המורים, עמ' 92 - 97.
- גרון, ר' (תשס"ד), 'אוצרות שנהב - ייחודיותה הפיוטית של חיה שנהב לילדים צעירים', הד הגן, א', הסתדרות המורים, עמ' 86 - 92.
- גרון, ר' (2002), 'שני שירים ועוד שיר', עיון ספרותי ועיבוד דידקטי, הד הגן, ב', הסתדרות המורים, עמ' 92 - 102.
- גרון, ר' (2002), 'אחד ומיוחד - מוטיב השונה בספרות ילדים', הד הגן, ב', הסתדרות המורים, עמ' 84 - 103.
- גרון, ר' (2002), 'בין ריאליה לפנטזיה - בשירי שלומית כהן-אסיף', הד הגן, ג', הסתדרות המורים, עמ' 50 - 57.
- גרון, ר' (2001), 'כוחה של ראייה ראשונה', הד הגן, ג', הסתדרות המורים, עמ' 30 - 37.
- דרומי, א' (2002), 'שלבים בהתפתחות העברית כשפת אם', בתוך: פ' קליין וד' וגבעון (עורכות), שפה למידה ואוריינות בגיל הרך, רמות, אוניברסיטת תל אביב, עמ' 9 - 42.
- הד הגן, הסתדרות המורים, חוב' ב', כסלו תשס"ה (גיליון שמוקדש כולו לספרות ילדים).
- הד הגן, הסתדרות המורים, חוב' א', תשס"ו (גיליון שמוקדש כולו לסיפורי המקרא).
- הדס, י' 'השמלות של אימא והידיד טנטן', הד הגן, ג', הסתדרות המורים, עמ' 24 - 29.
- ויסברוד, ר' (2000), 'ספר מול סרט: ספרות ילדים ונוער בישראל בעיבוד לקולנוע', עולם קטן, 4, כתב עת לחקר ספרות ילדים ונוער, בית ברל: מרכז ימימה במכללה האקדמית בית ברל וזמורה-ביתן, עמ' 22 - 41.
- ולדן, צ' (2001), 'אגדת האותיות', הד הגן, ג', הסתדרות המורים, עמ' 16 - 23.
- ולדן, צ' (2005), 'אז תשיר מרים, לזכרה של מרים רות ז"ל', הד הגן, ב', הסתדרות המורים, עמ' 104 - 105.
- ורדי-ראט, א' (2004), 'טיפול אורייני באמצעות משחק "כאילו" בעקבות סיפור', הד הגן, ב', הסתדרות המורים, עמ' 48 - 59.
- ורדי-ראט, א' (2008), 'לראות סיפור, לספר איור', הד הגן, ב', הסתדרות המורים, עמ' 92 - 98.
- טל, ק' 'עודפעים: הקראה חוזרת של ספר מאויר - הדרכת גננות, יוזמה מערכתית, הד הגן, ב', הסתדרות המורים, עמ' 4 - 16.
- יובל, נ' (2009), 'על סבים ונכדים בספרות הילדים', הד הגן, ד', הסתדרות המורים, עמ' 110 - 113.
- יובל, נ' (2006), 'מה לבשה גברת נוח בתיבה', הד הגן, א', הסתדרות המורים, עמ' 72 - 77.
- יובל, נ' (2005), 'על איורים לספרי המקרא לילדים צעירים', הד הגן, א', הסתדרות המורים, עמ' 72 - 77.
- יובל, נ' (2004), 'ספר הוא לא רק מילים', הד הגן, ב', הסתדרות המורים, עמ' 100 - 107.
- יובל, נ' (2001), 'חדוות ההפתעה של מאיר שלו', הד הגן, ב', הסתדרות המורים, עמ' 90 - 93.
- יובל, נ' (1999), 'תמונה אחת שווה לאלף מילים, האומנם? בחינה מחודשת של ספרים מצוירים', הד הגן, א', הסתדרות המורים, עמ' 37 - 45.

- יובל, נ' (תשס"א), 'חדוות ההפתעה בספריו של מאיר שלו', **הד הגן**, ב', הסתדרות המורים.
- לבנת, ח' (2009), 'קוראים במצוקה - קריאה לסביבה: עיצוב תפיסות של מרחב בספרות הציונית לילדים יהודים בגרמניה בתקופת הרייך השלישי', **עולם קטן**, 4, כתב עת לחקר ספרות ילדים ונוער. בית ברל: מרכז ימימה במכללה האקדמית בית ברל וזמורה-ביתן, עמ' 91 - 107. לוי, נ' (2005), "מה הסיפור שלך": התיאוריה האישית של הגננות בהוראת המקרא לילדי הגן - חקר מקרים במגזר הממלכתי, **הד הגן**, א', הסתדרות המורים, עמ' 42 - 55.
- לסרי, ד' (2005), 'שאלות גדולות של ילדים קטנים, תשובות קטנות של ילדים גדולים', **הד הגן**, א', הסתדרות המורים, עמ' 16 - 21.
- סגל-דרורי, א' 'קריאת ספר לילד - זה כל הסיפור. האומנם?'
- <http://www.gilrach.co.il/article.asp?id=472> <אוקטובר, 2010
- סנפיר, מ' (2006), 'סיפור ואייר נפלא: עודד בורלא', **הד הגן**, ב', הסתדרות המורים, עמ' 90 - 95.
- סנפיר, מ' (2005), 'קטנים בתורה', **הד הגן**, א', הסתדרות המורים, עמ' 22 - 29.
- סנפיר, מ' (תשס"ב), 'דינה דז'טלובסקי מפעל חיים', **הד הגן**, ד', הסתדרות המורים, עמ' 87.
- סנפיר, מ' (2001), 'גן הילדים האורייני', **הד הגן**, ב', הסתדרות המורים, עמ' 37 - 232.
- סנפיר, מ' (2001), 'כיצד ספרים מלמדים לקרוא', **הד הגן**, ג', הסתדרות המורים, עמ' 106 - 107.
- פינקיאל, י' (2008), 'כל המילים השמחות', **הד הגן**, ג', הסתדרות המורים, עמ' 70 - 75.
- פלד, נ' (1996), "דרכים לאוריינות, מילון מונחים", **מדיבור לכתיבה דרכים לאוריינות**, כרמל, עמ' 310.
- פליישר, צ' (2001), 'שירי ילדים ישנים וחדשים', **הד הגן**, ד', הסתדרות המורים, עמ' 4 - 43.
- פרג'ון-קדוש, ד' (2005), 'סיפור לא פשוט', **הד הגן**, א', הסתדרות המורים, עמ' 30 - 41.
- קוזמינסקי, ל' (2009), 'אוצר מילים רחב ועשיר הוא אבן הפינה של אדם משכיל', **הד הגן**, ד', עמ' 29 - 35.
- קיטה, ב' (2006), "מה שווה תמונה אחת?": קידום הפקת סיפורים באמצעות סיפור תמונות ברצף, **הד הגן**, ב', הסתדרות המורים, עמ' 46 - 51.
- קיטה, ב' (תשנ"ז), 'מה בין סיפור מעולמו הקרוב של הילד לבין ידע העולם שלו', **הד הגן**, א', הסתדרות המורים, עמ' 15 - 21.
- קריסטל, א' (תשס"א), 'ריאיון אישי עם הסופרת שלומית כהן-אסיף', **הד הגן**, ב', הסתדרות המורים, עמ' 100 - 101.
- רביד, ד' 'לשון ואוריינות במעבר מן הגן לבית-הספר', בתוך: פ' קליין וד' גבעון (עורכות), **שפה למידה ואוריינות בגיל הרך**, רמות, אוניברסיטת תל אביב, עמ' 43 - 70.
- רז, ה' (2009), 'פניה ברגשטיין: "אספנית של ניצוצות אור"', **הד הגן**, ג', הסתדרות המורים, עמ' 112 - 113.
- שביד, ס' (2000), 'כל סיפור וסיפור משתעמם בלי ציור', **הד הגן**, א', הסתדרות המורים, עמ' 32 - 37.
- שביד, ס' (2005), 'עם ועולם', **הד הגן**, א', הסתדרות המורים, עמ' 62 - 71.

שלייפר, מ', לוי, ר', פרוינד, ט' ולוי, א' (2006), 'נחשון כל יכול - תכנית לימודים לטיפוח ניצני אוריינות, הד הגן, ג', הסתדרות המורים, עמ' 20 - 31.

תובל, ח' (תש"ס), 'משחק ואוריינות - מה הקשר? ההווה הגנית כתנאי לטיפוח ניצני אוריינות בקרב ילדי הגן, הד הגן, ד', הסתדרות המורים, עמ' 12 - 25.

תובל, ח' (2001), 'לקרוא או לא לקרוא?', הד הגן, א', הסתדרות המורים, עמ' 62 - 70.

תובל, ח' (2002), 'אוריינות בגיל הרך - גישה אקולוגית', בתוך: פ' קליין, וד' גבעון (עורכות), שפה למידה ואוריינות בגיל הרך, תל אביב: רמות, אוניברסיטת תל אביב, עמ' 257 - 278.

מאמרים מתוך העיתונות המקוונת

<http://www.safa-ivrit.org/links.php> אוקטובר 2010

אורי אורבך, 'תנ"ך קשה שפה'.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3583418,00.html> אוקטובר 2010

רות אלמגור-רמון, 'על לשון הפרסומות ברשות השידור'.

<http://www.itu.org.il/Index.asp?ArticleID=1174&CategoryID=500&Page=1> אוקטובר 2010

עמרי הרצוג, 'עברית בשתי שקל'.

<http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1024807.html> אוקטובר 2010

צביה ולדן וגיא דויטשר, 'מה הדחף הגדול לשנות את השפה העברית לישראלית'.

<http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1080624.html> אוקטובר 2010

אביבה לורי, 'החוגים ללשון העברית באוניברסיטאות'.

<http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1037083.html> אוקטובר 2010

אריאנה מלמד, 'על הגיית החיריק ועל שפת הרשת'.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2152194,00.html> אוקטובר 2010

אדם פרקש, 'עברי, חשוב בעברית!'.

<http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1081318.html> אוקטובר 2010

ליאור קודנר, 'על מצב הוראת הלשון העברית בארץ'.

<http://www.haaretz.co.il/hasite/pages/ShArtSR.jhtml?itemNo=376903> אוקטובר 2010

אור קשתי, 'חבל על הזמן: קרב הבלימה של השפה העברית'.

<http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1066750.html> אוקטובר 2010

רוביק רוזנטל, 'התינוק הישראלי באמבטיה העברית'.

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=7205> אוקטובר 2010

רחל רוזנר, 'דקדוק זה לא מה שהיה פעם'.

<http://www.itu.org.il/Index.asp?ArticleID=10467&CategoryID=1298&Page=2>

אוקטובר 2010

זהר שביט, על תחיית השפה העברית בתל אביב'.

<http://www.itu.org.il/Index.asp?ArticleID=12641&CategoryID=1484&Page=1>

אוקטובר 2010

<http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1051932.html>, תום שגב, 'על שיעור היסטוריה,

אוקטובר 2010

<http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1160438.html>, תום שגב, "עברית שפה זרה",

אוקטובר 2010

תום שגב, "שפות נכחדות"

<http://www.haaretz.co.il/hasite/objects/pages/PrintArticle.jhtml?itemNo=1160438>

אוקטובר 2010

<http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/906820.html>, זיוה שמיר, 'על "תרגום" של ביאליק',

אוקטובר 2010

גליונות העיתון הד האולפן החדש (ומאמרים מסודרים על-פי נושאים)

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/AdultEducation/HanchalatLashon/>

HedHaulpan אוקטובר 2010

פינות וטורים על העברית

באופן מילולי (גלי צה"ל), הגיע זמן לשון (הטלוויזיה ערוץ אחד), אבשלום קור

הזירה הלשונית (מעריב), רוביק רוזנטל

מילה טובה (הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו)

רגע של עברית (רשת ב' בקול ישראל)

”תן לאצבעות ללכת...” המלצות על אתרים

שם האתר	מה באתר	כתובת
האקדמיה ללשון העברית	החלטות האקדמיה, מה חדש? עברית ברגע, שאלות ותשובות ועוד.	/http://hebrew-academy.huji.ac.il
כנפיים	מועדון מקוון לעידוד הקריאה אצל ילדים ונוער מבית מט"ח.	http://knaifaim.cet.ac.il/pages/main.asp
סיפורים מקוונים לילדים ולנוער	באתר מגוון סיפורים שתורגמו לעברית משפות שונות.	/http://sefer-li.net
אנציקלופדיה לילדים	האתר הוא פרי שיתוף פעולה של אנציקלופדיה ynet ואתר 'בריינפופ' ישראל.	http://www.ynet.co.il/home/0,7340,L-4526,00.html
חדשות 1	צביה ולדן חולמת בעברית - ריאיון מפברואר 2010	http://www.news1.co.il/Archive/003-D-35926-00.html?tag=23-06-20
האתר של מיריק שניר	באתר רשימת ספרים של היוצרת, משנתה, רעיונות לפעילויות עם ספר, ריאיון אישי, אלבום תמונות משפחתי, רשימת ספרים המותאמים לקידום שפה ואוריינות ועוד...	/http://www.mirik-snir.com/pages/hebrew
כתב עת לספרות ולנוער	כתב העת 'עולם קטן' הוא במה למחקרים בתחום ספרות הילדים והנוער ותרבות הילד.	http://www.beitberl.ac.il/HeaderTemplates/HeaderTemplatesPreview.asp?ID=1884
דף דף	אתר הבנוי במתכונת של ירחון מאויר, ומטרתו להגביר את המודעות לספרות ילדים איכותית.	http://www.dafdaf.co.il
הגיל הרך	רשימת מאמרים העוסקים בספרות ילדים מזוויות שונות.	http://www.gilrach.co.il/category.asp?id=30
משהו לקרוא?	האתר עוסק בספרים ובקריאה. מוצעת 'ארוחת ילדים': המלצות על ספרים עפ"י גיל, עפ"י ציר השנה, המלצות של קוראים על ספרי ילדות, 'קיקושי לשון' ציטוטים נהדרים מתוך ספרים.	http://tworead.com/?cat=13
הפנקס	כתב עת מקוון לספרות ולתרבות לילדים. באתר מגוון המלצות על ספרים, כתבות עם יוצרים ומאמרים העוסקים בספרות לגיל הרך.	/http://ha-pinkas.co.il
International children's digital library	ספרייה מקוונת של ספרי ילדים מכל רחבי העולם.	http://www.bookfair.bolognafiere.it/index.asp?m=52&l=2&ma=3

http://www.planetnana.co.il/somalion	ארגון סופרים ומשוררים לילדים ולנוער. הארגון פועל לקידום ספרות הילדים בארץ, וחבריו מקיימים מפגשים ספרותיים בבתי-ספר, בספריות ובמרכזי תרבות.	סומליון
http://cusbara.com/animation.php?id=26	אתר סתירה, חץ של אהבה הישר אל ליבה של מערכת החינוך, בעקבות ריבוי השיטות המופשטות ללימוד הדברים הפשוטים ביותר.	כוסברה
http://benyehuda.org	פרויקט התנדבותי להענקת הקלאסיקה של הספרות העברית: שירה, סיפורת ומסות לאינטרנט.	פרויקט בן-יהודה
http://www.beitberl.ac.il/Links/LinksPreview.asp?ID=1290	שירים מומלצים ורעיונות לפעילויות, במאגר אלמוג השייך לבית ברל.	מאגר אלמוג
http://www.education.gov.il/tochniyot_limudim/lashon/ali30007.htm	8 קטעים הדנים בגורמים לתחיית הלשון, בדרכי העבודה של ועד הלשון, במקורות לתחדיש, בפולמוס בעניין הלשון הירושלמית ועוד.	אתר הסתדרות המורים
http://www.snunit.k12.il/heb_journals/katedra/68067.html	מאמר 'שפה ברורה' מאת יוסף לנג, התחקות אחר קורותיה של חברת 'שפה ברורה', שהוקמה בשנת תרמ"ט (1889) והייתה הבסיס להקמת ועד הלשון. מתוך: הקתדרה לתולדות ארץ ישראל וישובה, יוני 1993.	אתר סנונית
http://hebrew.moia.gov.il/comics_he.aspx	רצועת קומיקס שבועית. כל רצועה מסבירה פתגם או ניב בשפה העברית. מטרת הקומיקס להעשיר את רובדי השפה העמוקים של בני הנוער.	אתר המשרד לקליטת עלייה

רשימת הנספחים:

1. הדגשים מתוך תכנית הלימודים 'תשתית לקראת קריאה וכתובה'.
2. רשימה אפשרית (ולא ממצה) של ספרים מומלצים (כולל יצירות מתורגמות).
3. מצעד הספרים - רשימת ספרים ויוצרים ישראליים מתשס"ו-תש"ע.
4. רשימת שירים: 'זמר לך לגיל הרך'.
5. רשימת תכניות של ערוץ הטלוויזיה החינוכית הישראלית ושל ערוץ הופ!
6. הלכה למעשה... רשימת פתגמים על-פי לוח השנה בגן-הילדים.
7. פרקי אבות בציר שנת הלימודים בגן.

הנספחים

1. הדגשים מתוך תכנית הלימודים: 'תשתית לקראת קריאה וכתובה'

כשירות לשונית

מטרת התכנית עמ' 8

שפתם של הילדים תתעשר באוצר מילים ותיעשה מורכבת יותר מבחינה מורפולוגית ותחבירית. הילדים יהיו בעלי כישורי שיח ברמה התואמת לגיל: יביעו את עצמם בעל-פה ויבינו את הנשמע.

רכיבי האוריינות המוקדמת, עמ' 14

"שימוש גמיש בלשון המותאם לצרכים ולהקשרים חברתיים, הבחנה בתפקידי השפה הדבורה והכתובה, הכרת משלבים שונים של הלשון: שפה יום-יומית, לשון גבוהה, לשון הספר, אוצר מילים עשיר, מודעות למבנה הלשון, חשיבה (אינטואיטיבית בעיקר) על מבנים מורפולוגיים ותחביריים".

הרחבה על כשירות לשונית/כישורי שיח, עמ' 33.

פרגמטיקה - סיכום, עמ' 39.

דרכים לקידום הכשירות הלשונית בגן, עמ' 53 - 54.

הגדרות - בתכנית הגדרות למושגים המופיעים במסמך בעמ' 72 - 75.

הגדרות רלוונטיות מתחום הכשירות הלשונית עמ' 74 - 75.

מכוונות לספר

מטרת התכנית - עמ' 8

הילדים יכירו ספרות לילדים ואת לשון הספר. יאהבו להאזין לקריאת ספרים, ישאבו מן הספרים מטען תרבותי וידע עולם, ויתמצאו בספר ובמוסכמות הכתב.

רכיבי האוריינות המוקדמת - עמ' 14

"הכרת מגוון יצירות ספרות, הנאה רגשית וחוויה אסתטית מקריאת ספרים, הבעת רשמים ומתן ביטוי לתובנות בעקבות הקריאה, הבחנה בשימושי הלשון הייחודיים לספרות, יכולת לספר סיפור השומר על המבנה הכולל של הסיפור, היכרות עם המאפיינים הפיזיים של הספר".

תיווך בקריאת ספרים - עמ' 65, 66, 67

חשיפה לכתב העברי (לקוח מתוך הרכיב מיומנויות אלף-ביתיות וראשית כתיבה וקריאה)

מטרת התכנית - עמ' 8

- הילדים ישאפו ללמוד לקרוא ולכתוב, ירצו להתנסות בקריאה ולהתבטא בכתב, ויבינו את מטרות השימוש השונות של מערכת הכתב (שכתוב המטרה המקורית).
- הילדים יהיו רגישים ומודעים לצלילי השפה העברית ויכירו את האותיות העבריות בשמן, בצורתן ובצלילים שהן מייצגות (שכתוב המטרה המקורית).

רכיבי האוריינות המוקדמת - עמ' 14

"הכרת מבנה הכתב העברי, זיהוי האותיות העבריות והצלילים שהן מייצגות, מתוך מגוון התנסויות רלוונטיות בחי' היום-היום בגן (עובד מתוך התכנית): קריאת ספרים, התנסות בשירה עברית, דקלומים, כתיבה מתוך צורך ועוד..."

התנסות הילדים במשימות של כתיבה פונקציונליות - עמ' 31

2. רשימה אפשרית (ולא ממצה) של ספרים מומלצים (כולל יצירות מתורגמות)

גילאי 2 - 4

אבס שלמה, **נעמה והמוצץ**, ספריית הפועלים
 אורלב אורי, **מוצץ המזל**, עם עובד
 אייל אורה, **לילה חשוך אחד**, ספריית הפועלים
 אייל אורה, **בוקר בהיר אחד**, ספריית הפועלים
 אייל אורה, **אוגבו**, ספריית הפועלים
 אתר תרצה, **האריה שאהב תות**, הקיבוץ המאוחד
 ביאליק חיים נחמן, **ביאליק לפעוטות**, הקיבוץ המאוחד
 ביאליק, חיים נחמן, **רוץ בן סוסי**, דביר
 בן-דור דתיה, **דגדוגים**, מודן
 בן שלום יעל, **הענן של ערן**, הקיבוץ המאוחד
 בנימין חגית, **כשאימא הייתה קטנה**, דביר
 ברגשטיין פניה, **ויהי ערב**, הקיבוץ המאוחד
 ברגשטיין פניה, **בוא אלי פרפר נחמד**, הקיבוץ המאוחד
 ברגשטיין פניה, **ניסע אל השדה**, הקיבוץ המאוחד
 גולדברג לאה, **איה פלוטו**, ספריית הפועלים
 גולדברג לאה, **כך ולא כך**, ספריית הפועלים
 גרין דרור; גיצה פרידמן, **פרפר הזהב והאפופית**, כתר
 דותן שלומית, **איך מציירים ציפור**, ספריית הפועלים
 ד"ר סוס, **הימים הצבעוניים שלי**, מודן
 הורן חנה, **זרע של צנונית**, היסוד
 הורן חנה, **הלו הלו אבא**, יסוד
 הורן חנה, **שחורי**, הקיבוץ המאוחד
 הראל נירה, **כשמתרגלים קשה להפסיק**, הקיבוץ המאוחד
 הראל נירה, **תגידי איך קוראים לך**, הקיבוץ המאוחד
 וויז-בראון מרגרט, **לילה טוב ירח**, אדם
 וילדסמית, בריאן, **לבד על המרבד**, הקיבוץ המאוחד



וילדסמית, בריאן, **החלום שלי**, הקיבוץ המאוחד
 ילן-שטקלים, מרים, **הסבון בכה מאוד**, דביר
 כרמי, ט', **שמוליקיפוד**, ספריית הפועלים
 מאיר מירה, **הצב של אורן**, כתר
 מאיר מירה, **שלולי**, כתר
 מאיר מירה, **פעם היה ילד שלא רצה לישון לבדו**, ספריית הפועלים
 מודן שולה, **ליאור בכה כשאימא הלכה**, מודן
 סו ריו צ'ה, **המטרייה הצהובה**, צלטנר
 סטיבן בטלר, **גברת דוגרת**, שבא
 סטיבן בטלר, **העכבר והתפוח**, שבא
 עדולה, **כאן אני גר**, ידיעות אחרונות
 עדולה, **מי אוהב אותי**, קוראים
 פרנקל אלונה, **ספר הפלפלים**, מסדה
 פרנקל אלונה, **סיר הסירים**, מסדה - מודן
 קור פאול, **כספיון הדג הקטן**, דביר
 קור פאול, **גן החיות הקסום**, דביר
 קיפניס לוין, **אליעזר והגזר**, עם עובד
 קיפניס לוין, **המטרייה הגדולה של אבא**, זימזון
 רות מרים, **מעשה בחמישה בלונים**, ספריית הפועלים
 רות מרים, **הבית של יעל**, ספריית הפועלים
 רות מרים, **תירס חם**, ספריית הפועלים
 רות מרים, **הסוד של צופית**, ספריית הפועלים
 שנהב חיה, **מיץ פטל**, עם עובד
 שנהב חיה, **פיט פט וטו**, עם עובד
 שנהב חיה, **דוביל'ה בונה בית**, עם עובד
 שניר מיריק, **הבית שלי**, הקיבוץ המאוחד
 שניר מיריק, **ילדה אחת אמרה**, הקיבוץ המאוחד
 שניר מיריק, **לקטנים גדולים**, הקיבוץ המאוחד
 שניר מיריק, **גלגלים**, ספריית הפועלים
 שניר מיריק, **קטני קטנים**, הקיבוץ המאוחד

גילאי 4 - 6

אבס שלמה, **אגדת גשר**, עגור
 אדר תמר, **אימא תחזור עוד מעט**, יסוד
 אדר תמר, **אקו ולוגי**, הוצאת אגם
 אורבך אורי, **מה מברכים על גלידה**, אחוזת בית ספרים
 אורבך אורי, **חכמינו לימינו**, מגיד
 אורגד דורית, **ניקה שתיקה**, הקיבוץ המאוחד
 אורלב אורי, **משגעת פילים**, כתר
 אורלב אורי, **חיית החושך**, עם עובד

אלמוג גאולה, **פיל ופלפל**, קוראים
 אמט ג'ונתן, **להוריד את הירח**, כנרת
 ארגמן איריס, **בכיסים של גילי**, מטר
 אלתרמן נתן, **האפרוח העשירי**, הקיבוץ הארצי
 אתר תרצה, **נוני ויעל**, הקיבוץ המאוחד
 בורלא עודד, **שירים עם פרח של תכלת בדש**, דני ספרים
 ביאליק חיים נחמן, **רוץ בן סוסי**: ביאליק לילדים, דביר
 ביאליק חיים נחמן, **מאיירים שרים ביאליק**, ציבלין
 בן-דור דתיה, **סבתא מינה מבנימינה**, מודן
 בן-דור דתיה, **ספר השטוזים**, מודן
 בן-דור דתיה, **ככה זה בעברית**, עם עובד
 בראל עדינה, **מה קרה לכובע**, ספריית הפועלים
 בראון אנתוני, **גורילה**, מודן
 בראון אנתוני, **אח שלי**, מודן
 בראון אנתוני, **לאן הולכות הדאגות בלילה**, כנרת
 בראון אנתוני, **אבא שלי**, מודן
 ברגשטיין פניה, **ויהי ערב**, הקיבוץ המאוחד
 בריידוול נורמן, **קליפורד**, הקיבוץ המאוחד
 בשלה ז'יל, **החתול שלי הכי טיפש בעולם**, כנרת, זמורה-ביתן
 גוטמן, נחום, **בארץ לובנגולו מלך זולו**, מסדה
 גולדברג לאה, **כובע קסמים**, ספריית הפועלים
 גולדברג לאה, **דירה להשכיר**, ספריית הפועלים
 גולדברג לאה, **כך ולא כך**, ספריית הפועלים
 גילמן פיבי, **עץ הבלונים**, ספריית מעריב,
 גפן יהונתן, **שירים שענת אוהבת במיוחד**, דביר
 גפן יהונתן, **הכוכבים הם הילדים של הירח**, דביר
 גפנבלד לוטה, **האבנים של אסטון**, ידיעות ספרים-בבל
 גרוסמן דויד, **איתמר צייד החלומות**, עם עובד
 גרוסמן דויד, **איתמר מכתב**, עם עובד
 גרוסמן דויד, **אל תדאגי רותי**, עם עובד
 גרוסמן דויד, **איתמר פוגש ארנב**, עם עובד
 גרוסמן דויד, **אח חדש לגמרי**, עם עובד
 דאון ליבי, **ברחוב ירמיהו**, כנרת, זמורה-ביתן
 דונלדסון ג'וליה, **הודעה חשובה לסילונית הסמונית**, כנרת, זמורה-ביתן
 דונלדסון ג'וליה, **שפלר אקסל**, **הענק הכי גנדרן בעולם**, כנרת
 דונלדסון ג'וליה, **שפלר אקסל**, **טרופותי**, הד ארצי, שבא
 דונלדסון ג'וליה, **שפלר אקסל**, **לקוף יש בעיה**, זמורה-ביתן
 דותן שלומית, **ורד הקיפודה**, ספריית הפועלים
 הופר רינת, **מי ראה את אילת**, כנרת, זמורה-ביתן
 הופר רינת, **מפלצת סגולה**, כנרת, זמורה-ביתן



הופר רינת, **איילת מטיילת**, זמורה-ביתן
 הופר רינת, **חנן הגנן**, זמורה-ביתן
 הראל נירה, **צרות**, מודן
 הראל נירה, **מפתח הלב**, זברה הפקות
 הראל נירה, **אפשר להשאיר הודעה**, עם עובד
 הראל נירה, **פתאום נסגרת הדלת**, מסדה
 הרניק רעיה, **מגפים לנדב**, ספריית הפועלים
 זרחי נורית, **נמר בפיג'מה של זהב**, קוראים
 חכם רונית, **חמש מכשפות הלכו לטייל**, איילות
 טפר יונה, **בינה נוסעת מבנימינה**, הקיבוץ המאוחד
 יבין יונתן, **החתול דלעת משנה את הדעת**, עם עובד
 יוליוס לאה, **המכנסיים החדשים של אבא**, ספריית הפועלים
 ילן-שטקלים, מרים, **אצו רצו גמדים**, דביר
 ילן-שטקלים, מרים, **לשפן יש בית**, דביר
 ילן-שטקלים, מרים, **פרח נתתי לנורית**, דביר
 יצחקי רותי, **מה שאלה המכשפה המפחידה? קרן**
 ישפה אוסנת, **האגדה על השיח הקטן**, זמורה-ביתן
 כהן רן ומירי רוזובסקי, **מיצי**, ספריית הפועלים
 כהן-אסיף שלומית, **מסיבה בגן העכברים**, ספריית הפועלים
 כהן-אסיף שלומית, **הארנב ממושי**, הקיבוץ המאוחד
 כהן-אסיף שלומית, **כנפיים של שבת**, הקיבוץ המאוחד
 כהן-אסיף שלומית, **מסיבת העכברים**, ספריית הפועלים
 לובל ארנולד, **צפרדי וקרפד חברים**, מודן
 מאיר מירה, **מתנה ליום הולדת**, קוראים
 מאיר מירה, **פעם היה ילד שלא רצה לישון לבדו**, ספריית הפועלים
 מאיר מירה, **הצב של אורן**, ספריית הפועלים
 מאיר מירה, **מה זה היה מי זה יהיה**, כתר
 מק-קי פיונה, **הכיסים של ענתי**, עם עובד
 מקמל-עתיר נאווה, **הכול התחיל מכפתור**, ידיעות אחרונות
 מגן רבקה, **מעשה בצב כלב ושני ילדים**, קוראים
 מקברטני סם, **אני אוהב אותך**, שבא
 מרסר מאיר, **פחדרון בארון**, כתר
 ניומן מרג'ורי, **חולד והגוזל**, ספריית מעריב
 נורברט לנדה, **דבי ועץ המשאלות**, כנרת, זמורה-ביתן
 ד"ר סוס, **ספר השין**, מודן
 ד"ר סוס, **הידד ליום שונשוני מיוחד**, מודן
 סטיבנסון ג'ימס, **יש משהו מתחת למיטה שלי**, קלסיקלטה
 סטיוארט פול וכריס רודל, **טיפ טיפה של חורף**, הד ארצי
 סנדק מוריס, **ארץ יצורי הפרא**, כתר
 עדולה, **מילים מלטפות: מבחר שירים**, קוראים

עומר הלל, **דודי שמחה**, הקיבוץ המאוחד
 עומר דבורה, **הנשיקה שהלכה לאיבוד**, שרברק
 עמיר-פינקרפלד אנדה, **כוכבים בדלי**, דביר
 אנדה פאר טוד, **להיות אחר זה בסדר**, כתר
 פגיס דן, **הביצה שהתחפשה**, עם עובד
 פיבן חנוך, **נוצה סגולה**, עם עובד
 פיפר ווטי, **הקטר הכחול שיכול**, כתר
 פרנקל אלונה, **היום הרע של טובה**, ביתן
 פרנקל אלונה, **ספר על גמדים פטריות ומה עוד**, ביתן
 צ'וקובסקי קורנל, **ברמלי**, עם עובד
 קאואל קרסידה, **הארנב הזה שייך לאמילי בראון**, כנרת, זמורה-ביתן
 קולוט דניאלה, **תינוק קטן ורגש לו גדול**, מעריב, שבא
 קופר הלן, **הילדון שלא רצה לישון**, יבנה
 קופר הלן, **מרק דלעת**, יבנה
 קופר הלן, **קמצוץ פלפל**, יבנה
 קור פאול, **כספיון הדג הקטן**, כתר
 קזינס לואיס, **האח הקטן של פספס**, הקיבוץ המאוחד
 קיפניס ליון, **אגוז של זהב**, מודן
 קיפניס ליון, **המצוינים של ליון קיפניס**, יבנה
 קרמר עדנה, **אולי כשתגדל**, ספריית הפועלים
 קרן נירה, **בן או בת**, קוראים
 רוזובסקי מירי ורן כהן, **מיצי**, ספריית הפועלים
 רות מרים, **החתולים של סבתא נעמי**, ספריית הפועלים
 רובינגר אמי, **מי אני מה אני**, כתר
 רות מרים, **יובל המבולבל**, ספריית הפועלים
 רז אורית, **מר זוטא ועץ התפוחים**, ספריית הפועלים
 ריי מרגרט, **ביגלה**, הקיבוץ המאוחד
 שביט אקי, **איזה צבע הכי יפה**, קוראים
 שטקליס-ילן מרים, **פרח נתתי לנורית**, כנרת, זמורה-ביתן
 שלו מאיר, **הטרקטור בארגז החול**, עם עובד
 שלו מאיר, **גומות החן של זהר**, כתר
 שלו מאיר, **אבא עושה בושות**, כתר
 שלו מאיר, **הכינה נחמה**, עם עובד
 שלו מאיר, **הצלחת שמתחת**, עם עובד
 שנהב חיה, **דייסה עם סוכר**, שוקן
 שנר מיריק וטפר יונה, **אני והמשחקים שלי**, הקיבוץ המאוחד
 שנר מיריק, **הבית שלי**, הקיבוץ המאוחד
 שנר מיריק וטפר יונה, **אני וכל מיני חיות**, הקיבוץ המאוחד
 שנר מיריק, **סיפור על טיול של ארנב וחתול**, הקיבוץ המאוחד

אמרות, פתגמים, משלים, חידות

זערור אליהו, ספר האמרות והציטטות לילדים, רקפת

משלי איזופוס, זמורה-ביתן

סידון אפרים ויוסי אבולעפיה, ספר המשלים הגדול, כתר

קאלו מאשה, חידות קטנות לחגים ולעונות, מודן

אוספים: שירים, דקלומים וסיפורים

ביאליק, חיים נחמן, שירים ופזמונות לילדים, כנרת, זמורה-ביתן

ברגשטיין פניה, בוא אלי פרפר נחמד, הקיבוץ המאוחד

ברגשטיין פניה, ניסע אל השדה, הקיבוץ המאוחד

עומר הלל, בוקר טוב, הקיבוץ המאוחד

הספר הגדול של ע' הלל, עם עובד והקיבוץ המאוחד

הספר הגדול של נירה הראל, עם עובד

הספר הגדול של נורית זרחי, עם עובד

הספר הגדול של יורם טהר לב, עם עובד

הספר הגדול של שלומית כהן-אסיף, עם עובד

ילן-שטקלים, מרים, אצו רצו גמדים, דביר

ילן-שטקלים, מרים, הסבון בכה מאוד, דביר

ילן-שטקלים, מרים, לשפן יש בית, דביר

ילן-שטקלים, מרים, פרח נתתי לנורית, דביר

עדולה, כאן אני גר, ידיעות אחרונות

עדולה, מילים מלטפות: מבחר שירים, קוראים

עדולה, מי אוהב אותי, קוראים

עומר דבורה, מגדל של קוביות, שרברק

עומר דבורה, הנשיקה שהלכה לאיבוד, שרברק

קיפניס לוי, המצוינים של לוי קיפניס, יבנה

שיינברג טובה, ברכבת יושבת ארנבת, הקיבוץ המאוחד

שנהב חיה, ארנבת ארנבת מה את חושבת, שוקן

שנהב חיה, דייסה עם סוכר, שוקן

שנר מיריק, קטני קטנים, הקיבוץ המאוחד

שנר מיריק, קטנטנים, הקיבוץ המאוחד

שנר מיריק וטפר יונה, אני והמשחקים שלי, הקיבוץ המאוחד



3. מצעד הספרים - רשימת ספרים ויוצרים ישראליים מתשס"ו עד תש"ע

שם הספר	שם הסופר	שם המאייר	ההוצאה
מעשה בשני ילדים צב וכלב	רבקה מגן	מושיק לין	דני ספרים 2005
בן או בת	נירה קרן	אבנר כץ	דני ספרים 2001
איזה צבע הכי יפה	אקי שביט	נורית צרפתי	דני ספרים 2004
האפרוח העשירי	נתן אלתרמן	דני קרמן	הקיבוץ המאוחד 2005
ניקה שתיקה	דורית אורגד	נורית צרפתי	הקיבוץ המאוחד 1996
בינה נוסעת מבנימינה	יונה טפר	אבנר כץ	הקיבוץ המאוחד 2004
חנן הגנן	רינת הופר	רינת הופר	כנרת זמורה-ביתן 2003
פרח נתתי לנווית	מרים שטקליס ילן	דוד פולונסקי	כנרת זמורה-ביתן 2005
צרות	נירה הראל	אורה איתן	מודן 1980
כך ולא כך	לאה גולדברג	יערה אשת	ספריית הפועלים 2002
מגפים לנדב	רעיה הרניק	כריסטינה קדמון	ספריית הפועלים 1980
החתולים של סבתא נעמי	מרים רות	הילה חבקין	ספריית הפועלים 2002
מר זוטא ועץ התפוחים	אורית רז	אורה אייל	ספריית הפועלים 1984
המכנסים החדשים של אבא	לאה יוליוס	דני קרמן	ספריית הפועלים 2004
החתול דלעת משנה את הדעת	יונתן יבין	גלעד סוחפר	עם עובד 2005
משגעת פילים	אורי אורלב	אורה איתן	כתר 1979
נוני יעל	תרצה אתר	דני קרמן	הקיבוץ המאוחד 2006
מאיירים שרים ביאליק	חיים נחמן ביאליק	מאיירים שונים	צ'בלין 2005
כובע קסמים	גולדברג לאה	רינת הופר	ספריית הפועלים 2006
איילת מטיילת	רינת הופר	רינת הופר	זמורה-ביתן 2002
חמש מכשפות הלכו לטייל	רונית חכם	אורה אייל	איילות 1993
האגדה על השיח הקטן	אסנת ישפה	ישפה אסנת	זמורה-ביתן 1997
כנפים של שבת	שלומית כהן-אסיף	גיל-לי אלון-קוריאלי	הקיבוץ המאוחד 2006
מתנה ליום הולדת	מירה מאיר	נורית צרפתי	קוראים 2005
הכל התחיל מכפתור	נאוה מקמל עתיר	אלישבע געש	ידיעות אחרונות 2000
אגוז של זהב	ליון קיפניס	א' מימי	מודן 1991
יובל המבולבל	מרים רות	יונת קציר גולן	ספריית הפועלים 2000
ורד הקיפודה	שלומית דותן	נעמה גולומב	ספריית הפועלים 2006
מי אי מה אני	אמי רובינגר	אמי רובינגר	כתר 2006
הספר הרטוב	עטרה אופק	מאיירים שונים	עם עובד 2008
אבא הכי חזק	נרי אלומה	זהר טל-ענבר	ספריית הפועלים 2008
כשחיים בא לבקר	דבורה בושרי	מישל קישקה	ספריית הפועלים 2008
אצבעוני	חיים נחמן ביאליק	שלומית צרפתי אנגל	צפרא 2008
האורח ביום הולדת	לאה גולדברג	דני קרמן	ספריית הפועלים 2008
קיפודה עם מזוודה	רינת הופר	רינת הופר	כנרת 2008
סבא בישל מרק	נירה הראל	עפרה עמית	הקיבוץ המאוחד 2007
כשאבא היה עצוב	יונתן יבין	גלעד סופר	עם עובד 2008
פטפוטניק בפיג'מה	שלומית כהן-אסיף	מישל קישקה	הקיבוץ המאוחד 2008
עומר והבלון השובב	מירה מאיר	ביאנקה סיפרינס	ספריית הפועלים 2007
אין אריות כאלה	אמי רובינגר	אמי רובינגר	כתר 2007
כאשר לדב התחשק לעוף	מרים רות	אביגור כהן	מודן 2000
עוגת גזר	מיריק שניר	שחרז פומן	כנרת 2007
פיל ופלפל	גאולה אלמוג	אורה שורץ	קוראים 2009
בכיסים של גילי	איריס ארגמן	איה גורדון - נוי	מטר 2009
שירים עם פרח של תכלת בדש	עודד בורלא	פפי מרזל	דני ספרים 2008
סבתא מינה מבנימינה	דתיא בן-דור	ויטלי מינין	מודן 2009

אל תדאגי חותי	דויד גרוסמן	הלה חבקין	עם עובד 1999
ברחוב ירמיהו	ליבי דאון	לנה גוברמן	כנרת זמורה-ביתן 2008
מי ראה את אילת	רינת הופר	רינת הופר	כנרת זמורה-ביתן 2009
מפתח הלב	נירה הראל	יוסי אבולעפיה	זברה הפקות 2000
נמר בפיג'מה של זהב	נורית זרחי	אורה איל	קוראים 1996
אולי כשתגדל	עדנה קרמר	הלה חבקין	ספריית הפועלים 2008
מיצי	מירי רוזובסקי ורן כהן	ליאורה גרוסמן	ספריית הפועלים 1991

4. רשימת שירים: 'זמר לך לגיל הרך'

1. פתחו את השער/ ק' מודולובסקי - נ' נרדי
2. אדון עולם - עממי בולגריה
3. ככה שותלים שתיל/ ל' נאור - מ' כספי
4. מגרפה ומעדר/ ח' שנהב - צ' כהנוביץ
5. קילפתי תפוז/ נ' זרחי - י' רכטר
6. איך צומחים/ דתיה בן-דור
7. האילן/ ר' ספורטה - מ' זעירה
8. בגינה/ נ' שמר
9. אשכולית/ נ' שמר
10. דוגרת/ נ' שמר
11. פרש/ ח"נ ביאליק - ד' סמבורסקי
12. שני אורחים/ ש' בס - מ' לברי
13. שה וגדי/ מ' שלם
14. אדון חרדון/ ל' נאור - נ' היימן
15. לו הייתי/ נ' יובל - א' היידו
16. לו הייתי מלך/ א' עמיר - מ' וילנסקי
17. אליעזר והגזר/ ל' קיפניס - מ' רבינא
18. בערוגת הגינה/ ח"נ ביאליק - מ' רבינא
19. אל תכה/ ש"ל תנאי - ע' עמירן
20. הנה מה טוב/ תהילים - עממי



5. רשימת תכניות של ערוץ הטלוויזיה החינוכית הישראלית ושל ערוץ הופ!

הטלוויזיה החינוכית

המלצה לתכניות הילדים:

הסדרה 'בלי סודות' מתמקדת בהקניית יסודות הקריאה לילדים בצורה הומוריסטית, תוך כדי שירה, קטעי דרמה וריקודים.

בסדרה 'בסוד העניינים' ממשיכים גיבורי 'בלי סודות' ללמד קריאה באמצעות שירים ומערכונים, ובעזרת דמויות אנימציה כמו קפיצקפוץ גלגול, קומקום, זומזום וראשראש.

בסדרה 'בשביל הסיפורים' קוראים בכל פרק טובי מספרי הסיפורים בפני ילדים ממיטב ספרות הילדים.

קישורים לדף התכניות המוזכרות לעיל באתר החינוכית:

בלי סודות <http://www.23tv.co.il/228-he/Tachi.aspx>

בסוד העניינים <http://www.23tv.co.il/402-he/Tachi.aspx>

בשביל הסיפורים <http://www.23tv.co.il/1400-he/Tachi.aspx>

ועוד:

גאון של אבא

פרפר נחמד

בחצר של פופיק

קישקשתא

ערוץ הופ!

תכניות הופ! העוסקות בשפה העברית

הופ! ילדות ישראלית

1. שיר - 'שעון בן חיל'. מילים: לוין קיפניס. לחן: משה וילנסקי
2. שיר - 'מה עושות האיילות'. מילים: לאה גולדברג. לחן: יוני רכטר
3. סיפור שיר - 'פרח נתתי לנו'. מילים: מרים ילן-שטקליס
4. דקלומים קלאסיים - 'האוטו שלנו'. מילים: פניה ברגשטיין
5. דקלומים קלאסיים - 'שיחה עם עטלף'. מילים: ע' הלל

לולי

1. מדף אל דף

הופ! ילדות ישראלית

1. שטוזים
2. משחקי ילדות ישראלית

הופ!

1. נחשון כל יכול - צלילי מילים

תכני הערוצים

הכרת השפה העברית ועקרונותיה

נחשון כל יכול - הסדרה עוסקת בשפה העברית, בעקרונות ובמבנים בשפה, תוך עניין והנאה. סדרה רוויית קסם והומור, המתמקדת בהיבט הפונולוגי של השפה. (הופ!)

רחוב סומסום - פרק בסדרה על חודשי השנה העברית, המתמקד בחודש טבת, ועוסק בשפה העברית. בפרק קליפ על אותיות השפה העברית וקטע וידאו על אליעזר בן-יהודה. (הופ!)

מצלול

מילים ראשונות - תכנית לפעוטות המציגה מילים שונות. כל מילה מלווה בייצוגים חזותיים שונים. (לולי)

שטוזים - שטויות בחרוזים של דתיה בן-דור, אחת מסופרות הילדים המוערכות והפופולריות ביותר, שיצירותיה נלמדות בכל גן חובה ובכיתה א'. למשל, 'מלפפון דיבר בטלפון', 'איש סרג כביש', 'אבטיח נרדם על השטיח', ועוד. שעשועי המילים בחריזה מהנה. (הופ! ילדות ישראלית)

טקסטים עבריים קלאסיים

דקלומים קלאסיים - דורי בן זאב מגיש דקלומים מאוירים לילדים מאת לוי קיפניס, ע' הלל, פניה ברגשטיין, לאה גולדברג, מרים ילן-שטקליס, יהודה אטלס, יהודה עמיחי ואחרים: 'הילד הזה הוא אני', 'אבא הוא לא רק אבא', 'סתם קופסה חלודה', ועוד. תוך כדי צפייה מהנה, הילדים נחשפים להגייה נכונה בעברית, לאוצר מילים נרחב ולשפה גבוהה. (הופ! ילדות ישראלית)

שירי ילדות ישראלים - מיטב הקלאסיקה של טובי המשוררים: 'מקהלה עליזה', 'רוח רוח', 'גינה לי', 'ארץ ישראל שלי', ועוד. ילדים המאזינים לשירים נחשפים לנכסי צאן הברזל של התרבות העברית, ומעשירים את אוצר המילים שלהם. (הופ! ילדות ישראלית)

מדף אל דף - מיטב היצירות של הסופרת והיוצרת הישראלית מיריק שניר בהנפשה. בכל פרק סיפורים קצרים ושירים המביעים ברגישות את עולמו הפנימי של הילד, וחושפים אותו למגוון עשיר של מילים ולמשמעותן. (לולי)

6. הלכה למעשה... רשימת פתגמים על-פי לוח שנה בן-הילדים

שימוש בפתגמים ניבים ואמרות לאורך שנת הלימודים⁵⁴

חגי תשרי

- איזה הוא גיבור הכובש את יצרו (אבות, ד: א)
- טעות לעולם חוזר (רמב"ם, ספר אהבה, הלכות תפילה וברכת כוהנים: ב)
- סוף מעשה במחשבה תחילה (משובץ ב'לכה דודי')
- מלא כרימון (מסתמך על ברכות, נז: א)
- טלית שכולה תכלת (ירושלמי, סנהדרין, י: א)

חברות

- מה ששנא עליך אל תעשה לחברך (בבלי, שבת, לא: א)
- טובים השניים מן האחד (קהלת, ד: ט)

⁵⁴ פתגמים נוספים כדאי לקרוא: משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי, האגף לתכניות לימודים (1990), לשון בפי הטף, ירושלים, עמ' 73 - 74.

- בטל רצונך מפני רצונו (אבות, ב: ד)
- חכמים הזהרו בדבריהם (אבות, א: יא)
- סייג לחכמה שתיקה (אבות, ג: טז)

חנוכה

- אין דבר העומד בפני הרצון (מתבסס על זוהר ב' קס"ב)
- תפסת מרובה לא תפסת (בבלי, סוכה, ה: א)
- כי נר מצוה ותורה אור (בבלי, סוטה, כא)

ט"ו בשבט

- מרוב עצים לא רואים את היער (פתגם עממי)
- טוב ציפור אחת ביד משתיים על העץ (ביטוי מהמאה ה-13)
- לא דובים ולא יער (מלכים ב, ב: כג-כה)

פורים

- אחד בפה ואחד בלב (בבלי, בבא מציעא, מט: א)
- לשקר אין רגלים (מתבסס על אוצר המדרשים דרבי עקיבא)
- עשה אזנו כאפרכסת (עפ"י אבות דרבי נתן, יח: ב)
- בנפול אויבך אל תשמח (משלי, כד: יז)
- משנכנס אדר מרבין בשמחה (בבלי, תענית, כט: א)

משפחה

- כבד את אביך ואת אימך (שמות, כ: יא)
- מפני שיבה תקום, והדרת פני זקן (ויקרא, יט: לב)
- הוי מקבל כל אדם בסבר פנים יפות (אבות, א: טו)

הספר

- סוף טוב הכול טוב (על-פי לקח טוב, בראשית, ק: ג')
- דברי חכמים בנחת נשמעים (קהלת, ט: יז)
- מרבה ספרים מרבה חכמה (ר' יצחק לאטיש)
- קנאת סופרים תרבה חכמה (בבא בתרא, כא: א)
- הספר הוא חבר היותר טוב בעולם (ר' משה איבן עזרא)

פסח / אביב

- צא לנוף אך אל תקטוף (מסע הסברה בשנות ה-70)
- לך אל הנמלה עצל -ראה דרכיה וחכם (משלי, ו: ו)
- והגדת לבנך ביום ההוא (שמות, יג: ח)

ל"ג בעומר

- לא הביישן למד (אבות, ב: ה)
- ואהבת לרעך כמוך (ויקרא, יח: יט)
- אין עשן בלי אש (ספר הזוהר)
- הוסיף שמן למדורה (מקור לא ידוע)
- ונשמרתם מאוד לנפשותיכם (דברים, ד: טו)

שבועות

- אין בוכים על חלב שנשפך (מתורגם)
- מילא פיו מים (מתורגם)
- דבש וחלב תחת לשונך (שיר השירים, ד: יא)
- טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף (תהילים, קיט: עב)
- דרך ארץ קדמה לתורה (מדרש רבה, ויקרא, ט: ג)

ניקיון / בריאות

- הפסולת לסל וחסל (מתוך מסע פרסום)
- ונשמרתם מאוד לנפשותיכם (דברים, ד: טו)
- אכל בכל פה (עפ"י ישעיהו, א: יא)
- על טעם ועל ריח אין להתווכח

עצמאות

- לא בכוח כי אם במוח (מתורגם)
- טוב שכן קרוב מאח רחוק (משלי, כז: י)
- רצונו של אדם כבודו (ספר חסידים)

שבת

- מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת (עבודה זרה, ג)
- וקראת לשבת עונג (ישעיהו, נח: יג)
- שבת המלכה (עפ"י מסכת שבת, קט)

ירושלים

- ירושלים אורו של עולם (בראשית רבא, נט: ח)
- אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני (תהילים, קלז: כב)
- ותחזינה עינינו בשובר לציון (תפילת עמידה, שמונה-עשרה)



7. פרקי אבות בציר שנת הלימודים בגן

על שלושה דברים... ועל גמילות חסדים (א: ב)
יהי ביתך פתוח לרווחה ויהיו עניים בני ביתך (א: ה)
הווי דן את כל האדם לכף זכות (א: ו)
אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה (א: יב)
הווי מקביל את כל האדם בסבר פנים יפות (א: יד)
יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ (ב: ב)
בטל רצונך מפני רצונו (ב: ד)
אל תפרוש מן הציבור (ב: ה)
אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו (ב: ה)
לא הביישן למד ולא הקפדן מלמד (ב: ו)
יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך (ב: יג)
איזה הוא חכם הלומד מכל אדם (ד: א)
אל תהי בז לכל אדם (ד: ג)
הווי מקדים בשלום כל אדם (ד: כ)

מגילת אסתר (על פי התרגום השניוני) 91

